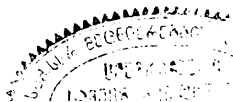

მ. მ. ჯანაშვილი.

ქართული
გრამატიკა.

მეთაური სიტყვა.—ეტიმოლოგია (მეგრულ-
სვანურ ნიმუშებით).—სინტაქსი.—პერიოდი.—
ლექსთაწყობა.

ტფილისი
ელექტრომბეჭდავი ანბ. „სრომა“, მიხ. პრ., № 65.
1906

მეთაური სიტყვა.

რომელიმე ენის გრამატიკა არის დალაგებული, სისტემატიური აღწერა მისი კანონებისა.

გრამატიკის დამწერი კანონმდებელი არ არის; კანონები თვით ენაშია; საჭიროა მხოლოდ გრამატიკის შემდგენელმა ეს კანონები უმეტესაკლებოდ გამოარკვიოს, გამოარჩიოს, ჩასწეროს.

ქართულ ენად ჩვენ მიგვეჩნია ჯამი იმ სიტყვიერ და სამეტყველო საუნჯისა, რომელიც, დროთა განმავლობაში, შეუქმნია და შეუმუშავებია არა ქართლელს ანუ კახელს, არა იმერელს ანუ მესხს, არა სვანს ანუ მეგრელს, არა აჭარა-კლარჯელს ანუ ქანს, არამედ მთელს ქართველობას, ქართველთა გვარტომს.

ჩვენთვის, ვითარცა ქართული გრამატიკის შემდგენელისთვის, ერთნაირად ძვირფასი იყო და არის როგორც ქართლური ბრუნვა და უღვლილება, ისეც სვანური და მეგრული მიმოხრა, უღვლილება თუ კანკლედობა.

ვინც არ იცის ქართული მის წარსულსა და აწმყოში, არსება, პირობანი და კანონები მისი და მისი კილოკავეებისა, მას, კექობთ, ესმოდეს შეენიერება იმ დიად მეტყველებისა, რომელიც არის საეროვნო, საგვარტომო ენა, გადაშლილი და გადაფურცნილი მრავალ ტოტებად.

„ქართულ გრამატიკაში“ შევიტანეთ იმდენი და ისეთი მასალა, რომელიც, ვფიქრობთ, ყოველს ქართველს მისცემს შეძლებას, შეისწავლოს თავისი ღვიძლი, სრულიად საქართვე-

ლოს, ენა და ამასთანავე გაიგოს, თუ რა მქიდრო ურთიერთობრივი დამოკიდებულება სუფევს ქართულსა, სვანურსა და მეგრულს შორის.

ამ ურთაყრახობრივ დამოკიდებულებების ცოდნა კი ფრიად საქიროა.

შორი არ არის ის დრო, როდესაც არათუ ვინმე საქართველოს და ქართველების მოძულე, არამედ თვით პროფ. დ. ჩუბინაშვილი ქართველ გვარტომს, ვითომდა მისის ენის მიხედვით, ჰყოფდა ორ ჯგუფად—ქართველებად და შეგრეულ-განებად და მათ შორის არ იხსენიებდა სვანებს.

თვით გამოჩენილი სულხან საბა ორბელიანი მეგრულს ადარებდა ჩხიკეთა და კაქკაქთა „ლაპარაკს“, „ქლურტულს“ და განმარტავდა: „ქლურტული—მეგრეთ მრუდი (!) ლაპარაკი, გინა ჩხიკეთა და კაქკაქთა ლაპარაკი“.

ყველა ამგვარ მსჯელობას აქარწყლებს ჩვენი ქართ. გრამატიკა, ვინაითგან საკუთრივ ქართულსა და მეგრულ-სვანურში ერთს ყალიბზეა ჩამოსხმული ზმნის უღვლილება, კანკლედობისა, ზედშესრულებისა და სხ. კანონები და წესები ერთიდაიგივეა.

კილოკავების უგულვებელყოფა, კარჩაკეტილობა მათ შესწავლაში მავნებელია იმ მხრივაც, რომ სწორეთ ამ კილოკავებში, ვით ხელუხლებელს სალაროში, შენახულა მრავალი, ძველისძველადგანვე ქართველებისაგან შეძენილი, სიტყვიერი საუნჯე, რომელიც საქიროა გამომზვედეს და მიემატოს საერთო ქართულს, გაუერთიანდეს სრულიად საქართველოს სამწერლო-საქრთონო ენას.

კილოკავები და აგრედ-წოდებული „გაქვავებული“ სიტყვები უშრეტი წყაროა სამწერლო ენისა. როგორც რომელიმე მდინარე დიდდება თავისი ნაკადულების შემორევით, ისე ენაც, თავისი წინსვლის დროს, უნდა მრავლად იღებდეს საზღოს თავისი კილოკავებიდამ; უამისოდ იგი დიდ მანძილს ვერ გაივლის, საფანელი შემოაკლდება, გალატაკდება და სწორედ

ის დაემართება, რაც ქვიშნარში მიმდინარე ხევს, რომელიც, სათავეებში წყარო-ნაკადულების სიცოტავის გამო, ზღვამდის ველარ უწევს.

კილოკავების შეღვევა სამწერლო-საეროვნო ენასთან სანუკარია იმ მხრივაც, რომ ამ შეღვევით ადგილობრივ მკვიდრთ უადვილდებათ შეთვისება განათლებისა, საერთო საეროვნო კულტურისა.

ამ შეღვევა-გაერთიანებას, სხვათა შორის, ფრიად გააადვილებს სრული ქართული (ქართულ-მეგრულ-სვანური) ლექსიკონი, ვრცელი შედარებითი გრამატიკა.

საკუთრივ ჩვენ ქართ. ენას და მის კილოკავების შესწავლას მოვახმარაყთ უმეტესი ნაწილი ჩვენის ცხოვრებისა, შევკრიბეთ და შევიმუშავეთ ბლომა გრამატიკული, მორფოლოგიური და ლექსიური მასალა, და ამ მასალაზე დავაფუძნეთ დღევანდელი ჩვენი გამოცემა, რომელშიაც მეგრულ-სვანური-დამ ჯერხნობით შევიტანეთ მცირე ეტიმოლოგიური მასალა, აღვნიშნეთ ზოგიერთი განსხვავებული ხმები, მაგალ., რბილი ყ, რომელსაც საკუთარ ნიშნის უქონლობის გამო ვწერთ გადაბრუნებულ ე-თი (ჩ; ჩუდე=ყუდე).

რალა თქმა უნდა, ვინც ვერ შეიგუებს ჩვენს აზრს შესახებ შედარებითი გრამატიკის შესწავლისა, მას ადვილად შეუძლიან ჩვენი გრამატიკი ღამ შეისწავლოს და თავისს მოწაფეთაც შეასწავლოს მხოლოდ ის ნაწილი, რომელიც შეეხება საკუთრივ ქართულს.

დასასრულ, პატივი მაქვს გულითადი მადლობა ვუძღვნა ივანე ნიჟარაძეს, კოდრატი თათარაშვილს, არხ. ამბროსის და სხ., რომელთათუანგარო დახმარებით შეძლება მოგვეცა შეგვედგინა ქართულმეგრულ-სვანური ლექსიკონი, ჩაგვეწერა ესა თუ ის ფორმები. ამასთანავე ნებას ვაძლევთ ჩვენს თავს ვთხოვოთ იმ საპატიო პირთ და მასწავლებელთ, რომელნიც ცხოვრობენ და მოღვაწეობენ სამეგრელოს, სვანეთს, აჭარა-ქანეთს, ფშავ-ხევსურეთს და სხ., დაგვეხმარნენ: ადგილობრივ მეტყველების ნი-

მუშებითა და ფორმებით შეგვივსონ ჩვენი გამოცემა, ჩაუწერა
რაღი ჩაგვიწერონ, უსწორი გაგვისწორონ და წარმოგვიგზავ-
ნონ, რომ ამ შევსებულ-გასწორებულით ვიხელმძღვანელოთ
მეორე გამოცემის დროს.

მ. ჯანაშვილი.

ქართული გრაფიკა.

გრაფიკა არის მეცნიერება. რომელიც გვასწავლის სიტყვათა წარმოება-ცვლილებას და მათ შეერთება-შეკავშირებას ახორის გამოსახატავად. იგი იყოფება ორ ნაწილად—ეტიმოლოგიად და სინტაქსად. პირველი გვასწავლის სიტყვათა წარმოებასა და ცვლილებას (ეტიმოლოგია—ლექსთწარმოება), მეორე—სიტყვათა შეკავშირებასა და განწყობილებას (სინტაქსი—ლექსთთხზულება).

I

ე ტ ი შ ო ლ ო გ ი ა .

თავი პირველი.

§ 1. ანბანი. ქართულ ანბანს შეადგენს 38 ასო. ეს ასოებია:

ხუცური.		მხედრული.	ასოების სახელები:
ასომთავრულრ.	ნუსხური.		
ა	ⴁ	ა	ან*) აჲ
ბ	ⴂ	ბ	ბან*) ბჲ
გ	ⴃ	გ	გან ოჲ
დ	ⴄ	დ	ღონ ჯჲ
ე	ⴅ	ე	ენ ჰჲ
ვ	ⴆ	ვ	ვინ ლჲ

*) ამ ორი სიტყვის შეერთებით წარმოსდგება ყველა ასოების სახე-გადლო სახელი ანბანი, მდაბიურად ანაბანა (alphabet).

ქენიშნვა. ასოები ერთის ძირისაგან არიან წარმომდგარნი. შეადარე:

წა ყბ ლგ ხ'ზ თთ ჰშ ჩჩნ 'აპ ყყ
ძძრ ხხს ჴჴფ ჴჴქ ყყ ხ'ხ ძძრ ჩჩწ ჳჳქ ჴჴქ
ჩჩჯ.

§ 2. ხმები არის სხვა-და-სხვა ნაირი, სახელდობრ:

ა. ხმოვანი (vocales): ა, ე, ი, ო, უ, ო.

ქენიშნ. ო-ეთი იწერება მხოლოდ სახელი სრეთი. ძველად იგი ხშირად ე-ს მაგიერადაც იხმარებოდა: მტ==მე, ქრისტე==ქრისტე.

ბ. ნახევარხმოვანი (Semivocales): ძ

ქენიშნ. ძ ისევ იხმარება განაპირა კუთხეებში—სვანეთს, ფშავ-ხევსურეთს, თუშეთს, მთიულეთს, ხევს, საინგილოს და სხ. ამბობენ მამაძ, დედაძ, ღაძ, ძმაძ და არა მამა, დედა, და, ძმა და სხ.

გ. რთული: ვ (=ვი), ზ (ზოე), ჰ (ჰაე).

ქენიშნ. ვ იხმარება მხოლოდ ძველს მწიგნობრობაში, ზ ერთად ერთს სიტყვაში ზ (=ჰოე, ჰოი).

დ. თანხმოვანნი (consonantes) არიან:

ა. ბაგეთ მიერნი (labiales) ბ, ვ, მ, ნ, პ, ფ

ბ. ენის-მიერი მსტეინაფი ს, ზ, ც, ძ, წ

გ. ენის-მიერი შიშინა შ, ჟ, ჩ, ჯ, ქ

დ. კბილების-მიერი დ, თ, ტ

ე. ენის-მიერი თანაბარი გ, კ, ჟ, ღ, ხ

ვ. ხორხის-მიერი (gutturales) ყ, ე

ქენიშნ. ე ისევ იხმარება ქიზიყ-საინგილოს, ფშავ-ხევსურეთ-მთიულეთს, სვანეთს. ამბობენ კარი, კოკობი, კმა, კორცი და არა ხარი, ხოხობი, ხმა, ხორცი და სხ.

§ 3. სიტყვათა შემოკლება და ხმათ შელევა. ქართულს უყვარს სიტყვების შემოკლება, ხმების შელევა და ცელა მაგალითები:

რამ არის?==რა არის? რამ არს==რამსა (ინგ.)==რას (ფშ.-ხევს.)
რამ გუარად?==რა გვარად==რამგვარ==როგორ==როგო—რამე
კარგი არის==კარგია==კარგიარს==კამს==კას
სტუმარი==მეგრ. სუმარი (სუმარი—ვინც სომს==სუამს)
ეკალი==მეგრ. კალიე; სულა==სლვა==სვლა==ვლა==მეგ. ულა.
მადევს==მადევს==მადს==მამს==მაც==მამ
ფქვილი==ქბილი==მეგრ. ქვირი==სვ. ფექ.
გუერდს==გუერც==გვერც==გდარც (ინგ.) (ახლოს).
თული==თოლი==თე (სვან).
მოკუდი==მოკვიდი==მოკვი==მოკ (ინგ.)
გული==მეგრ. გური==სვან. გუ
მასპინძელი==მაინძელი==მენძელი
დედაკაცი==დიაცი; დედამთილი==მეგრ. დიანთილი==სვ. დიმ-
თილ; დედისდა==დეიდა==დედა (სვან. დი==დე==დედა);
დია-სახლისი==დედა-სახლისი.
კოდნა: ვინ იცის? ვინიკობაა, უვიცი; მეროვ==მე რავიცი!

§ 4. სიტყვების დაყოფა მარცვლებად. სიტყვა კრთმარ-
ცვლავანია, როდესაც მასში ერთი ხმოვანია (ძმა, და, ღო,
გზა, ბუ, ძუ, მზე, კრკო, მთა და სხ.), რმმარცვლავანია, რო-
დესაც მასში ორი ხმოვანია (ია, სიო, თავი, ნაზი, ღმერთი).
სამმარცვლავანში სამი ხმოვანია (სინაზე, საღმერთო, უფალი),
რთმმარცვლავანში ოთხი ხმოვანია (საწერელი, მარიაში, სამარ-
თალი), ხუთმარცვლოვანში — ხუთი ხმოვანია და სხ. სიტყვა
იყოფება მხოლოდ მაშინ, თუ მასში ორი ან მეტი ხმოვანია,
მაგ., ი-ა, სი-ო, თა-ვი, ღმერ-თი, სი-ნა-ზე, სი-ზმა-რი *), სი-კვ-
დი-ლი, სა-სწავ-ლე-ბელი, გან-უ-წყვე-ტე-ლი, წი-ნა-სწარ-მე-
ტყვე-ლი.

§ 5. რთული სიტყვები. სიტყვა რთულია, როდესაც

*) ზმნიდამ ზმანება: ეზმანა—ესიზმრა.

შესდგება ორის ან მეტის სიტყვისაგან *), მაგ. ორპირი (ორ-პირი), ორქოფი (ორ-ქოფი), ხელმწიფე (ხელ-მწიფე), ქალწული (ქალ-წული) და სხ. სიტყვების შესაერთებლად განსაკუთრებული კავშირი არ არსებობს; ამ შემთხვევაში პირველს სიტყვას ეკვეცება დობოლოება, ან-და იგი დაისმის ნათესაობით ბრუნვაში. მაგალ.: კარმიდამო (=კარ-მიდამო), პირწმინდა (პირი + წმინდა), მაღალკეთილშობილება (მაღალი + კეთილი + შობილება), მირონცხებული (მირონი + ცხებული), ვაშკაცი (ვაშა + კაცი), დევგმირი (დევი + გმირი). ხელისუფალი, ძმისწული, მიწისმზომელი. შეადარე: კახეთ-კუხეთი, ქართლ-კახეთი, შავშეთ-კლარჯეთი, ერან-თურანი. ზოგი სიტყვები უცვლელად ეკავშირებიან ერთმანეთს, მაგალ., სამცხე-საათაბაგო, გურია-სამეგრელო, აქარა-შავშეთი, ბიძაშვილი, დიდიდედა, მთაწმინდა, და-ძმა.

შენიშნ. რთული სიტყვა ხაზით არ იყოფება, თუ შეადგენს ერთს განუყოფელს ცნებას, მაგ., მართლმადიდებელი, მჭევრმეტყველი, ბოროტმოქმედი, დიდიდედა, ქალწული... ხაზით იყოფება სიტყვები: დედ-მამა, და-ძმანი, სახლ-კარი, ქართლ-კახეთი, ამერეთ-იმერეთი და სხ.

§ 6. დასაკვეთი (ხმის ამაღლება). ორმარცვლოვანსა და სამმარცვლოვან სიტყვაში დასაკვეთი დაერთვის პირველს ხმოვანს თავიდან (ვარდი, მუხა, მხეცი, მოხუცი, მიმინო, ბალახი), ოთხ და მრავალ მარცვლოვან სიტყვებში—მესამე ხმოვანს ბოლოდან (სამართალი, სახარება, აღმატებული). თუმცა საზოგადო კანონი ესრეთია, მაგრამ დასაკვეთის თანაბრობა უფრო ეპირიანება ქართულს ენას.

*) ძველი ქართული ხშირად მთელს წინადადებასაც ერთ სიტყვად გამოსთქვამს, მაგ., მოხოლო.ორავიდა==ხოლო მოვიდა-რა, წართუწირულ-ვართ==თუ წარწირული ვართ.

თავი მეორე.

§ 7. მეტყველების ნაწილები. მეტყველების ნაწილი ცხრაა, სახელდობრ:

- ა. სახელი არსებითი (nomen substantivum)
- ბ. სახელი ზედშესრული (nomen adjectivum)
- გ. სახელი რიცხვითი (nomen numerale)
- დ. ნაცვალსახელი (pronomen)
- ე. ზმნა (verbum)
- ვ. ზმნისზედა (adverbium)
- ზ. თანდებული (praepositio და postpositio)
- ც. კავშირი (conjunctio)
- თ. შორისდებული (interjectio)

სახელი არსებითი.

§ 8. არსება, საგანი. ხილული და უხილავი, სულიერი და უსულო, პირმეტყველი და პირუტყვი, ხელით შესახები და განყენებითი (გონებით წარმოსადგენი)—ყველა ეს არის არსება, რადგან არსებობს, საგანი, რადგან შეიძლება შევიგნოთ, შევითვისოთ, შევისწავლოთ.

სულიერი ორგვარია: გონიერი და უკუნური. გონიერებად ითვლებიან მხოლოდ ღმერთი, ანგელოზი, კაცი და ეშმაკი (ალი, ჭინკა, დევი, მაჯლაჯუნა და მათთანა საზღაპრო არსებანი), უგუნურებად—დანარჩენი სულიერები: პირუტყენი, ფრინველნი, მწერნი, თევზნი და სხ.

სულიერი—გონიერი გამოიკნობის კითხვით ვინ?, ხოლო სულიერი—უკუნური და დანარჩენი ყოველი საგანი—კითხვით რა? ვინ?—ღმერთი, კაცი, ანგელოზი, ეშმაკი. რა?—ცხენი, დათვი, ქვა, ხე, ფუტკარი, მიწა, მზე, მთვარი.

ვისი?—ღვთის, კაცის, ანგელოზის, ეშმაკის. რის? ცხენის, დათვის და სხ.

გრძელი	სიგრძე	გზა	საგზალი
ბრალეული	სი-ბრალეული	კვლა	საკლავი
ყვარება	სი-ყვარული		საყვარელი
ნანვა	სი-ნანული		სანანო
ტყობა	სი-ტყვა	თანდება	სათანადო

შეადარე:

სი-ცხე	მეგრ. სი-ნცხა	
სი-ძე	სი-ნჯა	სვან. ჩი-ჟე
სი-ზმარი	სიზმარი	ისნავ
სი-თბო	სი-ტიბა	ნა-ტიბიდი (ნა-თბი)
სი-თხე	სი-თხითხა	ნა-დთხელი
სი-კეთე	სი-კეთე	სი-კეთ
სვან. ლი-სმართლე	(სი-მართლე)	=სამართლობა
ლი-დრაჯე	(სი-დარაჯე)	=დარაჯობა
ლი-ფთხილე	(სიფრთხილე)	=ფრთხილობა
ლი-მბვე		=მმობა
ლი-რღვე		=რღვევა
ლი-თი		=თიბა
ლი-სმინე		=სმენა
ლი-ლი		=ლება
ლი-დი		=დება
ლი-ნგზავრე		=მგზავრობა
ლი-ლროვი		=მოლორება.

ოსანი: მანდილი—**მანდილოსანი**, ქული—**ქულოსანი**, ფეხი—**ფეხოსანი**, ხმა—**ხმოსანი**, ფრთა—**ფრთოსანი**, ვეფხის-ტყავი—**ვეფხისტყაოსანი**, ცხენი—**ცხენოსანი**, ხელი—**ხელოსანი**.

მე აღნიშნავს ხელობას ანუ მოხელეობას, რიგს და სხ. შეადარე: მენავე (მეგრ. მენიშოლე), მევენახე (მეგრ. მებინეხე), მეწყლე (მეგრ. მეწყარე, სვ. მჲ-ლცი), მექვევრე (სვან.

მე-კეც). მეორე, მესამე; მეთაური, მეძებარი; მეზობელი (ეზო—მეზობელი)

ობა აღნიშნავს ა) ერთიანობას, მთლიანობას: ქართველობა, სომხობა, თათრობა, ახალთაობა, ნათესაობა, ქრისტიანობა, თევზეულობა, მცენარეულობა, გლეხობა, ბ) თვისებას, ვითარებას: გმირობა, ხუმრობა, ტარიელობა, ჭირიანობა, შენჩემობა, პირველობა, არარაობა, ჩვენიანობა.

ანი აღნიშნავს ვისიანობა—რისიანობას: ადამი—ადამიანი, რუსუდანი—„რუსუდანიანი“, არჩილი—„არჩილიანი“, ქრისტე—ქრისტიანი (ქრისტეანი), ძალი—ძალიანი, იოანე—იოანესი—იოანესიანი, ვაჩნაძე—ვაჩნაძიანი.

ეთი გვიჩვენებს ადგილსამყოფელოს: იმერი—იმერეთი, ამერი—ამერეთი, მესხი—მესხეთი, კოლხი—კოლხეთი, აფხაზი—აფხაზეთი, სვანი—სვანეთი, ჯავახი—ჯავახეთი, კახი—კახეთი, ჭანი—ჭანეთი, რუსი—რუსეთი, სომეხი—სომხეთი, სპარსი—სპარსეთი, ტბა—ტბეთი; ანუ: სა-ქართველ-ო, სა-მეგრელ-ო, სა-ფრანგ-ეთი, სა-ბერძნ-ეთი, სა-სომხეთ-ო.

ნა—ევი, ნა— ნაპარმაგევი, ნაქალაქევი, ნაქულობაქევი, ნავენახევი, ნანადირევი, ნახნავი, ნაწნავი *).

ოვანი: მაყვლოვანი, მუხროვანი, ვარდოვანი.

არი: ფიქვი—ფიქვნი—ფიქვნარი, ბალნი—ბალნ-რი
მუხა—მუხანი—მუხნ-არი ნაძვნი—ნაძვნ-არი
თხილი—თხილნი—თხილნ-არი ბუჩქნი—ბუჩქნ-არი
ქვიშა.—ქვიშანი—ქვიშნ-არი შამბნი—შამბნ-არი
ძეძვი—ძეძვნი—ძეძვნ-არი
ხილი—ხილნი—ხილნ-არი.

ა: კინკლაობა — კინკლაობან-ი — კინკლაობან-ა
ბუქნაობა — ბუქნაობან-ი — ბუქნაობან-ა
თვალხუჭიაობა — თვალხუჭიაობან-ი — თვალხუჭიაობან-ა
ჭინჭყლაობა — ჭინჭყლაობან-ი — ჭინჭყლაობან-ა.

*) ვი გვხვდება ზნებშიაც: ვწერევი, ვჭამევი, ვიყავი, მწერავი, მხატავი, ნახატავი.

არსებითი სახელი არის:

საკუთარი (ქუთაისი, ტფილისი, ფოთი, ნათელა, თინათინ, თამარი, ნინო),

საზოგადო (სოფელი, ქალაქი, დაბა, ხე, ცხენი, ქვეყანა, ქარი, თოვლი, წვიმა, ვარსსვლავი),

კრებითი (ლაშქარი, დასი, გუნდი, ფარა, კოლტი, ჯარი, ერი, ჯოგი),

კნინობითი, რომელიც არის:

სააღმოსავლეთი: დათიკო, შვილიკო, კიკიკო, გვრიტუნია, ჩიტუნია, ზოგონა, ძამია, დაია, მამი, დედი, მამილო, დედილო, სოსიკო, ვანო, ია, ილო.

დასამცირო: პეტრიკელა, პეტრიკა, დათიკა, დათიკელა, დათვია, ივანია, სახლუკა, ჩაფუკა, ბერიკა, ბეროია, პეტუა, ვარდუა, კაცუნა, დათუნა, თაგუნა, წრუწუნა, ქალაჩუნა, კუკუნა, ცხენუკა და სხ. დასამციროა აგრეთვე სიტყვები: გიგონია—მიგონია, ივანია—მივანია, გიოია—მიოია, კაცმაცი, კიტრმიტრი, ქალაქ-მალაქი, ჩიტ-მიტი, ბეროია—მეროია, პურ-მურ, წყალ-მალი.

შეხინი შეხინა. ამნაირ სიტყვებს განუსაზღვრელი მნიშვნელობაც აქვთ. ქლიაფ-მლიაფი, ე. ი. მართა ქლიაფი თუ სხვა ხილიც. „გიგონია-მიგონიას შე ყურს არ ვუგდებ“, ე. ი. გიგონს თუ მისთანა კაცებს.

§ 9. ქართული ენა სქესს (genus) გაარჩევს ბუნებრივად და არა გრამატიკულად, და ამისათვის ხმარობს სიტყვებს: ა) მამა, დედა, კაცი, ქალი—გასარჩევად აღდამიანთა სქესისა, ბ) მამალი, დედალი—გასარჩევად ფრინველთა, მწერთა და წყრილ პირუტყვის სქესისა, გ) ხაჩი, ფური—გასარჩევად სხვილ საქონლის სქესისა, დ) უღაყი, ჭაკი—ერთხლიქოვანთა სქესისა, ე) ხვადი, ძუ—გასარჩევად მხეცთა და ძაღლთა სქესისა. მაგ. ა) მამაკაცი—დედაკაცი, მამამძუძე—დედამძუძე, ვაჟიშვილი—ქალიშვილი; ბ) მამალი—დედალი, მამალი იხვი, მამალი ბატი, მამა(ლი) ფუტკარი, დედა(ლი) იხვი, დედა(ლი) ფუტკარი; გ)

ხარ-ირემი, ხარკამეჩი, ფური, ფურკამეჩი, ფურირემი; დ) ჯაკი ცხენი, ჯაკი ვირი, ულაყი ცხენი, ულაყი ვირი; ე) ხვალი მგელი, ძუ მგელი და სხ.

შენიშვნა 1. ქიზიყ-საინგილოში შესაბამელს საქონელსაც ულაყს ეძახიან.

შენიშვნა 2. სქესის გამოსაცნობად ყველაზე უზირად იხმარება სიტყვები დედალი; მამალი, ხვალი, ძუ. დედა-კატა, დედა-ლორი და სხ. ხშირად თვით სახელი გვაუწყებს ამა თუ იმ სქესობას, მაგ. დეკეული (=დიაკეული=დედაკეული), მოზვერი, აზვერი, მამლაყინწა, ყვინჩილა.

არსებით სახელთა შედგენილობა და წარმოება.

§ 10. სახელი არსებითი არის ჰარჯელსახე, მაგალ. მზე, რძე, ხე, ქვა, მიწა, წვიმა, და წარმოებული, მაგ. მშვენიერება (მშვენიერი), საუბარი (უბნობა), სიმარჯვე (მარჯვე, მარდი), სიმრუდე (მრუდი), ზარმაცობა (ზარმაცი), დასაბამი (ბმა), უკეთილშობილესობა (კეთილშობილი—უკეთილშობილესი—უკეთილშობილესობა) და სხ.

§ 11. არსებითი სახელი წარმოსდგება

ა) **ზმნისაგან**; მაგ., ბმა—დაბმა—დასაბამი; ცნობა—გამოცანა, კდობა—სიკვდილი, დენა—მდინარე, რბენა—სარბიელი, მარულა *).

ბ) **ზედშესრულისაგან**, მაგ., მშვენიერი—სიმშვენიერე, მდიდარი—სიმდიდრე, დიდი—სიდიდე, მართალი—სამართალი, სასამართლო, უდიდებულესობა—უდიდებულესი—დიდებული, მდიდარი—დიდ(ი)არი

გ) **რიცხვით სახელისაგან**, მაგ. ერთი—ერთეული, ერთეულობა, სამი—სამება, ათი—ათეული, ბევრი—სიბევრე, მრავალი—სიმრავლე.

*) მეგრ. რუა—რბენა; მარულა მო-რბენა.

დ) ნაცვალსახელისაგან, მაგ., ჩვენ—ჩვენთაგანი, ჩვე-
ნიანობა, მისი—მისიანი—მისიანობა.

ე) თანდებულისაგან, მაგ., ქვეშ—ქვეშეთი, ზე—ზენა,
ზენარი, ზედრეთი

ვ) მიმღეობისაგან:

აწმყო დროისა: მწერალი, მხატვარი

ნამყო „ ნაყოფი, ნაფოჭი, ნაჭერი, ნაფცქვენი, ნა-
ხეწი, ხნული, წერილი

მყობად „ სამართალი, სამოსელი, სამხატვრო, მოსავალი
სამარადისო „ კამადი, მოცედი.

§ 12. უმთავრესი საწარმოვო ნიშნები:

სა, რომელიც გვიჩვენებს ადგილსამყოფელოს, რაიმე
დანიშნულებას, სამარადისო მოქმედებას; მას უდრის მეგრ.
სა, ო, სვან. ლა, ლე, სა. შეადარე:

საძოვარი / საბალახე	მეგრ.	ო-დიარე სვ.	ლა-ბლახ
სა-სიმიდღე		ო-სიმიდღე	ლა-სმინდ
სა-ბურთალო		სა-ბურთალო	ლა-ბურთ
სა-დგომი		სა-დგომი	სა-დგეგმ
სა-ხელმწიფო		სა-ხენწიფო	სა-კელწიფ
სა-ზომი (საზომელი)		სა-ზამი (ო-ზამალი)	ლა-ზმა
სა-თავე		ო-ლუდე	ლა-ბმა(დასაბამი)
სა-თითე		სა-თითი	სა-თით
სა-მარე*) (საფლავი)		სა-მარე (ო-რომე)	სა-ფლავ

უკნის უკნა. სვანურში ღა-ბამ==სა-ბამი (რაც ანუ ვინც უნ-
და დაიბას), ლე-ბემ==სა-ბამი==საბელი. შეადარე სოფლების სა-
ხელები:

*) სამარე წარმოსდგება ზმნილამ მარვა(ო-მალვა)—შენახვა, ფარ-
ვა. ამისაგან წარმოებული სიტყვებია: მარ—სამარ (იყო პერანგის-
ამარ, ღვთის-ამარ. საყდარი იყო ღვდლის ამარ, სამარ (ვახ. გეოგრაფია);
მარხვა-მარვა, მარანი, მალვა, სამაროვანი, სამალავი.

სვან. გამოთქმით

- ლე-გერსამე (ზუგდ. მაზ.)=საგერსამიო
- ლე-გოგიე (სენაკ. მაზ.)=საგოგიო
- ლე-დგებიე (ზუგდ. მაზ.)=სადგებუაძეო
- ლე-სიჩინე (ზუგდ. მაზ.)=სა-სიჩინაო
- ლე-ხაინდრაეო (სენაკ. მაზ.)=სახაინდრაო
- ლე-ხიდრის-თავი (ლეჩხ. მაზ.)=სა-ხიდრის-თავო
- ლე-წურწუმე (ზუგდ. მაზ.)=საწურწუმე.

ლა და ლე ქართულშიაც შეინიშნება, მაგალ., ლახატი (სოფ. თიანეთის მაზრაში)=სახატი, ლა-ნჩხუტი (სოფ. ოზურგ. მაზ.)=სა-ნჩხუტი ზმნიდამ ჩხუტვა—თლა, გამწვეტიანება, ლა-წულაანთკარი (სოფ. დუშ. მაზ.)=საწულაანთკარი, ლა-მბალო (სოფ. სილ. მაზ.)=სა-მბლო, ლა-გამი (=სა-გამი სა-დგამი, პირში ამოსადები), ლა-წანი (წნა, გაწნა), ლე-კვერთხი=საკვერთხი, ლე-ნკოფა=სა-ნკოფო.

ხშირად სვანურ ლექს მნიშვნელობით ქართულში იხმარება ნაწილაკი სს-სი. მაგალ., სა-ხნავი (რაც უნდა მოიხნას), სახნისი (იარალი), სადგისი, საშადისი, საკვესი, გასაძლოსი, სარწყენისი (თებერვალი), საწადისი, მარადისი, შესატყვისი.

სა-ო-ს მნიშვნელობით იხმარება სი: შინდი—შინდისი (სოფ.), თბილი—თბილისი, ცხენი—საცხენისი, მანგალი*)—მანგლისი, ქუთაი—ქუთაისი**)—ქუთათისი.

სი განსაკუთრებით აწარმოებს მიმღეობას, ზმნას და სხ., ის უმთავრესად—სახელასებითებს. შეადარე:

ზედშეს.		სახ.	არს.
თეთრი	სითეთრე	კაცი	საკაცე
ყვითელი	სიყვითლე	ლორი	სა-ლორე
ვრცელი	სივრცე	ქათამი	სა-ქათმე

*) ნამგალი მეგრ. მანგა.

**) მნიშვნელობა: საშინდო-შინდისი, საცხენო-საცხენისი, სამანგლო-მანგლისი

ა აღნიშნავს **მსგავსებას**: პერანგი—პერანგა (მთაა), უნაგირი—უნაგირა (მთაა), კედელი—კედელა (მთაა), ყვირილი—ყვირილა (მდინ.), ჩხერიმელა (მდინ.), წყალ-წითელა (მდინ.), ტ(ა)ბა-ხმელი—ტაბახმელა (სოფელი), ტეხვა—ტეხური ტეხურა (მდინ.), სირი-აქლემი—სირაქლემა (ფრინ.), ძირი-მწარე—ძირმწარა, ნაცარი-ტუტი—ნაცარტუტა, მკონარე—მკონარა, მამალი—მამალა, კუკუნი—კუკუნა, წრუწუნი—წრუწუნა, ყბა-ყური—ყბაყურა.

ული, ელი გვიჩვენებს **სადაურობას**: გურია—გურული, გორელი, იმერელი (იმერი), ამერელი (ამერი), კახელი (კახი), ქანელი (ქანი), კლარჯელი (კლარჯი), ჯავახელი (ჯავახი), ქართლელი.

ადგილსამყოფელო ეპისკოპოსებისა: სამთავნელი, მროველი (რუისის ეპისკ.), ურბნელი, მაწყვერელი (აწყურის ეპ.), კუმურდოელი, ნინოწმინდელი, რუსთველი (რუსთავ-მარტყოფ. ეპ.), ჭერმელი, ბოდბელი, ალავერდელი, გიშელი, მანგლელი, წილკნელი, ბოლნელი (ბოლნისის ეპ.), ნიქოზელი, გენათელი, ქუთათელი, ჭყონდიდელი, ცაიშელი, მოქველი, ცხუმელი, დრანდელი, შემოქმედელი, ტბევარი (ტბელი), იშხნელი, ბანელი, ხახულარი, ოლთისარი, ანელი, კარელი, ვალაშკერტელი, ნიკორწმინდელი, წურწყაბელი და სხ.

ხი: ფარა—ფარეხი, ღვინო—ვენახი, ტაო—ტაოხი (ქვეყანა), ჯაფა-ჯაფახი, გამჭრია—გამჭრიახი, გორა—გორახი, მუხა—მუხა-ხი (სოფელია), მამრი—მამრე-ხი (სოფ.).

ცი: მამა—მამაცი, ღია—ღიაცი, ზარება—ზარმაცი, ბარბაცი.

თევზთა სადაურობის მაჩვენებელი სახელები: **ხრამული** (მდინ. ხრამის თევზი), **გელაქნური** (გელაქუნის ტბის თევზი), **ორაგული** (არაგვის თევზი), **ფიჩხული** (ფიჩხის გოდრებიით დაქერილი).

გი (=ხი): მსუნაგი (მეგრ. შურხე), ამხანაგი (სვან. აფხნეგ), ნიადაგი, ხვადაგი (ხვასტაგი), მარაგი, ციაგი, ნასტაგი.

შენიშვნა. გი ზმნილამ გიება — არსებობა, ყოფნა; ვვი-
ებ—ვარ, ვიძყოფები, მარადის ვსუფევ. შეადარე:

სუნნი=მეგრ. შური, მიმლ. მსუნ(აე)ი, სახელარს. მსუ-
ნაგი=მეგრ. შურ-ხე. ნიადაგი=მარად-მგიები. ციაგი=ცე-
ცხლი (=ცია) მგიები (ცია-გი=ცია-ლი=ცია-არი. იხ. ქვე-
მოთ ვარ, არი). მარა-გი=ლრუბელი მგიები (სვან. მარე—
ლრუბელი). ამხანა-გი=ვინც ჰგია ამხანა, ამ ხანს *) (დრო ე-
ბით).

(ნ)ჯი=(ნ)დი, რი, შეადარე:

(ქართ.)	(მეგრ.)	(სვან.)
ხარი	ხოჯი	კან
ნაპირი (ნაპირედი)	ნაპიჯი	პილ
ლორი	ლეჯი **)	
წვერი	წვანჯი	
ცხვირი	ჩხვინდი	
მძინარე=	ლურენჯი=	
(მრულედი)	(ორენჯი)	
ხიდი	ხინჯი	
ძირკვი (ინგ. ძირკ)	ჯინჯი	
ტრედი	ტორონჯი	
ძვალი	ძვალი	ჯიჯვ

ქართულში: დოინჯი, ხინჯი, მახინჯი, გონჯი, უნჯი,
მუნჯი (მე-უენო; ენა=მეგრ. ნინა=სვ. ნინ).

მ: მლიდარი მეგრ. დიდარ სვ. დიდარ.
მდადე დადე დადუ
მკვახე (ინგ. კოხეჟ) კუხი კუხი

*) ამხანავს თათრულად ჰქვიან გზადგამყოლი (იოლდაშ), რუსულ-
ტოვარიშჩ—საქონლის თანამოზიარე, ბერძნ. ჰამა სმის მოზიარე, მხედარ.
მოძღვრობის მოზიარე, ელჩობის მოზიარე და სხ.

**)=ლოჯი, რად ან ღორს ჰქვიან აგრეთვე ეშვი (=ეშვა), კბილა,
ლოჯი (=ლოჯიანი).

მძოვრი	ძორი	ძვერ
(მ)ტრელი,	ტორონჯი	
(მ)სხალი	სხული	იკხ
მტილი	ო-რტვინი*)	ლა-რტამ

სახელარსებითის კანკლედობა (ბრუნვა).

§ 13 კანკლედობად ანუ ბრუნვად იწოდება სახელარსებითის ცვლილება რიცხვებსა და ბრუნვებში.

ა) რიცხვი ორია: მხოლოობითი (numerus singularis) და მრავლობითი (n. pluralis). მაგალითები: მოწაფე სწავლობს, მოწაფენი სწავლობენ.

ბ) ყოველს რიცხვში შვიდი ბრუნვაა (casus), სახელდობრ:

1. სახელობითი (c. nominativus) კითხვაზე ვინ? რა? მაგალითები: კაცი (ვინ?) მოდის. ვარდი (რა?) ყვავის.

2. სახელობითი მეორე (ნაცვალსახელით მან) კითხვაზე ვინ? რამ? მაგალითები: დასწერა კაცმან (ვინ?). გაგვახარა ვარდმან (რამ?)

3. ნათესაობითი (c. genitivus) კითხვაზე ვის(ი)? რის(ი)? მაგალითები: კაცის შვილი; ვარდის სუნი.

4. მიცემითი (c. dativus) კითხვაზე ვის(ა)? რას(ა)? მაგალითები: მივეცი კაცს; ვახარებ ხეს.

5. შემოკმედებითი (c. ablativus) კითხვაზე რით? ვისით? მაგალითები: ცულით მოკვებით; შვილით გავიხარეთ. ცხენით მოვიდნენ

6. ზმნისზედათი (c. adverbiale) კითხვაზე რად? მა-

*) ო-რტვინი=სა-რტვინო—ფესვიდამ (ზ)რდა—მეგრ. რდილი (ზრდილი), ნა-რდი (ნა-ზარდი), ო-რდალი=ო რდული (სა-ზრდელი), მო-რდილი (მოზრდილი), მო-რდუ (მოზარდი), გამდელი (გამდელი, გამზრდელი), გაღია. იმავე ფესვის სიტყვები: სვან. ღიარ (პური), მეგრ. ღიარუა (ძოვა), ო-ღიარ-ე (საძოვარი), მდლო, ტვერი, რტო, სვ. დაილ (ყვავილი), ინვ. ღილიგი (საბოსტნეულა ადგილი ბოსტნეულითურთ).

გალითები: ღვინო იქცა წყლად. მასწავლებელი გახდა მწერ-
ლად.

7. **წოდებითი** (c. vocativus). მაგალითები: კაცო, ღმერ-
თო, შეილო.

შენიშნვა 1. ა, ე, ო, უ-ზე დასრულებულ სიტყვებს
წოდებითი ბრუნვის დაბოლოებად აქვთ ო, ვ, და ანუ არც ერთი
მათგანი.

მაგალ. დედაო—დედავ—დედა! აქ მობრძანდი.

პეტრეო—პეტრევ—პეტრე! კარგა ისწავლე.

ყრუო—ყრუვ—ყრუ, არ გესმის?

სოკოო—სოკოვ—სოკო, მალე ამოდი!

შენიშნვა 2. მეგრულსა და სევანურში წოდებით ბრუნ-
ვად იხმარება სახელობითი 1-ლი.

§ 14. ქართულს ენას აქვს **ერთი კანკლედობა** (declina-
tio). ბრუნვების დაბოლოებანია:

სახელობითანი:

მრავლადითანი:

სახელობითი 1 (ყველა ხმოვანი)

ები, ნი, თა

„ 2 მან (მ,მა)

ებმან, თა

ნათესაობითი ის, ისა, ს, სი

ების, ებისა, თა

მიცემითი სა, ს

ებს (ა)

შემოქმედებითი ით(ა), თ(ი)

ებით (ა)

ზმნისზედათი ად,დ, ათ(ა), დ(ა)

ებად, ებათ

წოდებითი ო, ვ

ებო, ნო, თანო

შენიშნვა 1. ი-თი დაბოლოებული სიტყვები ამ ი-ს
ჰკარგავენ სახელობით მეორესა, მიცემითსა, ზმნისზედითსა
და წოდებითს ბრუნვებში (კაც-ი: კაც-მან, კაც-სა, კაც-ად,
კაც-ო); სიტყვების დაბოლოებას შორდებიან აგრეთვე ა და ე
ნათესაობითსა და შემოქმედებითს ბრუნვებში, მაგალ: მამის
შვილი, მამით, მახით (ამბობენ აგრეთვე მამას შვილი, მა-
მათი, მახეთი).

§ 15. სახელარსებითა ბრუნვის ნიმუში.

მხოლოდობითი რიცხვი.

ს.1 და	ბე	სოკო	ვირი
ს.2 და-მ (ან)	ბე-მ(ან)	სოკო-მ(ან)	ვირ-მა'ნ)
ნ. დ-ის (ა)	ბ-ის(ა)	სოკო-ის,-სი	ვირ-ის(ა)
მ. და-ს (ა)	ბე-ს(ა)	სოკო-ს(ა)	ვირ-ს(ა)
შ. დ-ით (ა)	ბ-ით(ა)	სოკო-ით,-თი	ვირ-ით(ა)
ზმ. და-დ(ა)	ბე-დ(ა)	სოკო-დ(ა)	ვირ-ად
წ. და-ო	ბე-ო	სოკო-ო	ვირ-ო

მრავლობითი რიცხვი.

ს.1 დ-ები, და-ნი,	და-თა	ბე-ებ-ი ბენი	ბე-თა
ს.2 დ-ებ-მა	და-თა	ბე-ებ-მა(ნ)	ბე-თა
ნ. დ-ებ-ის(ა)	და-თა	ბე-ებ-ის(ა)	ბე-თა
მ. დ-ებ-ს(ა)	და-თა	ბე-ებ-ს(ა)	ბე-თა
შ. დ-ებ-ით	და-თა მიერ	ბე-ებ-ით(ა)	ბე-თა-მიერ
ზმ. დ-ებ-ად		ბე-ებ-ად	
წ. დ-ებ-ო	და-ნო	ბე-ებ-ო	ბე-ნო

შენიშნვა ა. სახელობითი მეორე (იგივე მოთხრობითი) უმეტესად იხმარება მაშინ, როდესაც შესმენილი გვიჩვენებს ნამყო სრულ დროს: მამამ სწერა, მამამ დასწერა.—მოწაფემ გაკვეთილი იცის (აწყო დრო).

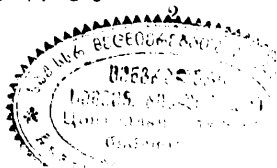
შენიშნვა ბ. სახელობითი მეორის დაბოლოება მან იკვეცება მ-დ იმ სიტყვებში, რომლების დაბოლოება არის ა, ე, ო, უ, ხოლო ი-თი დასრულებულ სიტყვებში მან შეიკვეცება მხოლოდ მ-დ, როგორც დანაშთენ ხმოვანებზე დასრულებული სიტყვებიც. მაგალ.:

სახელობითი 1.

მამ-ა მახ-ე ლოქო დრკუ ცხენ-ი

სახელობითი 2.

მამა-მ(ა) მახე-მ(ა) ლოქო-მ(ა) დრკუ-მ(ა) ცხენ-მა

ფშავ-ხევსურეთში, ხშირად, ი-ზე დასრულებულ სიტყვებშიაც ი გამოვარდება ხოლმე და სახელობით მეორის დაბოლოებაც მ-დ იკვეცება; ამბობენ: ცხენ-მ, კაც-მ, ღმერთ-მ.

შენიშნ. გ. ქართულ ენას უყვარს მრავლობით რიცხვში უფრო მეტ სიმრავლის ანუ სიდიდის საჩვენებლად გაიმეოროს დაბოლოებანი თა, ები, ნი. მაგალ., ამბობენ: დანები, ძმანები, კარებები, დებთა და სხ. (დანები=დანი + დები; კარებები=კარები + კარები; დებთა=დები + დათა). ამას უდრის მეგრული ქუალეფი (ქვანები), ჯიმალეფი (ძმანები), დალეფი—დები.

მრავლობითი რიცხვის მაჩვენებელი ნი ფშავ-ხევსურეთში ხშირად იღებს ფორმას ან, ანი: კარ-ანი=კარ-ანი, ქალნი=ქალ-ანი. ეს ან, ნ მრავლობითსავე რიცხვს უჩვენებს ზმნებში (არი-ან, არ-ნ, კრი-ან, ყრი-ან, სხედ-ან, მიწერ-ნი-ა, მიხარ-ნი-ა, ვწერ-ენ, სკამ-ენ, თქო-ნ, იხარო-ნ, წერო-ნ; მასვე ნაცვალსახელებში უდრის ები (=ფი), (ი)ნი, ენი და ლ, არ*) (სგანურში). მაგალითები:

		მეგრ.			სვან.
ის(ა)	ეს(ა)	ინა	თინა	თენა	ალი(ა)
იგი	ეგ(ა)			აჯა	
ის-ინი	ეს-ენი	ინ-ეფი	თინ-ეფი	თენ-ეფი	აჯ-ი-არ
ალ-ი-არ	აღ-ი-არ				
(ინგ.) ის-ენ	ეს-ენ				
იგი-ნი	ეგე-ნი				
ესვე დაბოლოებანი ბრუნვებში:					

	მეგრ.	სვან.
ცხენ-ნი=ცხენ-ებ-ი	ცხენ-ეფ-ი	ჩაჟ-არ
ცხენ-ებ-ის	ცხენ-ეფ-იშ	ჩაჟ-არ-ეშ
ცხენ-ებ-ს	ცხენ-ეფ-ს	ჩაჟ-არ-ს
ცხენ-ებ-ით	ცხენ-ეფ-ით	ჩაჟ-არ-შჟ
ცხენ-ებ-ად	ცხენ-ეფ-ო	ჩაჟ-არ-დ

*) ნ ლ—რ—ს: ნიტრა—ლიტრა—სვან. ლათრა; ლბილი=რბილი; რძე—სძე—სვან. ლჯე; რძალი—სძალი

	ცხენ-ებ-ის-ად ცხენ-ებ-ის-და ცხენ-ებ-ის-თვის }	ცხენ-ეფ-იშ-ოთ ჩაე-რ-ეშ-დ ჩაე-არ-თე	
ორკეცი:	მამა-ნი	მუმა-ლ	მუ-ლ
	მამა-ნ-ებ-ი	მუმა-ლ-ეფ ი	მუ-ლ-არ *)
	მამა-ნ-ებ-ის	მუმა-ლ-ეფ-იშ	მუ-ლ-რ-ეშ
	მამა-ნ-ებ-ს	მუმა-ლ-ეფ ს	მუ-ლ-არ-ს
	მამა-ნ-ებ-ით	მუმა-ლ-ეფ-ით	მუ-ლ-არ-შუ
	მამა-ნ-ებ-ად	მუმა-ლ-ეფ-ო(თ)	მუ-ლ-არ-დ

თანდებულიანი ბრუნვები.

§ 16. თანდებულებს ბრუნვები მოისმენ ბოლოში და ხანდახან თავშიაც. ბრუნვების თანდებულები არიან ზმნისზედები, ზედშესრულები და საკუთრივ თანდებულები. ასრეთი ბრუნვებია: ა) სახელობია 1. ზმნისზედა ვით (==ვითარცა): თუ სიტყვა დაბოლოებულია ი-ზე, ვით მოესმის ხან სახელობით ბრუნვას და ხან მიცემითს. მაგალ., მიყვარ: შვილივით, ღმერთივით, კაცივით, პატივსესცემ შვილსავით, კაცსავით==პატივსესცემ ვით შვილსა, ვით კაცსა.

ბ) ნათესაობითი თანდებულიანი

- ა) მამისათვის: მომაქეს მამისათვის (მამისათვინ)
- ბ) მამისა-გან**) , მამისაგან

*) იგივე დაბოლოება აქვს თათრულს, მაგალ., ადამ-ლარ ადამიანები

სახელ. ადამ-ლარ კაცები, ადამიანები.

ნ. ადამ ლარ-ინ (ინ ქართულშიაც არის, მაგალ. ჩემთვინ,-ის, ნახვამდ-ინ,-ის)

მ. ადამ-ლარ-ა

შ. ადამ ლარ-ინან

ადამ-ლარ-დან კაცები-დამ

**) ი.ს დამატებით იქცევა სახელარსებითად, რომელიც არის აგრედ-წოდებული ნათესაობითი ნაწილელი, მამოყვლილი (genitivus partitivus). მას აქვს ორთავე რიცხვი: მხოლოდ. მამისაგანი, მრავლ.

- დ) მამისა-და: მიმაქვს მამისადა
- ე) მამისა-ლმი „ მამისაღმე
- ვ) მამისა-მიმართ „ მამისა მიმართ
- ზ) მამისა-მიერ: იქმნა მამისამიერ
- ც) მამისა-კენ მიმაქვს მამისაკენ (ფშავ-ხევს. მამისა-კე)
- თ) მამისა-თანა: თაყვანის-იცემების მამისათანა და ძისა-თანა

- ი) მამისა-სა: ვარ მიმისასა; გეუბნები მამისასა
- ია) მამისა-ლამო: მოვდივარ ზეგარლამო
- იბ) მამისთანა } როგორი? მამისთანა კაცი არ იქნება.
- მამისნაირი } (*)
- მამისგვარი }
- მამისებრი }

შენი შვნა. თანდებული კენ(ა) იცვლება სხვადასხვანაირად: ფშავ-ხევს. მამისა-კე, ცხენისა-კ; ქიზიყ. მამის-ყენ, კახეთის-ყენ.

გ. მიცემითი თანდებულიანი.

1. მამაზე==მამასა ზელა (თანდ. ზელა)
2. მამასა-ვით (ვით==ვითარცა)
3. მამაში==მამასა-შინა:

შენი შვნა. ლაპარაკში ხშირად ამბობენ სახლში, სახლ-შიგ, სახლშიდ, სახლშით. ეს ნაირნაირობა წარმომდგარა თანდებულების თუ ზმნისზედების შემოკლებისა და შელევისაგან. **შემოკლებულად:** სახლში, **შეუმოკლებლად:** სახლსა შინა, სახლშიგ—სახლსა-შიგან, სახლშიდ (=სახლშით)—სახლსა-შიდა. **ში** იცვლება აგრეთვე **ჩი**-დ: სახლ-ში—სახლჩი, ქოხ-ში—ქოხჩი.

დ) **თანდებულიანი შემოკმელებითი:** მამითგან, მამითურთ.

მამათაგანი, კაცისაგანი—კაცთაგანი, ერისაკანი—ერთაგანი, შეილისაგანი—შეილთაგანი.

*) ამგვარი გამმართველები კიდევ ბევრია: მამისხნისა, მამისჭკვი-სა, მამისტლა, მამისბარი, მამისმსგავსი და სხ.

შენიშვნა. ლათინურსა და ბევრ სხვა ენებში არის ეგრედ წოდებული ვნებითი ბრუნვა (casus accusativus), რომლის მაგიერ ქართულში დაისმის სახელობითი ან მიცემითი ბრუნვები. მაგალ.

- ვხედავ შევნიერს ვარდს (მიც. ბრ.)
 შევიღს (მიც. ბრ.) უყვარს მამა (სახ. ბრ.)
 შევილი ჰყვარობს მამას (მიც. ბრ.)
 დედა სწერს წიგნს (მიც. ბრ.)
 დედამ დასწერა წიგნი (სახ. ბრ.)
 ქრისტეს უყვარდა მოწათენი (სახ. ბრ.)

§ 17. სხვა და სხვა სიტყვების კანკლედობა (ბრუნვა).

მხოლ. რიც.

ს.1. ცხენი	მეგ. ცხენი	სვ. ჩაე.
2. ცხენ-მა	ცხენ-ქ	ჩაე-ღ
წ. ცხენ-ის	ცხენ-იში	ჩაე-მიშ
მ. ცხენ-ს	ცხენ-ს	ჩაე-ს
შ. ცხენ-ით	ცხენ-ით	ჩაე-შტ
ჭმ. ცხენ-ად	ცხენ-ო	ჩაე-ღ

მრ. რიც.

ცხენ-ებ-ი	ცხენ-ეფ-ი	ჩაე-არ .
ცხენ-ებ-მა	ცხენ-ეფ-ქ	ჩაე-არ-ღ
ცხენ-ებ-ის	ცხენ-ეფ-იში	ჩაე-რ-ეშ
ცხენ-ებ-ს	ცხენ-ეფ-ს	ჩაე-არ-ს .
ცხენ-ებ-ით	ცხენ-ეფ-ით	ჩაე-არ-შტ
ცხენ-ებ-ად	ცხენ-ეფ-ო(თ)	ჩაე-არ-ღ

მხოლ. რიც.

მრ. რიც

ს.1. ქორი (=სახლი)	სვ. ქორ	ქორები	ქორ-არ
2. ქორ-მა	ქორ-ღ	ქორ-ებ მა	ქორ-არ-ღ
წ. ქორ-ის	ქორ-ე(ში)	ქორ-ებ-ის	ქორ-რ-ე(ში)
მ. ქორ-ს	ქორ-ს	ქორ-ებს	ქორ-არ-ს

შ. ქორ-ით ქორ-შტ ქორ-ებ-ით ქორ-არ-შუ
 ზმ. ქორ-ად ქორ-დ ქორ-ებ-ად ქორ-არ-დ

სხვა ფორმები:

მივდივარ საით? საითკენ? სახლ-სა, სახლ-ად, ყუდე-დ, ქორ ად
 (მეგ.) რუდე-შა
 (სვან.) ქორ-დ ქორ-თე
 გვინდა რისთვის? რისად? სახლ-ის-ად, სახლ-ის-თვის
 (მეგ.) რუდე-შ-ოთ
 (სვ.) ქორ-აშ-დ
 გამოვედი რითგან? სახლ-ით-გან
 (სვან.) ქორ-ხან
 ვდგევართ რასთან? სახლ-თან
 (მეგ.) რუდე-წკუმა
 (სვ.) ქორ-ცახან
 ვართ რაზე? სახლ-ზე
 რუდე-ს=(სახლს)
 (სვ.) ქორ-ჟი.

მხოლოობითი

მრავლობითი

	(მეგრ.)		(მეგ.)
ს. 1.	ყუდე რუდე	ყუდე-ნი, ყუდე-ები	რუდე-ეფ-ი
2.	ყუდე-მ რუდექ	ყუდეთა, ყუდე-ებ-მა	რუდე-ეფ-ქ
ნ.	ყუდესი რუდე-ში	„ ყუდე-ებ-ის (ი)	რუდე-ეფ-იში
მ.	ყუდე-ს რუდე-ს	„ ყუდე-ებ-ს	რუდე-ეფ-ს
შ.	ყუდე-თი რუდე-თი	ყუდე-ებ-ით	რუდე-ეფ-ით
ზმზ.	ყუდე-დ რუდე-თ	ყუდე-ებ-ად	რუდე-ეფ-ო(თ)
წ.	ყუდე-ს რუდე	ყუდენო, ყუდე-ებ-ო	რუდე-ეფ-ი

მხოლოობითი

	მეგრ.	სვ.
ს. 1.	მამა	მუ
2.	მამა-მ	მუ-დ, მუვე-მ
ნ.	მამა-სი (მამ-ის)	მუ-ეშ, მუვეშ, მამა-შ

მ.	მამა-ს	მუმა-ს	მუ-ს, მამა-ს
შ.	მამა-თი	მუმა-თი	მუ-ვ-შუ
ზმნ.	მამა-დ	მუმა-თ	მუ-დ, მამა-დ

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი.

ს.	მამანი, მამები	მუმ-ეფ-ი	მამალ-, მამა-ლ-არ
	მამებმა	მუმ-ეფ-ქ	მამა-ლ-დ, მამა-ლარ-დ
	მამების	მუმ-ეფ-იშ	მამა-ლ-იშ მამა-ლარ-იშ
	მამებს	მუმ-ეფ-ს	მამა-ლ-ს მამა-ლარ-ს
	მამებით	მუმ-ეფ-ით	მამა-ლ-შუ მამა-ლარ-შუ
	მამებად	მუმ-ეფ-ო(თ)	მამა-ლ-დ მამა-ლარ-დ

ვართ რაში? სახლ-ში, -შიგ, -- შიდ, — შიგა(ნ)

(მეგრ.) ჩუღე-ში

(სვ.) ქორ-ისგა.

ვზივართ რაზე? ცხენ-ზე
ცხენ-ს (ცხენს)

ჩაე-ჟი

როგორი? სვან. ბაჩ-თან (ქვისთანა), დინა-თან (ასულის-თანა), გეზალ-თან (ძისთანა), დიათან (დედისთანა).

შენი შვანა 1. მეგრულში ზმნისზედა-ბრუნვის დაბოლოება **ოთ**, ვით თვით ზმნისზედასიც, იკვეცება **ო-დ**; ამბობენ: წინგ-ო, კოჩ-ო, ცხენ-ო, ღორონთ-ო, მუმა-თ, დიდა-თ (დედათ), ჯიმა-თ (ძმად), და-თ. ქართულში **ად** უდრის **ათ-ს** და ზმნისზედებში ხშირად თ ისპობა. შეადარე: ჩქარად—ჩქარა—მეგრ. ჩქარო; კარგად—კარგა—მეგრ. ჯგირო.—სვანურში ნათეს. ბრუნვის დაბოლოება მიშ (ჩაე—მიშ) არის იგივე მიჩა= მისი (შეადარე მდაბიური: მამიმის შვილი, მამი ჩემის სახლი, ანუ მამა ჩემის სახლი). საზოგადოდ, ნათეს. ბრუნვის დაბოლოება ორნაირად იხმარება—მდაბიურად (შეკვეცილად) და სრულად (მწიგნობრულად).

სახ. 1. ბაჩ—ჭვა, დი—დედა, მუ—მამა, დინა—ასული, გეზალ—ძე

ნ. ბაჩ-ა(შ) დი-ე(შ) მუვ-ე(შ) დინა-ა(შ) გეზლ-ა(შ)
დი-ა(შ)

ნაწილი (სვან.) ნათი *)
ნ. ნათი-ი(შ)
მ. ნათი-ს
შ. ნათი-შუ
ზ. ნათი-დ
ნაწილიდან ნათი-თე
ნაწილისდა ნათი-შ-დ
ნაწილისთანა ნათი თან

მრავლ. ნათი-ლ
ნათი-ლრ-ეშ
ნათი-ლ-ს
ნათი-ლ-შუ
ნათი-ლ-დ
ნათი-ლ-თე
ნათი-ლრ-ეშ-დ
ნათი-ლ-თან

*) მიმღეობაა სიტყვიდამ თი (—მეგრ. თია—ნაწილი).

თავი მესამე

სახელი ზედშესრული (adjectivum)

§ 18. ზედშესრული სახელი ორგვარია: ვითარებითა (თვისებითი) და დამოკიდებითი.

ვითარებითი ზედშესრული გამოიწინებს კითხვით **როგორი? რომელი? რაზომი? რამხელა? რამსიდიდე?** და გვიჩვენებს საგნის თვისებას, მაგალ., კეთილი, თეთრი, კარგი, ყვითელი, მწვანე, შავი, მაგარი, მრუდი, ვეება, ვეებერთელა, უკანა, წინა, პირისპირა, ზემოთი, ქვემოთი, კითხვითი, აღმატებითი, რიცხვითი.

დამოკიდებითი ზედშესრულები გვიჩვენებენ:

1) დამოკიდებულებას დროსაგან, კითხვაზე **როდინდელი?** მაგალ., შარშანდელი, გუშინდელი, დღევანდელი, აწინდელი; უწინდელი, მერმენდელი, წინანდელი, წუხანდელი.

2) დამოკიდებულებას ადგილისაგან, კითხვაზე **სადაუა?** მაგალ., აქაური, იქაური, ველური, თუშური, ფშაური, შორეული.

ქართული ენა გონიერ არსებათა ადგილსამყოფელოს განასხვავებს პირუტყვთა და ნიეთთა ადგილსამყოფელოსაგან. შეადარე: იმერი—იმერელი (კაცი), იმერული (ღვინო, საქონელი), გორელი (კაცი), გორული (ხილი, ნივთი), მოსკოველი (კაცი), მოსკოვეური (ჩაი, შაქარი და სხვ.), კახი—კახელი (კაცი), კახური (ღვინო, ხილი). თუში (კაცი), თუშური (ცხვარი, ყველი), ფშავი—ფშაველი (კაცი), ფშაური (ღვინო).

ისი-ზე (ნათეს. ბრუნ. ნიშანია) დაბოლოვებული სახელებიდან სადაურობითი ზედშესრულები წარმოსდგებიან თავდაპირვანდელ ძირისაგან, მაგალითები:

		კაცი	(ნაწარმოები)
თბილი	თბილ-ისი	თბილ-ელი	თბილ-ური
შინდ ი	შინდ-ისი	შინდ-ელი	შინდ-ური
კუმ-ი	კუმ-ისი	კუმ-ელი	კუმ-ური (ღვინო)
მანგალ-ი	მანგლ-ისი	მანგლ-ელი	მანგლ-ური

შენიშნვა: ზოგიერთ ასეთ სახელებს ნათეს. ბრ. დაბოლოება არ ეკვეცებათ. მაგალ., ქუთაისი—ქუთაისელი—ქუთათური—ქუთაისური, ოლთისი—ოლთისარი—ოლთისური.

მ) დამოკიდებულებას რომელიმე საგნისაგან და მიმწვევლებას, კითხვაზედ როგორი? რიანი? ურაო? მაგალ.,

ა. ცხენიანი, ხლმიანი, წვნიანი, ქვეიანი, ძალიანი, ბრალიანი, ყურიანი, მთიანი, წყლიანი, ქირიანი, ძვლიანი, თხილიანი, მიწიანი, დავითიანი, ბართიანი, ჯორჯაძიანი, ჩარკვიანი, ქართლოსიანი, ფარნავაზიანი. შეადარე მეგრული: ცხენამი=ცხენიანი, ჩილამი=ცილიანი, სქუამი=შვილიანი, ძალამი=ძალიანი (ძალუმი), ოშიანი=ასიანი (სვან. აშირიანი), შურამი-სულიანი, თიშიანი—მისიანი. ხერხიანი=სვან. კერკიანი, ქვეიანი—სვან. თველიანი.

ბ. გულოვანი, ხმოვანი, სახელოვანი, გელოვანი, ბაგრატოვანი, ხოსროვანი

გ) მოთეთრო, მოშავო, მოყვითლო, მოწითლო (=მოწითანო), მომცრო, მოდიდო, მომსგავსო, მოყამებული, მიხვედრილი, მომწიფებული, მონადირებული, მოსულიერებული, მოხუცებული

დ) ღვთაებრივი, დედობრივი, გმირისებური, ვაჟკაცისებური, ქალებისებური, ქალისებური, ჩემებული=ჩემებრი, შენებური=შენებრი, მისებური—მისებრი.

მელა—	მელისებური	—მელებრი	—მელური,
გველის-თანა	გველისებური	—გველებრი	—გველ-ური
ღორის-თანა	ღორისებური	—ღორებრი	—ღორ-ული
კაცისთანა	—კაცისებური	—კაცებრი(ვი)	—კაცური
გორგასლისთანა	გორგასლისებური	—გორ-	—გორგასლური,
		[გასლებრი	—გორგასლიანი
დავითისთანა	—დავითისებური	—დავითებრი	—დავითური—
			დავითიანი*)

*) ბრძოლა (როგორი? ვისებური?) გორგასლისებური. მეფე (რო-

ზ) ასეთი, ისეთი, ასეთ-ისეთი, ასეთ-ასეთი, ისეთ-ისეთი აგეთი, იგეთი, აგეთ-იგეთი, აგეთ-აგეთი, იგეთ-იგეთი ეგეთი, ეგევითარი.

მაგისტანა, მისთანა, მისგვარი, მისებრი
ამისთანა, ამგვარი, მაგგვარი.

ც) ჩემსავით, შენსავით, მამასავით, ღმერთივით, კაცით ვველივით, მხეცივით, დათვივით, ძროხასავით, ფურივით, ყმასავით.

თ) ადგილი როგორი?—ქვიშრობი, მთობი, დაბლობი, დაბლარი, მალლობი, მალლარი, ფერდობი, გვერდობი, შიქრობი.

ი) ტიკტიკა, მძინარა, ტრაბახა, მყვირალა, მკვებარა, ცქრიალა, მატყუარა, მშიშარა, კრიალა, ცაცია, ბუტია, ფნატანია, ნაცარქექია, დოყლაპია.

ია) საერთო, საერო, სავაჭრო, საზოგადო, სავსე (მეგრ.-ე-ფშაფა), სადავო, სააზნაურო (მეგრ. საჟინოსქუო, სვან. სააზნავირ)

იბ) ფერადობა, ორპეროვნობა, დაუდგრომლობა, სიმტკიცე და სხ. გამოითქმის ზედშესრულებით: წითელ-ყვითელი, თეთრ-წითელი, შავკბილა, შავგულა, თეთრგულა, შავგვრემანი, ორგული, ორპირი, მელაკულა, გველაძეა, იუდისკერძი, ხელმანკი, გულიწმინდა, გულუხვი, გულკეთილი, გულჩათხრობილი, გულმყარი, ჩვილგულა, თეთროსანი, შავოსანი, წითლოსანი.

ჟ) სწორობა ანუ ბარიბარობა გამოიცნობის კითხვით რა ზომი? რაოდენი? რის ანუ ვის ბარი? მაგ., ამზომი, ამხელა, მისბარი, მის ტოლი, ესეოდენი, ეგზომი, ეგეოდენი, ესდენი. „კგზომ(ი) ტურფა რამან შეგქმნა ტანად, პირად?!“ (რუსთ.)

ზ) მიჩემებითი ზედშესრულები: ჩემებური, შენებური,

გორი) გორგასლისთანა, დავითისთანა. დროშა (როგორი?) გორგასლური, გორგასლიანი, დავითური, დავითიანი.

მამისეული, მეფისეული, მამეული *), დედეული, მამისა, დედისა, ღვთისა, კაცისა **), ოქროსი, ვერცხლისა, რკინისა. თოფი რკინისა (le fusil de fer), ქუდი სავერდისა (le chapeau de velours), ღვინო საფრანგეთისა le vin de France.

ზედშესრულთა წარმოება

§ 19. ზედშესრული იწარმოების:

ა) სახელარსებითთაგან: ადგილი—ადგილობითი; სახელი—სახელობითი. ცენი—ცენიანი, გორი—გორული, ხელი—ხელფანი, დახელფანებული. კაცი—უკაცო, წვიმა—უწვიმო, მონა—მონური, ყმა—ემური, რჯული—ურჯული.

ბ) ზმნიდამ, მაგალ., წვა—მწვადი, ქრა—მჭრელი, გაგულისება—გაგულისებული.

გ) სახელარსებითთაგან უარყოფით ნაწილაკის შემწეობით:

	მეგრ.	სვან.
უადგილო	უარდგილო	ადგილ-ურ *)
უანგარიშო		ანგრიშ-ურ
უბადო	უბედე	უ-ბად
უბატონო	უპატონო	ბატონ-ურ
უგემო	უგიმო	უგემ
უგვარო		უგვარ
უდილო	უდილო	დი-ურ
უმამო		მუ-ურ

*) სახელარსებითნია: მამული, დედული.

**.) მამი.ა: მივლივარ მამისა-სა (იქ, რაც ვეკუთვნის მამას); ვიყავ სად? პაპანთ-სა (იქ, რაც არის პაპანთი. ბეტყვი რასა? სიტყვასა ღვთისასა (იქ სიტყვას, რომელიც არის ღვთისა.

*) სვანურში უარყოფითი უ, ურ (=ქარ. უ, არა) დაისმის სიტყვის თავშიაკ და ბოლოშიაკ. შეადარე კიდევ: ნიცი-ურ—უწყლო (ნიცი=დიცი—წყალა), ტოტი-ურ—უტოტო, ჯანი-ურ—უჯანო, ჰერ-ურ უხმო, შიურ—უხელო (ში—ხელი). იგივე ქართულში: კულა (ინგ-კულ-ურ)=უკულა, (აღბად ყრუ-ცი=ყრუ-უ, აგრეთვე წყურვა). მეგრ. ჩ ხ ე—ცხელი, ჩ ხ ა—რი—ცივი=უცხელი), ჩ ე (=თერთი)—თერთი, უჩა—შავი(=უთერთო).

უცოლო	უჩილო	უჩიყა (=უსიძო)
უსუნო	უშურე (=უსულო)	
უგუნური		უგნურ

უგვანი, უშმაგავსი, უბიწო, უშურველი, უხვი, ურცხვი, უსახლო, უსახლკარო, უპურმარილო, უქონებო, უპირო, უი-მისო, უიშკაცო, უმაგათო, უმაგისო.

მეგრ. სვან.

და-ღ-ვარცნი უ-რცხონ უ-ცხენა (ლა-ცხნირ-ვარცხნა)
(დაუვარცხნელი)

დაუწერ(ელ)ი უ-ქარ უ-ლირა (ლირი-წერა)

დაუბან(ელ)ი უ-ბონი ჩუ-უ-ბრალა (ლი-ბრალი-ბანვა)

დაუსოლგებელი უ-შოლი ჩუ-უ-ყრა (ლი-ყრალე-სველეზა)

დ) თავდაპირვანდელ ზედშესრულებად: შავი—**მოშავო**,
გრძელი—**მოგრძო** (მოგრძელი),

ე) მიმდებარეობად: გამხმარი—მხმარი—ხმელი, გამდნარი—
მდნარი, მსხმოიარე, მჯდომარე.

ვ) ნაცვალსახელიად: ჩემებური, მისებური, მისებრი.

ზედშესრულთა ბრუნვა (კანკლედობა)

§ 20 ყოველი ზედშესრული იბრუნვის ისრვევ, როგორც სახელარსებითი. მაგალითები:

ს.1.==შავი	შავები,	შავ-ნი
2. შავმა	შავებმა	შავთა
ნ. შავის	შავების	
მ. შავს	შავებს	
შ. შავით	შავებით	შავთა-მიერ
ზ. შავად	შავებად	
წ. შავო	შავებო	შავნო

ი-ზე დაბოლოებულ ზედშესრულის და აგრეთვე კუთ-
ვნილებით ზედშესრულების ბრუნვა სახელარსებითთან ერთად.
(მწიგნობრული)

ს.1. კეთილ-ი	კაც-ი	კეთილ-ი	კაც-ი
2. კეთილ	კაც-მა	კეთილ-მან	კაც-მან

ნათ.	კეთილ	კაც-ის	კეთილ-ისა	კაც-ის
მიც.	კეთილ	კაც-ს	კეთილ-სა	კაც-სა
შემ.	კეთილ	კაც-ის	კეთილ-ითა	კაც-ითა
ზმნ.	კეთილ	კაც-ად	კეთილ-ად	კაც-ად
წო.	კეთილ	კაც-ო	კეთილ-ო	კაც-ო

ს.1.	მამის	ცხენ-ი	ცხენ-ი	მამი-სა
2.	მამის	ცხენ-მა	ცხენ-მან	მამისა-მან
ნათ.	მამის	ცხენ-ის	ცხენ-ისა	მამისა-ისა
მიც.	მამის	ცხენ-ს	ცხენ-სა	მამისა-სა
შემ.	მამის	ცხენ-ით	ცხენ-ითა	მამისა-ითა
ზმნ.	მამის	ცხენ-ად	ცხენ-ად(ა)	მამისა-დ(ა)
წო.	მამის	ცხენ-ო	ცხენ-ო	მამისა-ო

შენი შენა. ზედშესრულები, რუმელნიც ბოლოვდებიან ა, ო, უ, ე-თი, არ იბრუნვიან, როდესაც არიან განსამარტი სიტყვის წინ. მაგალითები:

მჭრე ხმალი, ხმალმა, ხმლის, ხმალს, ხმლით, ხმლად, ხმალო
ყრუ კაცი, კაცმა, კაცის, კაცს, კაცით, კაცად, კაცო
უჭკუო ვირი, ვირმა, ვირის, ვირს, ვირით, ვირად, ვირო
კულა ხარი, ხარმა, ხარის, ხარს, ხარით, ხარად, ხარო

მწიგნობრული კანკლედობა

ს.1.	ტყვეობა	ბაბილონელთა	ხმალი	მაისურაძისა
2.	ტყვეობამან	ბაბილონელთამან	ხმალმან	მაისურაძისამან
ნათ.	ტყვეობისა	ბაბილონელთაისა	ხმლისა	მაისურაძისაისა
მიც.	ტყვეობასა	ბაბილონელთასა	ხმალსა	მაისურაძისასა
შემ.	ტყვეობითა	ბაბილონელთაითა	ხმლითა	მაისურაძისაითა
ზმნ.	ტყვეობადა	ბაბილონელთადა	ხმალდა	მაისურაძისადა
წო.	ტყვეობაო	ბაბილონელთაო	ხმალო	მაისურაძისაო

მხოლ. რიც.

ს.1.	ტყვეობა	ბაბილონისა
2.	ტყვეობამან	ბაბილონისამან
ნათ.	ტყვეობისა	ბაბილონისაისა

მიც.	ტყვეობასა	ბაბილონისასა
შ.	ტყვეობითა	ბაბილონისაითა
ზმნ.	ტყვეობადა	ბაბილონისადა
წ.	ტყვეობაო	ბაბილონისაო

მრავ. რიცხ.

- ს.1. ტყვეობანი იგი ბაბილონისანი ხმალნი მაისურაძისანი
 2. ტყვეობათა მათ ბაბილონისათა ხმალთა მაისურაძისათა
 ნ. ტყვეობათა მათ ბაბილონისაითა
 წ. ტყვეობანო ბაბილონისანო ხმალნო მაისურაძისანო

ხ ა რ ი ს ხ ნ ი .

§ 21. ვითარებით ზედშესრულს აქვს სამი ხარისხი:

დადებითი, შედარებითი და აღმატებითი.

დადებითი ხარისხი გვიჩვენებს ვითარებას ანუ თვისებას გარეშე საგანთან დამოუკიდებლად და ბოლოვდება ყველა ხმოვან ასოზე, მაგ. კეთილი, შვენეირი, წითელი, ბლუ, დრკუ, მწარე, მქლე, მქრე.

შედარებითი ხარისხი გვიჩვენებს ერთის საგნის ვითარების ანუ თვისების მეტ-ნაკლებობას სხვა საგნის თვისებასა თუ ვითარებასთან შედარებით. შედარებითი ხარისხის მაჩვენებელია თავსართი უ და დაბოლოება **ესი**.

აღმატებულებითი ხარისხი გვიჩვენებს თვისებასა თუ ვითარებას ერთს საგანში უმეტესად, ვიდრე დანარჩენ სხვა საგნებში. მისი მაჩვენებელია უუ და დაბოლოება **ესი**, ანუ სიტყვები **ძალიან, ფრიად, მეტად** და სხ.

ხ ა რ ი ს ხ ე ბ ი .

ა) ჩვეულებრივი:

დადებითი	შედარებითი	აღმატებითი
კარგი	უკარგესი	უუკარგესი
კაი	უკეთი, უკეთესი	უუკეთესი
(მეგ.) ჯგირი	უჯგუში	

(მეგრ.) დიდი მრავალი	უდიდაში უმრავლესი	ნაბეტანი დიდი უუმრავლესი, უამრავი
(მეგ.) ჭიჭე (პატარა) კილური წმინდა შავი მალალი მცირე	უჭიჭაში უკილურესი უწმინდესი უშავესი უმალლესი უმცირესი (=უმცროსი)	ძალაში ჭიჭე უუკილურესი უუწმინდესი უუშავესი უუმალლესი უუმცირესი

ბ) აღწერილობითი:

1) დად.	შედარ.	აღმ.
კარგი მეგ.	ძალიან კარგი ჯგირი წმინდა	კარგი მეტად, მეტისმეტად ნაბეტანი ჯგირი ფრიად, უმეტესად წმინდა
მეგ.	წმინდა დიად წმინდა	წმინდა გვალას წმინდა
მეგ.	დიდი უდიდაში	ნაბეტანი დიდი.

2) შედარებით ხარისხებს აღნიშნავს აგრეთვე წინადადება, რომლის შესმენილი არის ზედშესრული, დამატება-კი—მიცემითი ბრუნვა თანდებულობით **ზე, ზედაც**. მაგალითები:

დადებ. ხარისხი.	შედარებ. ხარისხი	აღმატებ. ხ.
მამა მალალია	შვილი მამაზე მალალია	დედა შვილზედაც მალალია
ის დაბალია	ეს იმაზე დაბალია	ვგ იმაზედაც დაბალია
ვანო ბეჯითია	არჩილი ვანოზე ბეჯითია	თამრო არჩილზედაც ბეჯითია
ხარი ლონიერია	კამეჩი მაზე ლონიერია	სპილო მაზედაც ლონიერია

თვისების ნაწილს, სიმცირეს გვიჩვენებს თავსართი **შო**—
მაგალ.,

დადებითი:**შედარებითი:**

შავი

მოშავო

წმინდა (სვან. წყილიან)

მოწმინდავე (მაწყლიანე)

დიდი (მეგრ. დიდი)

მოდიდო, მოდიდე

ახალი (მეგრ. ახალი)

მოახალე

ყვითელი (მეგრ. ყვინთელი)

მოყვითლე, მოყვინთლე

სვანურში შედარებით ხარისხის თავსართად იხმარება **ხო**,
 (=ქართ. უ), რომელიც ჩნდება აგრეთვე ზმნებშიაც (ხო—
 ბემ=უ-ბამ), ხოლო აღმატებითისა მა—ე (=ქართ. მო—ე).
 შეადარე:

დადებითი:**შედარებითი:****აღმატებითი**

კლთხი

ხო-კლათხ-ა

მო-კლათხ-ე

(მაღალი)

(უ-მაღლ-ე)

(მო-მაღლ-ე)

წარნი

ხო-წრან-ა

მა-წრან-ე

(წითელი)

(უ-წითლ-ე)

(მო-წითლ-ე)

მეშხე

ხო-შხ-ა

მა-მშხ-ე

შავი—მეშხე, მოშავო—მომშხა, თეთრი - თეთენე, მოთე-
 თრო - მოთთან.

ხარისხებსვე გვიჩვენებენ სიტყვები:

- ა) დიდი—დიდდი, წვრილი—წვრილწვრილი, ცივი—ცივ-
 ცივი,
 თბილი—თბილთბილი, ხმელი—ხმელხმელი, სველი—სველ-
 სველი,
 გრძელი—გრძელგრძელი (მეგრულ. გინძეგინძე)
- ბ) დიდი - ვეება—ვეებერთელა—უშველებელად დიდი.
 დიდი—ვეება - დევი—დევისტოლა.
 (ინგ.) დიდი—ფანკაცა (ადამიანის შესახებ), კოტმანი—მთაკა-
 ცი.
 პატარა—პატატა—(პაწაწა)-- პაწია—პაწა—პაწაწინა.

(ინგ.) პატრაჲ—პაშტა *) —პატა—პიწიწაჲ—პიწწა —ბეწო.
ბარი—უებარი**)—უებრო—უებრი.

*) პატა (ცოტა, პატარა ხანს) მოვიხვენოთ, რადგან პაშტა გზაჲ ჯერ ისევ გასაქვლი გვაქვს.

**) ბარი=სწორი. მისგანვე წარმოებული: აბრა, ბარი-ბარი (ინგ. ბარაბარი—თანასწორი), უებარი, უებრო—უსწორი, შეუღარებელი, შეუსწორებელი.

თავი მეოთხე

ნაცვალსახელი

§ 22. ნაცვალსახელი დაისმის რომელიმე პირის ანუ საგნის ნაცვლად, მაგიერად (ნაცვალსახელი=სახელის ნაცვლად, მაგიერ) და არის

ა) **პიროვნებითი**, როდესაც გვიჩვენებს რომელიმე პირის სახელს, მაგ. მე, შე(ნ), ი, ის, იგი, ჩვენ, თქვენ, ისინი, ივინი*) მეგ. მა, სი, ი, ინა, თინა, ჩქი, თქვა თინეფი სვ. მი, სი, ალა, აჯა, ნა სვა ალიარ, ეჯიარ.

ბ) **კუთვნილებითი**, როდესაც გვიჩვენებს კუთვნილებას, მაგალ., ჩემი, შენი, მისი, თვისი, ჩვენი, თქვენი, მათი, იმათი, იმგენის, მაგენის, მაგათი, ამათი, იმათი

გ) **კითხვითი**, მაგალ., ვინ? რა? ვისი? რისი?

დ) **ჩვენებითი**, მაგალ., ეს, ის, ესე, ისი, ეგ, ეგე, იგი, აგი, მაგი, მაგისთანა, ამისთანა, ამნაირი, მაგნაირი, ამ, იმ, ამან, იმან, ამგვარი, იმგვარი, ასეთი, ისეთი

ე) **საზღვრებითი**, მაგალ., თვით, თვითონ, თვითეული, ყოველი, ყველა, სულ.

ვ) **განუსაზღვრი**, მაგალ., ვინმე (მ. მიგიდენი, სვ. იარვალე), რამე (მუთუნი, სვ. მალე), ზოგიერთი, რომელიმე, ვინღაც (ვინღაც), რაღაც

ზ) **დამოკიდებითი**, მაგალ., რომელი (ინგ. რემენი =ჰემენი), მეგრ. ნამუ, სვ. ხელა.

	მამაო	ჩვენო,	რომელი	ხარ	ცათა შინა
ინგ.	მამაო	ჩვენო,	რემენი	ხარ	ცაში
მეგ.	მუმა	ჩქინი,	ნამუ	რექი	ცაში
სვან.	მუ	გვიშგვე,	ხელა	ჟი	დეცარისგა **)

*) შეადარე თათრული: მენ—მე, სენ—შენ, მენინ—ჩემი, სენინ—შენი.

**) ლეტ—ცა, ლეტარ—ცათა ისგა—შიგა. ჟი—ზე

§ 22. ნაცვალსახელის ბრუნვა (კანკლედობა)

არ იბრუნვიან პიროვნებითი ნაცვალსახელები: მე, შენ, ჩვენ, თქვენ, თვით, თვითონ, თუმცა-ღა შემდეგი ფორმები პიროვნებითად იხმარება.

ნათეს.	ჩემთვის	ჩემგან	ჩემ-მიერ,	ჩემკენ	ჩემღა
	შენთვის	შენგან	შენმიერ	შენკენ	შენღა
	ჩვენთვის	ჩვენგან	ჩვენმიერ	ჩვენკენ	ჩვენღა
	თქვენთვის	თქვენგან	თქვენმიერ	თქვენკენ	თქვენღა
მიც.	ჩემზე	ჩემსავით	ჩემში	ჩემთან	ჩემსა(ს)
	შენზე	შენსავით	შენში	შენთან	შენსა(ს)
	ჩვენზე	ჩვენსავით	ჩვენში	ჩვენთან	ჩვენსა
	თქვენზე	თქვენთვის	თქვენში	თქვენთან	თქვენსა
შ.	ჩემით,	ჩემითურთ	უჩემოთ		
	შენით	შენითურთ	უშენოთ		
	ჩვენით	ჩვენითურთ	უჩვენოთ		
	თქვენით	თქვენითურთ	უთქვენოთ		

შენი შკანა. ზმნებში, მრ. რიცხ. 1-ლ პირში პიროვნებობით ნაცვალსახელებად იხმარებიან:

გვ — მ —; მაგალ.

მ-ყავს გ-ყავს ჰ-ყავს გვ-ყავს
 სვ. მა-ყა ჯა-ყა ხა-ყა გვა-ყა
 მეგ. მი-ჩუნს გი-ჩუნს უ-ჩუნს მი-ჩუნს
 პური ჩვენი არსობისა მამეც (= მო-გვ-ეც) ჩვენ დღეს
 ქობალი ჩქინა ორიანალო ქომუხი (= ქო-მუ-ჩი) ჩქი ამუ-ღლა.
 დო მამიტევენ (= მო-გვი-ტევენ) ჩვენ თანანადებნი
 დო მაპატიი (= გვა-პატიე) ჩქინი ვალეფი
 ნუ შემიყვანებ (ნუ შე-გვი-ყვან) ჩვენ განსაცდელსა
 ნუ მიშამირონანქ ჩქი განსაცდელიშა
 არამედ მისხნენ (გვი-ხსენ) ჩვენ ბოროტისაგან
 დო გიშა-მირსხი ჩქი ბოროტიშე.

2) მესამე პირის ნაცვალსახელების ბრუნვა.

ს. 1. ისა, ესა, იგი, აგი (მეგ.) ინა, თინა, თენა (სვ.) აჯა, ალა

2. იმან, ემან, ამან იქი, თიქი, თექ აჯნემ, ამნემ
 ნ. იმის, ემის, ამის იში, თიში, თეში აჩ-ა(შ) ამ-ი(შ)
 მისი მუში მიჩა
 მ. იმას, ემას, ამას ის, თის, თეს აჩას, ალას
 შ. იმიოთ, ემიოთ, ამიოთ იშიოთ, თიშიოთ, თეშიოთ აჯნოშ, ამნოშ
 ზ. იმალ, ემალ, ამალ ამითან*)

მრ. რ.

- ს. 1. ისინი, ესენი, იგინი, აგენი ინეფი, თინეფი, თენეფი აჯიარ, ალიარ
 2. იმათ, ემათ, ამათ, იგინმა ინეფქ, თინეფქ, თენეფქ აჯიარლ, ალიარლ
 ნ. იმათი, ემათი, ამათი, იგინის, ინეფიში, თინეფიში, თენეფიში, აჯა-
 რე(შ), ალიარე(შ)
 მ. იმათ, ემათ, ამათ, იგინს ინეფს, თინეფს, თენეფს აჯიარს, ალიარს
 შ. იმათით, ამათით, იმგენით ინეფიშით... აჯიარ-შუ, ალიარ-შუ,
 ზ. იმათალ, ამათალ, იმგენალ.

არსებით სახელთან ერთად:

- ს. 1. ის, იგი სახიერი ანუ სახიერ-ი იგი
 2. იმ სახიერ-მან სახიერ-მან მან
 ნ. იმ სახიერ-ის სახიერ-ისა მის
 მ. იმ სახიერ-ს სახიერ-სა მას
 შ. იმ სახიერ-ით სახიერ-ითა მით
 ზმნ. იმ სახიერ-ალ სახიერ-ალა მალ.

მრ. რ. სახიერნი იგი
 სახიერთა მათ
 სახიერთა მათ
 სახიერთა მათ მიერ

ვ) კუთვნილებით ნაცვალსახელის ბრუნვა

	მეგრული	სვანური
ს. 1. ჩემი—ჩენი	ჩქიმი—ჩქინი	მიშგვი—გვიშგვე
2. ჩემ-მა—ჩვენ-მა	ჩქიმ-ქ—ჩქინ-ქ	მიშგვა—გვიშგვე
ნ. ჩემის—ჩენის	ჩქიმი—ჩქინიში	მიშგვა—გვიშგვე
მ. ჩემს—ჩენს	ჩქიმს—ჩქინს	მიშგვას—გვიშგვე

*) ამისთანა, მლაბიურად ამითანა.

- შ. ჩემით—ჩვენით
 ზ. ჩემად—ჩვენად
 წ. ჩემო—ჩვენო
 ს.1. შენი—თქვენი სქანი—თქვანი ისგვი—ისგვე
 2. შენმა—თქვენმა სქანქ—თქვანქ ისგვა—ისგვე
 ნ. შენის—თქვენის სქანიში—თქვანიში ისგვა—
 მ. შენს—თქვენს სქანს—თქვანს ისგვას—ისგვეს
 შ. შენით—თქვენით
 ზ. შენად—თქვენად
 წ. შენო—თქვენო

- ს.1. მისი — მათი მუში მიჩა
 2. მისმა—მათმა მუშიქ მიჯნემ
 ნ. მისის—მათის მიჩა (შ)
 მ. მისს—მათს მიჩას
 შ. მისით—მათით მიჩ-ოვშ
 ზ. მისად—მათად
 წ. მისო—მათო

(მრავ. რ.)

- ს.1. თვისი (თავისი) თვისნი, თვისთა
 2. თვისმა თვისთა
 ნ. თვისის თვისთა
 მ. თვისს თვისთა
 შ. თვისით თვისთა მიერ
 ზ. თვისად თვისთად
 წ. თვისო თვისნო

‡ ჩვენებით ნაცვალსახელის ბრუნვა

- ს.1. ეგ==მაგი *) მაგენი

*) უარყოფითი ნაწილაკი შ ნაცვალსახელებს (და სხვა-სახელებსაც) გარდააქცევს ზედშესრულებად და ზმნისზედებად. შეადარე:

ჯეღშმისრ.

ჯმნისჯეღ.

უმავისო (როგორი?)

უმავისოდ (როგორ?)

2.	მაგან	მაგათ	მაგენმა
ნ.	მაგის	მაგათი	მაგენის
მ.	მაგას	მაგათ	მაგენს
შ.	მაგით		მაგენით
ზ.	მაგად		მაგენად

ნ) საზღვრებით ნაცვალსახელის ბრუნვა

ს.1.	ყოველი, ყველა	ყოველნი, ყველანი, ყოველთა.
2.	ყოველმა, ყველამ	ყოველთა
ნ.	ყოველის, ყოვლის,	ყველას(ი) ყოველთა
მ.	ყოველს ყველას	ყოველთა
შ.	ყოველით ყველათი	ყოველთა-მიერ
ზ.	ყოველად	ყოველთად
წ.	ყოველო ყველაო	ყოველნო ყველანო

ბ) კითხვით ნაცვალსახელის ბრუნვა

ს.1.	ვინ? *)	რა? **),	რანი? რიები? (სოფლ.)
2.	ვინ?	რამ?	რიებმა?
ნ.	ვის(ი)?	რის(ი)?	რის(ა)? რიების?
მ.	ვის(ა)?	რას(ა)?	რიებს?
შ.	ვის-მიერ?	რით(ა)?	რიებით?
ზ.	რად(ა)?	რათ(ა)?	რიებათ?
წ.	რაო?	რანო?	რიებო?

უიმისო	უიმისოდ
უჩემო	უჩემოდ
უშენო	უშენოდ
უმამო (სახლი)	უმამოდ (დარჩენილი სახლი)
ულმერთო (კაცი)	ულმერთოდ (მოლაპარაკე)
უგზო-უკვლო (სოფელი),	უგზო-უკვლოდ (მოსიარულე)

*) ი ნ გ. მინ, მინამ—ვინმე—ვინამე; მე გ რ. მინ, მი, მიქა: მინ მურს—ვინ მიდის? მინ მურს—ვინ მოდის? მი გილურს—ვინ დადის? მინ. რექ—ვინ ხარ?

**)—მ ე გ რ. მე—ს ვ ა ნ. მა, იმ.

7) კითხვითი საკუთრებითი ნაცვალსახელის ბრუნვა

ს.1.	ვისი?	რისი?
2.	ვისმა?	რისმა?
ნ.	ვისის?	რისის?
მ.	ვისს?	რისს?
შ.	ვისით?	რისით?
ზ.	ვისად?	რისად?
წ.	ვისო?	რისო?

8) კითხვითი ნაცვალსახელების ბრუნვა.

	(ინგ.)	(მეგრ.)	მრავლ.
ა) ს. 1.	მინ? ღმერთ.	მი?	ლორონთი — ლორონთეფი
2.	მინმა? ღმერთ-მა.	მიქ?	ლორონთიქ ლორონთეფქ
ნ.	მისი? ღმერთ-ი(ს) მიში?	ლორონთი-ში	ლორონთეფიში
მ.	მის? ღმერთ-ს	მის?	ლორონთი-ს ლორონთეფს
შ.	მით? ღმერთ-ით	მით?	ლორონთი-თ ლორონთეფით
ზ.	მისად? ღმერთ-ათ	მიშო?	ლორონთ-ო ლორონთეფიშო
წ.	მინო? ღმერთ-ო		

მისთუნ? ღმერთის-თუნ / მიშოთ? ლორონთი-შოთ = ღმერთისბეით? ღმერთიბეით)
თისთვის

	(მეგრ.)	(სვან.)		
ბ) ს. 1.	მუ? ცხენი	მა?	ჩაჟ	რა? ცხენი
2.	მუქ? ცხენ-ქ	იმნემ-დ?	ჩაჟ-დ	რამ? ცხენმა
ნ.	მუში?	ცხენიში	იმ-ი(შ)	ჩაჟ-მიშ რის? ცხენის
მ.	მუს?	ცხენს	იმ-ის?	ჩაჟ-ს რას? ცხენს
შ.	მუთ?	ცხენით	იმნო-შუ?	ჩაჟ-შუ რით? ცხენით
	მუო? (რად?) ცხენო	იმი(შ)ხან?	ჩაჟ-ხან	ცხენისაგან
	მუწკუმა?	ცხენიწკუმა	იმიცახან?	ჩაჟ-ცახან ცხენთან
			იმიშთან?	ჩაჟ-თან ცხენისთანა
	მუშოთ?	ცხენიშოთ	იმიშდ?	ჩაჟიშდ ცხენისთვის

9) დამოკიდებითი ნაცვალსახელის ბრუნვა.

ს.1 რომელი*),	როგორი	რომელნი,	როგორნი
	(რავარი, როგო, რავა)		
2 რომელმა,	როგორმა	რომელთა,	როგორთა
ნ. რომლის,	როგორის	რომელთა,	როგორთა
მ. რომელს	როგორს	რომელთა	როგორთა
შ. რომლით	როგორით	რომელთა-მიერ	
ზ. რომლად	როგორად (რავარ)		
წ. რომელიო	როგორო (რავარო)	რომელნო,	როგორნო

10) განუსაზღვრელ ნაცვალსახელის ბრუნვა.

ს.1 ვინმე,	რამე,	რომელიმე**),	ვილაც,	ვინცლა	რალაც
			(ვილაც)		(რალაც)
2 ვინმემ	რამემ	რომელიმემ	ვილაცამ		რალაცამ
		(რომელმანმე)			
ნ. ვინმესი	რამესი	რომელიმესი	ვილაცასი		რალაცასი
	(ვისიმე) (რისამე)	(რომლისამე)			
მ. ვინ-მე-ს	რამეს	რომელიმეს	ვილაცას		რალაცას
	(ვისმე) (რასმე)	(რომელსამე)			
შ. ვინმეთი	რამეთი	რომელიმეთი	ვილაცათი		რალაცათი
	(რითმე)	(რომლითამე)	(ვილაცით)		(რალაცით)
ზ. ვინმედ	რამედ	რომელიმედ	ვილაცად		რალაცად
		(რომლადმე)			
წ. ვინეო,—ვ,	რამეო,—ვ,	რომელიმეო,—ვ,	ვილაცაო,—ვ,	ვი-	ვი-
				ლაცა,—ვ	ლაცა,—ვ

ასრევე იკანკლედება კუთვნილებითი განუსაზღვრებელი ნაცვალსახელი **ვისიმე, რისიმე**: ვისიმემ, ვისიმესი, ვისიმეს, ვისიმეთი...

მრ. რიცხვი: ვი^მენი (=ვინამენი), რამენი, რომელიმენი (=რომელნიმე), ვილაცანი (ვილაცები), რალაცები (რალაცნი).

*) მეგ. ნამუ, ინგ. რემენი=ჰემენი, სვან. ხაღა=ხელა.

**) მეგრ. ნამუთინე, სვ. ხელავალი.

7) კითხვითი საკუთრებითი ნაცვალსახელის ბრუნვა

ს.1.	ვისი?	რისი?
2.	ვისმა?	რისმა?
ნ.	ვისის?	რისის?
მ.	ვისს?	რისს?
შ.	ვისით?	რისით?
ზ.	ვისად?	რისად?
წ.	ვისო?	რისო?

8) კითხვითი ნაცვალსახელების ბრუნვა.

	(ინგ.)	(მეგრ.)	მრავლ.
ა) ს. 1.	მინ? ღმერთ.	მი? ღორონთი	— ღორონთეფი
2.	მინმა? ღმერთ-მა.	მიქ? ღორონთიქ	ღორონთეფქ
ნ.	მისი? ღმერთ-ი(ს) მიში?	ღორონთი-ში	ღორონთეფიში
მ.	მის? ღმერთ-ს	მის?	ღორონთი-ს ღორონთეფს
შ.	მით? ღმერთ-ით	მით?	ღორონთი-თ ღორონთეფით
ზ.	მისად? ღმერთ-ათ	მიშო?	ღორონთ-ო ღორონთეფიშო.
წ.	მინო? ღმერთ-ო		

მისთუნ? ღმერთის-თუნ! მიშოთ? ღორონთი-შოთ = ღმერთისბეით? ღმერთიბეით } თისთვის

	(მეგრ.)	(სვან.)		
ბ) ს. 1.	მუ? ცხენი	მა?	ჩაჟ	რა? ცხენი
2.	მუქ? ცხენ-ქ	იმნემ-დ?	ჩაჟ-დ	რამ? ცხენმა
ნ.	მუში?	ცხენიში	იმ-ი(შ)	ჩაჟ-მიშ რის? ცხენის
მ.	მუს?	ცხენს	იმ-ის?	ჩაჟ-ს რას? ცხენს
შ.	მუთ?	ცხენით	იმნო-შუ?	ჩაჟ-შუ რით? ცხენით
	მუო? (რად?)	ცხენო	იმი(შ)ხან?	ჩაჟ-ხან ცხენისაგან
	მუწკუმა?	ცხენიწკუმა	იმიცახან?	ჩაჟ-ცახან ცხენთან
			იმიშთან?	ჩაჟ-თან ცხენისთანა
	მუშოთ?	ცხენიშოთ	იმიშლ?	ჩაჟიშლ ცხენისთვის

9) დამოკიდებითი ნაცვალსახელის ბრუნვა.

ს.1 რომელი*),	როგორი	რომელნი, როგორნი
	(რავარი, როგო, რავა)	
2 რომელმა,	როგორმა	რომელთა, როგორთა
ნ. რომლის,	როგორის	რომელთა, როგორთა
მ. რომელს	როგორს	რომელთა როგორთა
შ. რომლით	როგორით	რომელთა-მიერ
ზ. რომლად	როგორად (რავარ)	
წ. რომელიო	როგორო (რავარო)	რომელნო, როგორნო

10) განუსაზღვრელ ნაცვალსახელის ბრუნვა.

ს.1 ვინმე, რამე, რომელიმე**,	ვინღაც, ვინცღა	რაღაც
	(ვიღაც)	(რაცღა)
2 ვინმემ რამემ რომელიმემ	ვიღაცამ	რაღაცამ
	(რომელმანმე)	
ნ. ვინმესი რამესი რომელიმესი	ვიღაცასი	რაღაცასი
	(ვისიმე) (რისამე) (რომლისამე)	
მ. ვინ-მე-ს რამეს რომელიმეს	ვიღაცას	რაღაცას
	(ვისმე) (რასმე) (რომელსამე)	
შ. ვინმეთი რამეთი რომელიმეთი	ვიღაცათი	რაღაცათი
	(რითმე) (რომლითამე) (ვიღაცით)	(რაღაცით)
ზ. ვინმედ რამედ რომელიმედ	ვიღაცად	რაღაცად
	(რომლადმე)	
წ. ვინეო, —ვ, რამეო, —ვ, რომელიმეო, —ვ,	ვიღაცაო, —ვ, ვი-	
	ღაცა, —ვ	

ასრევე იკანკლედება კუთვნილებითი განუსაზღვრებელი ნაცვალსახელი ვისიმე, რისიმე: ვისიმემ, ვისიმესი, ვისიმეს, ვისიმეთი...

მრ. რიცხვი: ვი^ნმენი (=ვინამენი), რამენი, რომელიმენი (=რომელნიმე), ვიღაცანი (ვიღაცები), რაღაცები (რაღაცნი).

*) მეგ. ნამუ, ინგ. რემენი=ჰემენი, სვან. ხაღა=ხელა.

**) მეგრ. ნამუთინე, სვ. ხელავალი.

თავი მესუთა

რიცხვითი სახელი.

§ 23 რიცხვითი სახელი არის: **რაოდენობითი, რიგობითი, ზმნისზედათი, ნაწილელი.**

რიცხვითი რაოდენობითი.

§ 24. რ. რაოდენობითი გვიჩვენებს, თუ რამდენია საგანი და გამოიყენობის კითხვით **რაოდენი?** (რავდენი, რამდენი, რამთენი, რამტენი), მაგალ., ერთი, ორი, ათი, ოცი, ასი, ათასი. შეადარე:

ერთი	(მეგრ.) ერთი	(სვან.) ეშრუ
ორი	ჟირი	ჰერი
სამი	სჷმი	სემი
ოთხი	ოთხი	ვოშთხე
ხუთი	ხუთი	ვოხვიშდ
ექვსი	ამშვი	უსგვა
შვიდი	შქვიდი (შქვითი)	იშგვიდ
რვა	რჷო	არა
ცხრა	ჩხორო	ჩხარა
ათი	ვითი	იეშდ (ჰეშდ)
თერთმეტი	ვითაართი	იეშდემხვი
თორმეტი	ვითოჟირი	იეშდერვი
ცამეტი	ვითოსჷმი	იეშდსემი
თოთხმეტი	ვითაანთხი	იეშდვოშთხე
ხუთმეტი	ვითოხუთი	იეშდვოხვიშდ
თექვსმეტი	ვითოამშვი	იეშდუსგვა
ჩვიდმეტი	ვითოშქვითი	იეშდიშგვიდ
თვრამეტი	ვითორჷო	იეშდარა
ცხრამეტი	ვითოჩხორო	იეშდჩხარა
ოცი	ეჩი	ჰერგეშდ (ჰერვი-ეშდ)
ოცდაერთი	ეჩი-დო-ართი	

ოცდამოციანი	ეჩი-დო-ჟირი	
ოცდაათი	ეჩი-დო-ვითი	სემ-ემდ (=სემ—იემდ)
ორმოცი	ჟაარნეჩი	ვოშხე-ემდ
ორმოცდაათი	ჟაარნ-ეჩი-დო-ვითი	ვოხვიმდ-ემდ
სამოცი	სუმან-ეჩი	უსგვა-ამდ
სამოცდაათი	სუმან-ეჩი-დო-ვითი	ისგვდ-ამდ
ოთხმოცი	ოთხონ-ეჩი	არა-ამდ
ოთხმოცდაათი	ოთხონ-ეჩი-დო-ვითი	ჩხარა-ამდ
ასი	ოში	აშირ
ათასი	ანთასი	ათას
ათიათასი==ბევრი (იხ. ქვემო).		

§ 25 რაოდენობითა წარმოება და ცვლილება.

ერთი ჩქარ გამოთქმაში და ზღაპრობაში იკვეცება **ერ**—ად. (ინგ. ერ კაც ეყო==ერთი კაცი იყო).

ორი არის იგივე ვორი, რომელიც უახლოვდება სვანურს ჰერი, ჰეარჩი

ოთხი არის იგივე სვანური ვოშხე, ვინაიდან სვანურს უყვარს თ-ს, დ-ს წინ მიუმატოს შ (ათი==იემდ==ემდ=ამდ; თთვარე==მეგრ. თუთა==სვ. დომდ, ხუთი==ვოხვიმდ).

ექუსი (ინგ. ესქს) არის იგივე სვ. უსგვა, რადგან, როცა იყრებიან ერთად გ და ს, იგინი ხშირად წინ-უკან მისდევენ ერთმანეთს (მსგავსი==მგზავსი) და ქ—ც იცვლება გ—დ (შენი==სქანი==ისგვი).

შვიდი==შქვიდი==იშვიდი, ვინაიდან ქართულს შ—ს, ჩ—ს, ს—ს... მეგრულში ხშირად მისდევს ხოლმე **ქ** (შუაში==შქაში, ჩვენი==ჩქინი, ჩემი==ჩქიმი, შენი==სქანი)

რვა==რუაჟ==რუო.

ცხრა==ჩხორა, რადგან ქართ. ც==მეგ. ჩ (კაცი—კოჩი, ცოლი—ჩილი, ვერცხლი—ვარჩხილი, კეცუა—კიჩუა, მიცემა—მიჩემა, ფიცი (ფუცი)—ფუჩი, ცხელი—ჩხე, ოცი—ეჩი).

ათი იგივე ვით-ია, იე(შ)დ (ჰეშდ, ა(შ)დ. ინგუშურად ით==ათი.

მეგრ.

სვ.

თერთმეტი==ათ ი)+ერთ(ი) მეტი; ვით(ი)+ართი; იეშდ+იეშხუ

თორმეტი ათ(ი)+ორ(ი) მეტი ვითი (დ)ო-ჟირი იეშდ+ჰერვი.

ცამეტი ათ(ი)+სამ ი) მეტი *)

თოთხმეტი ათ(ი)+ოთხ მეტი

თხუთმეტი ათ ი)+ხუთ მეტი

თექვსმეტი==ათ (ი) + ექვს(ი) მეტი

ჩვიდმეტი==ათ(ი) + შვიდ(ი) მეტი. თავში ჩ წარმომდგარა ხმების თ-ს და შ-ს შელევისაგან (ათშვიდმეტი==თშვიდმეტი==ჩვიდმეტი).

თვრამეტი==ათ(ი) + რვა მეტი

ცხრამეტი==ათ(ი) + ცხრა მეტი.

ოცი (=ეჩი) არის იგივე შემოკლებული ორ(ი) ათი (ც==თ: ციკანი==თიკანი), როგორც ცხად ჰყოფს ამას სვანური ჰერვეშდ (ჰერე—იეშდ==ორი ათი) და აგრეთვე რიცხვები ორმოცი (ორნი-ოცი, რადგან მეგრულში ჟარნეჩი (ჟარან + ეჩი), სამოცი (სამ-ოცი)=სუმან-ეჩი, ოთხმოცი (ოთხნი-ოცი)=ოთხონ-ეჩი.

შენიშვნა 1. ოციდამ ქართ.-მეგრულში ითვლება ასრე: 20 + 1, 20 + 2... 20 + 30, 20 + 11, 20 + 12..., 2 ოცი, 2 ოცი + 1, 2 ოცი + 2..., 2 ოცი + 10, 2 ოცი + 11, 2 ოცი + 12..., 3 ოცი, 3 ოცი + 1..., 3 ოცი + 10, 3 ოცი 11..., 4 ოცი, 4 ოცი + 1..., 4 ოცი + 10, 4 ოცი + 11, ასი, სვანურში კი ითვლება ათეულებით: 2 ათი, 3 ათი (=30), 4 ათი (=40), 5 ათი (=50), 6 ათი (=60), 7 ათი (=70), 8 ათი (=80), 9 ათი (=90), აშირ (=ასი).

შენიშვნა 2. ჩქარა თვლაში ოცდაერთი-ს, ოცდაორის

*) ათსამეტი **თხ ც**—დ ქცეულა, ვით მადს (მადს) მაც-ად, გვერდს ავერც-ად (გვერ დს==გვერც—ახლოს).

მაგიერ ისმის ოზდაერთი, ოზდაორი..., ოზდათერთმეტი, ოზდათორმეტი... ოზდაცხრამეტი. მაგრამ აღარ ამბობენ ორმოზდა ერთი..., არამედ ორმოცდაერთი, ორმოცდაორი... სამოცდაერთი... ოთხმოცდა ერთი...

§ 26. რაოდენობითი რიცხვით სახელებს ეკუთვნიან აგრეთვე

ა) **ღამტკიცებითი** რიცხვითები, კითხვაზე რამდენი? რამდენნი? მაგალითები: ერთივე, ორივე, სამივე, ოთხივე, ათივე, ასივე, ერთნივე, ორნივე, სამნივე, ოთხნივე, ათნივე, ასნივე.

ბ) **განყოფადი:**

ა) კითხვაზე რამდენრამდენი? თითო, თითოთითო, ცალ-ცალი, ოროლი, ორორი, ოროლოროლი, სამსამი, ოთხოთხი, ხუთხუთი, ათათი, ასასი, ათასათასი.

ბ) კითხვაზე რამდენთაგანი? პირველთაგანი=პირველთაგან ერთი, ორთაგანი=ორთაგან ერთი, სამთაგანი—სამთაგან ერთი, ათთაგანი=ათთაგან ერთი, მრავალთაგანი, მეორეთაგანი, მესამეთაგანი, პირვანდელთაგანი, სამებისაგანი, სამთაგანი.

გ) **ნაწილელი**, კითხვაზე რანაწილი? ნახევარი, მესამედი, მეოთხედი, მეათედი, მეოცედი, მეასედი, მეათასედი.

დ) **წყვილი და უწყვილო**, კითხვაზე რამდენი? წყვილი, უღელი, ლუწი (რაქ. ლუნი), მთელი, ცალი, ცალ-უღელი, ყევარი (ორი წყვილი), ცხრა-უღელა, კენტი, მხოლო (ლათინ. solus).

ე) **ნიშნობლივი**, კითხვაზე სწორეთ რამდენი? ერთად ერთი, ორად-ორი, სამად-სამი, ათად-ათი, ოცად-ოცი, ბევრად-ბევრი.

ვ) **განუსაზღვრებელი**, კითხვაზე რამდენი? ორიოდ, სამიოდ, ოთხიოდ, ათიოდ, ასიოდ.

ზ) **რაოდენეული**: ერთეული, ორეული, სამეული, ხუ-

თეული, შვიდეული, რვეული, ათცამეტეული (ათცამეტუ-
რი *), ათეული, ათასეული.

ც) **რამდენიანი?** ერთიანი, ორიანი, სამიანი, ასიანი, ათასიანი.

§ 27. რიკობითი რიცხვითი სახელები გვიჩვენებენ რიგს
და გამოიცნობიან კითხვით მერამდენე? მერამდენეა? რომე-
ლია? პირველი, მეორე, მესამე, მეასე, მეათა'ე.

(მეგრ.) პირველი, მაჟირა, მასუმა, მა-ხუთა

(სვ.) პირველ, მე-რმე, მესმე მესხვიშდე

§ 28. **ზმნის ზედათი.**

ა) კითხვაზე რამდენად? როგორ? პირველად, მეორედ,
მესამედ, მეათედ, მეორედ, მეათასედ... ერთად, ორად, სა-
მად, ასად, ხუთასად, ათასად.

ბ) კითხვაზე რამდენრამდენად? როგორ? თითოთითოდ, ცა-
ლად, ცალცალად, ოროლად, ორორად, სამსამად, ათათად,
ასასად, ორასორასად.

გ) **რამდენეულად?** როგორ? თითოეულად, სამეულად,
ხუთეულად, ასეულად, ათასეულად, ერთიორად, ერთისამად,
ერთითათად.

დ) **რამდენჯერ?** ერთჯერ (ერთჯელ), ორჯერ, სამჯერ,
ასჯერ, მრავალჯერ, ბევრჯერ; ორიოდჯერ, სამიოდჯერ,
ათიოდჯერ, ასიოდჯერ, ერთივეჯერ, სამივეჯერ, ოთხივეჯერ.

ე) რამდენხელ? ერთხელ, ორხელ, სამხელ.

ვ) რამდენგზის? ერთგზის, ორგზის, სამგზის, მრავალგზის.

ზ) რამდენრამდენჯერ? თითოჯერ, ოროლჯერ, სამსამ-
ჯერ, ათათჯერ, ასასჯერ.

ც) მერამდენეჯერ? პირველჯერ, მეორეჯერ, მესხუთეჯერ,
მეოცეჯერ, მეასეჯერ... მეორ-მესამეჯერ, მეოთხ-მესხუთეჯერ,
მესხუთ-მეექვსეჯერ, მეას-ათასეჯერ, მეორას-სამასჯერ.

§ 29. **რიცხვითი ზედშესრულები:**

ა) კითხვაზე ურამდენო? უროგორო? როგორი? უერთ-ო

*) ხელთა-ში იხმარება.

(უერთშვილო, უერთგულო, უერთსულო), უორ-ო (უორთითო, უორპირო, უორგულო), უასმუცლო, უცხრაწვენო, უასთავიანო.

ამათი ზმნისსუკელები კითხვაზე ურამდენოდ? უროგოროდ? უერთოდ, უერთშვილოდ, უერთგულოდ, უერთსულოდ, უორთითოდ, უსამოცდასამკაცოდ, უმრავალდასოდ, უპირველშაგირდოდ.

ბ) კითხვაზე რამდენჯერი? რამდენხელი? რამდენგზისი? ორჯერი=ორხელი=ორგზისი, ორკერძი, ასკერძი, მრავალჯერი, მრავალგზისი, მრავალკერძი.

ამათი ზმნისსუკელები: ორჯერად, ორხელად, ორკერძად, მრავალგზის, ერთხელ=ერთჯერ=ერთგზის, ორკეც, ასკეც, სამწილ, ასწილ.

გ) კითხვაზე როდინდელი? პირვანდელი

დ) კითხვაზე მერამდენენაირი? როგორი? ერთნაირი, ორნაირი, სამნაირი, მეორენაირი, მესამენაირი, ორქოფი, ორგული, ორთითი.

§ 30. **რიცხვითი არსებითი სახელები:** ერთობა, სამება, რვეული (რვა ფურცლისაგან შეკრული რვეული). სხვა სახელებთან რთულად: წინაპარი (წინაპირველი), ორყურა, ორთითა, ორპირი (დაბაა), ორჯოხი (სოფელია), ორმოცაძე (გვარია), წვერცამეტა, სამყურა (ბალახია).

§ 31. **რიცხვითი სახელის კანკლედობა (ბრუნვა).**

რიცხვითი სახელი (რაოდენობითი და რიგობითი) იბრუნვის ისე, ვით სახელი არსებითი. მაგალითები:

- ს. 1. ერთი მეორედი წყვილი ცალი თითოთითო
- 2. ერთმა მეორედმა წყვილმა ცალმა თითოთითომ
- ნ. ერთის მეორედის წყვილის ცალის თითოთითოის
- მ. ერთს მეორედს წყვილს ცალს თითოთითოს
- შ. ერთით მეორედით წყვილით ცალით თითოთითოით
- ზ. ერთად მეორედად წყვილად ცალად თითოთითოდ
- წ. ერთო მეორედო წყვილო ცალო თითოთითოო

ს. 1. ერთნი მეორედნი წყვილნი ცალნი თითოთითონი
(მეორედები) (წყვილები) (ცალები)

2. ერთთა მეორედებმა წყვილებმა ცალებმა თითოთითოებმა

ნ. ერთთა მეორედების წყვილების ცალების თითოთითოების
და სხ.

ს.	1.	ნახევარი, ნახევრები	მეორე, -ნი	ორიოდე, -ნი
	2.	ნახევარმა, -ებმა	მეორემ, -ებმა	ორიოდემ, -ებმა
ნ.		ნახევრის, -ების	მეორესი, -ების	ორიოდესი, -ების
მ.		ნახევარს, -ებს	მეორეს, -ებს	ორიოდეს, -ებს
შ.		ნახევრით, -ებით	მეორეთი, -ებით	ორიოდეთი, -ებით
ზ.		ნახევრად, -ებად	მეორედ, -ებად	ორიოდედ, -ებად
წ.		ნახევარო, -ებო	მეორედო, -ებო	ორიოდეო, -ებო

შენიშვნა 1. რთულ რიცხვით სახელებში იკანკლედება მხოლოდ ბოლო სიტყვა: ოთხმოცდაერთი, ოთხმოცდაერთსა, ოთხმოცდაერთის და სხ. სამასსამოცდახუთი, სამასსამოცდახუთმა, სამასსამოცდახუთის... სამასსამოცდახუთო, სამასსამოცდახუთნი, სამასსამოცდახუთთა...

შენიშვნა 2. რიცხვითი სახელი მოითხოვს, რომ მისი განსამარტავი დაისვას მხოლოდობით რიცხვში, როდესაც თვითონაც მხოლ. რიცხვშია, ან და მრავლობითში, როდესაც თვითონაც მრავლობითშია. შეადარე:

ს.1.	ათი	კაცი	ათნი	კაცი
2.	ათ(მა)	კაცმა	ათთა	კაცთა
ნ.	ათ(ის)	კაცის		
მ.	ათ(ს)	კაცს		
შ.	ათ	კაცით		
ზ.	ათ	კაცად		
წ.	ათო	კაცო.	ათნო	კაცნო.
-
ს.1.	ბევრ-ბევრი	ხილი	ათათი	ვაშლი	ასასი	მანათი
2.	ბევრ-ბევრ	ხილმა	ათათ	ვაშლმა	ასას	მანათმა
ნ.	ბევრ-ბევრ	ხილის	ათათ	ვაშლის	ასას	მანათის
მ.	ბევრ-ბევრ	ხილს	ათათ	ვაშლს	ასას	მანათს
შ.	ბევრ-ბევრ	ხილით	ათათ	ვაშლით	ასას	მანათით
ზ.	ბევრ-ბევრ	ხილად	ათათ	ვაშლად	ასას	მანათად
წ.	ბევრ-ბევრო	ხილო	ათათო	ვაშლო	ასასო	მანათო.

§ 32 ხარისხები რიცხვით სახელებში.

დადებითი	შედარებითი	აღმატებითი.
მრავალი	უმრავლესი	უუმრავლესი, უამრავი.
ბევრი	უბევრესი	უუბევრესი
ბევრი	ბევრ-ბევრი	ბევრად ბევრი
პირვეელი	უპირვეელ სი	უუპირვეელესი

რიცხვების შესადარებლად იხმარება სიტყვები მეტი (БОЛЬШЕ) და ნაკლებია (МЕНЬШЕ). შედარე:

ერთზე მეტი ორია, ორზე მეტი სამია, სამზე მეტი ოთხია, ოთხზე მეტი ხუთია, ასზე მეტი ათასია.

ერთი ორზე ნაკლებია, ორი სამზე ნაკლებია, ასი ორასზე ნაკლებია, ანუ: ორზე ნაკლები ერთია, სამზე ნაკლები ორია, ათასზე ნაკლები ხუთასია.

რიცხვის ციფირებით აღნიშნვა ჩვენში შემოვიდა მეათე საუკუნეში, ხოლო მანამდე რიცხვი აღინიშნებოდა მხოლოდ ასოებით (ანბანით), მის შემდეგ კი—ხან ციფირით და ხან ანბანით, ხოლო ქორონიკონი კი მულამ იწერებოდა ანბანით, ასე:

სრული მოქცევაა ულ (==532)

მოქცევათა დასასრული წლები:

ქრისტემდე	მოქცევათა რიცხვი	ქრისტესით:	მოქცევათა რიცხვი
33 + ულ (96 + 436)	I		
შპს — 968 (436 + 532)	II		
ჩფ — 1500 (968 + 532)	III		
ცლბ — 2032 (1500 + 532)	IV		
ცფდ — 2564 (2032 + 532)	V		
ძეე — 3096 (2564 + 532)	VI		
ქკს — 3628 (3096 + 532)	VII		
წრს — 4160 (3628 + 532)	VIII		
წქებ — 4692 (4160 + 532)	IX		
ქსკდ — 5224 (4692 + 532)	X		
<u> + 284</u>		284 + 248 წ.	XI
5508		ლბ.—780 (248 + 532)	XII
<u> + 96 (ქართ. ზედშეტი)</u>		ჩტიბ — 1312 (780 + 532)	XIII
5604 წ. ქრისტემდე		ჩემდ — 1844 (1312 + 532)	XIV

4.

1845 წლითგან მე-XV-ე მოქცევა მიდის

ანგარიში:

ა—1	რ—100	წუმღ—4444	
ბ—2	რა—101	ქ—5000	
გ—3	რბ—102	ჭუნე 5555	
დ—4	რთ—110	ხ—6000	
ე—5	რია—111	ხრია—6111	
ვ—6	რიბ—112	ქ—7000	
ზ—7	რიგ—113	კლოზ—7777	
ც—8	რკ—120	ჯ—8000	
თ—9	ს—200	ჯყპც—8888	
ი—10	ტ—300	პ—9000	
ია—11	უ—400	ჰშეთ—9999	
იბ—12	ფ—500	ჭ—10,000=ერთი	ბევრი
იგ—13	ქ—600	ბჭ—20,000=ორი	„
იღ—14	ღ—700	გჭ—30,000=სამი	„
იე—15	ყ—800	დჭ—40,000=ოთხი	„
ივ—16	შ—900	იჭ—100,000=ათი	„
იზ—17	ჩ—1000	კჭ—200,000=ოცი	„
იც—18	ჩა—1001	ლჭ—300,000=ოცდაათი	„
ით—19	ჩი—1010	პჭ—800,000=ოთხმოცი	„
კ—20	ჩრია—1111	რჭ—1,000,000=ასი	„
კა—21	ჩსკ—1220	სჭ—2,000,000=ორასი	„
კბ—22	ჩტლ—1330	შჭ—9,000,000=ცხრაასი	„
კლ—30	ჩღე—1790	ჩჭ—10,000,000=ათასი	„
კმ—40	ჩშეთ—1999	ხჭ—60,000,000=ექვსიათასი	„
კნ—50	ც—2000	პჭ—90,000,000=ცხრაათასი	„
კჟ—60	ცუნე—2555	გჭ—100,000,000=ათი ათასი	„
კო—70	ძ—3000	ბჭჭ—200,000,000	
კპ—80	ძყპც—3888	კჭჭ—2,000,000,000	
კუ—90	წ—4000		

თავი მეთხუთსე

ზმნა.

მეტყველების უმთავრესი ნაწილი არის **ზმნა**, რომელიც ნიშნავს ფიქრობას, აზროვნობას, მიხედომას, განსჯას: აზმნა—მიხედა, შეიგნო, **ზმნობა**—ფიქრობა, მოსაზრება *). უზმნოდ კაცი გამოსთქვამდა ცალკე სიტყვებსა და ხმებს და არა აზრებს, წინადადებებს.

§ 33 ზმნის დარგი ანუ გვარი (genera)

ქართული ზმნები არის: ა) **მოქმედება-გარდამავალი** (verba transitiva), ბ) **მოქმედება-გარდლუვალი** (v. intransitiva) და გ) **ვნებითი ზმნის მაგვარი** (verba deponentia).

1. მოქმედება გარდამავალ ზმნას აქვს ორი სახე: **მოქმედებითი** (activum) და **ვნებითი** (passivum).

მოქმედებით დარგის ზმნა გვიჩვენებს, რომ ქვემდებარის მოქმედება გადადის სხვა საგანზე, — **დამატებაზე**, რომელიც დაისმის ანუ სახელობით ბრუნვაში და ანუ მიცემითში. შეადარე:

(ქვემდებ.)		(დამატ.)	
მამას	(ვის?)	უყვარს	(ვინ?) შვილი
მამამ	(ვინ?)	შეიყვარა	(ვინ?) შვილი
მამა	(ვინ?)	შეიყვარებს	(ვის?) შვილს
მოსწავლევ(ვინ?)		სწერს	(რას?) წერილს
მე	(ვინ?)	ვაშენე	(რა?) სახლი.
შენ	(ვინ?)	ააშენებ	(რას?) სახლს.

ვნებითი დარგის ზმნა გვიჩვენს, რომ ქვემდებარეზე გადმოდის რომელიმე მოქმედება, მაგალ., წერილი იწერების სუფთად; ბეჯითი მოწაფე ქებულია ყველასაგან.

მოქმედებით დარგის ზმნის ვნებითად გარდაქცევისას ქვემდებარე სახელობით და მიცემით ბრუნვიდგან გადადის ნათე-

*) **ზმნა** ლათინ. verbum (ბერძნულად reima)—სიტყვა, მეტყველება, ლ-პარა ი.

საობითს ბრუნვაზე და ემატება თანდებული **გან, მიერ-**
შეადარე:

მამას უყვარს შვილი—მამისაგან ყვარებულია შვილი
მამამ შეიყვარა შვილი—მამის-მიერ შეყვარებულია შვილი
მამა შეიყვარებს შვილს—მამის-მიერ შეიყვარების შვილი
ივანეს უყვარდა შრომა—ივანესაგან ყვარებულიყო შრომა.

მოკმ.—გარდამავალ ზმნებს აქვს სამი სახე: **მარტვი,**
სხმითგარდასვლითი და **კვლავ-სხმითგარდასვლითი,**
რომელნიც გვიჩვენებენ, რომ ქვემდებარის მოქმედება გადადის.
მეორე საგანზე და მეორიდან მესამეზე. შეადარე:

1.	2.	3.
ვაკეთებ	ვაკეთებინებ	ვაკეთებინებინებ
ვაშენებ	ვაშენებინებ	ვაშენებინებინებ
ვიკეთებ	ვიკეთებინებ	ვიკეთებინებინებ
ვეშენები	ვეშენებინები	ვეშენებინებინები
ვიშენებ	ვიშენებინებ	ვიშენებინებინებ
ვაწერინებ	ვაწერინებინებ	ვაწერინებინებინებ

2. მოქმედ.-**გარდღვალი** ანუ **მეშვეობითი** (მეშუვეობითი=საშუალო) ზმნები გვიჩვენებენ, რომ ქვემდებარის მოქმედება სხვა საგანზე არ გადადის. მაგალ. ყმაწვილი ზის, ვარდი ყვავის და ფშვის. მამა მოდის. ყმაწვალები სხედან.

3. **ვნებითმაგვარ** ზმნებს სახე აქვთ ვნებითი ზმნის, ხოლო მნიშვნელობა მოქმედებითი ანუ მეშვეობითი. მაგალ.

ვნებითი	მეშვეობითი
მოწაფე იწერების (მასწავლებლისაგან)	მოწაფე იწერების(თვითონ)
კაცი იბანების (მეაბანოეს-მიერ)	კაცი იბანების (თვითონ)
ვიხიზნები (მათ-მიერ)	ვიხიზნები (მე თვითონ)
ვილოცები (სხვების-მიერ)	ვილოცები (მე თვითონ)
ვიხეთქები (სხვათა-მიერ)	ვიხეთქები (მე თვითონ)
ვილანძლები (ვინმესაგან)	ვილანძლები (მე თვითონ ვლანძლავ)
ვიწყევლები (სხვათა მიერ)	ვიწყევლები (მე თვითონ)

ამგვარივეა ზმნები: ვილევი, ვიხევი, ვიწევი (ნაყოფი იწე-

ვის), ვიზრდები, ვიდიდები, ვილუკმები, ვიღრიქები, ვირევი, ვილეწები, ვინძრევი და სხ.

სახეობანი

§ 34 დარგს გარდა ზმნაში გაირჩევა აგრეთვე მოქმედების სახეც: **დასაწყისი**, **სიგრძე** და **დასასრული** მოქმედებისა.

მაგალ., ვიზრდები, ვიზრდებოდი, გავიზარდე
 ვზნდები, ვზნდებოდი, გავზნდი
 ვწერ, ვწერდი, დავწერე.

მოქმედების სახე არის უსრული, განგრძობილი, მრავალ-გზისი, სრული და ერთგზისი.

სახე **უსრული განგრძობილი** (verba durativa) გვიჩვენებს მოქმედებას ანუ მდგომარეობას განგრძობილს, მისის დასაწყისის და დასასრულის აღუნიშნავად. მაგალ, ვწერ, უნდა ვწერო, ვწერდი, მოვდიოდი, ვაწერინებ, ვაკეთებინებ.

სახე **მრავალგზისი** (v. iterativa) აღნიშნავს მოქმედებას, გამეორებულს, მრავალკეცს. მაგალ., მიწერია=მიწერნია, მხარებია=მიხარნია, მყვარებია=მიყვარნია; ვწერ-ხოლმე, ვამბობ-ხოლმე. ვაწერინებინებ, ვაკეთებინებინებ.

სახე **სრული** გვიჩვენებს, რომ მოქმედება დაიწყა, დაიწყება, დასრულდა, დასრულიდება. მაგალ. **დაწერა**—დავწერე, დავწერ; **გადასვლა**—გადაველ, გადავალ, გადავდივარ.

სახე **ერთგზისი** (v. momentanea) გვიჩვენებს, რომ მოქმედება სრულდება ერთბაშად, მსწრაფლ. მაგალ., **წართქმა**—წართქვი, წართქვამ; **წაჭრა**—წავაჭერ, წავაჭრი; **განსვლა**—განვალ, განვედ. შეადარე:

სახე	უსრული	სახე	სრული
ჭრა	(рѣзать)	მოჭრა	(срѣзать)
ხტომა	(прыгать)	გადახტომა	(прыгнуть, перепрыгнуть)
ჯდომა	(сидѣть)	დაჯდომა	(сѣсть)
ქამა	(ѣсть)	შექმა	(сѣѣсть)
კითხვა	(читать)	წაკითხვა	(прочитать)
წოლა	(лежать)	დაწოლა	(лечь)

მოქმედების

დასაწყისი	განგრძობა	დასასრული
კვაცდები	კვაცდებოდი	განკვაცდი
ვლმერთდები	ვლმერთდებოდი	გავლმერთდი
ვწყალდები	ვწყალდებოდი	გავწყალდი
ვწვები	ვწვებოდი	დავწექი
ვლმერთდები	ვლმერთობ	ვილმერთე

ზმნის ცვლილება.

§ 35 ყველა დარგის ან სახის ზმნა იცვლის თავის დაბოლოებას და, ხშირად, თავსართსაც დახრასა (კილოებსა), დროსა, რიცხვსა და პირებში.

1. ზმნას აქვს ხუთი კილო (დახრა), სახელდობრ:

ა) **მოთხოვნიითი**, რომელიც გვიჩვენებს, რომ მოქმედება სრულდება, სრულდებოდა და შესრულდება უთუოთ. ვწავლობ, ვწავლობთ, ვისწავლე, ვისწავლი. ვხევ, ვხევდი, გავხიე, გავხიევ.

ბ) **ნატვრითი ანუ თუობითი** გვიჩვენებს მოქმედებას, რომელიც შეიძლება შესრულდეს, გვსურს, რომ შესრულდეს. მაგ. ნეტა მეწერა; თუ მესწავლა, აწ ლარიბი არ ვიქნებოდი.

გ) **პირობითი** აღნიშნავს პირობით მოქმედებას, მაგალ., დავწერდი, თუ წერაკითხვა მცოდნოდა. ვიყიდდი, თუ ფული მქონოდა.

დ) **ბრძანებითი** დახრა გვიჩვენებს ისეთ მოქმედებას, რომელიც, მოლაპარაკეს აზრით, უნდა შესრულდეს. იკითხე? იყავ? დაჯექი? აშენე?

ე) **განუსაზღვრელ** დახრაში დაისახელების მხოლოდ მოქმედება, აღუნიშვნელად პირისა ანუ საგნისა, რომელსაც ეკუთვნის ეს მოქმედება. მაგალ., სწავლა, ჭამა, ლოცვა, ცოხნა.

განუსაზღვრელ დახრის ზმნას ჰქვია აგრეთვე სახელზმნა, რომელიც იბრუნვის, როგორც ყოველი სახელი არსებითი

ს.1.	წერა	კითხვა	კითხვები	კითხვანი
ს.2.	წერამ	კითხვამ	კითხვებმა	კითხვათა
ნ.	წერის	კითხვის	კითხვების	
მ.	წერას	კითხვას	კითხვებს	
შ.	წერით	კითხვით	კითხვებით	
ქ.	წერად	კითხვად	კითხვებად	
წ.	წერაო	კითხვაო	კითხვებო	კითხვანო

შენაშუაშნა. დახრას ჰქვიან აგრეთვე კილო (modus), ვინაითგან მით ვტყუობილობთ მოქმედების კილოს ანუ ვითარებას — **ნამდვილს, შესაძლებელს და აუცილებელს.**

დრონი.

§ 36. მოთხრობით კილოს აქვს 7 დრო: ა) უმთავრესნი:

1) აწმყო, 2) ნამყო, 3) მყობადი და ბ) ისტორიული: 4) ნამყო უსრული, 5) ნამყო სამიროდისო, 6) ნამყო მრავალგზისი და 7) ნამყო ოდინდელი.

1. **აწმყო: ვკითხულობ;** აღნიშნავს მოქმედებას, რომელიც სწარმოებს იმ დროს, როდესაც მანუ ვლაპარაკობთ.

2. **ნამყო უსრული (imperfectum): ვკითხულობდი;** გვიჩვენებს მოქმედებას, შესრულებულს სხვა წარსულ მოქმედებასთან ერთად. მაგალ., როდესაც ვკითხულობდი, მასწავლებელი მობრძანდა.

3) **სამარადისო (aoristus): ვიკითხე;** გამოსთქვამს მოქმედებას, რომელიც შესრულებულა ეხლა თუ წინეთ, განგრძობილს, სამარადისო ჟამს.

4) **ერთგზისი-აწმყო (perfectum praesens): წავიკითხე;** გამოსთქვამს მოქმედებას, რომელიც იმ წამს, როდესაც მანუ ვლაპარაკობთ, შესრულებულა, დამთავრებულა.

5) **მრავალგზისი**—ისტორიული (perfectum historicum): **მიკითხ(ნ)ია, წამიკითხნია, წამიკითხავს;** აღნიშნავს მოქმედებას, შესრულებულს უწინ, როდისმე. მცხეთოსს აუშენებია მცხეთა. წმ. ნინოს მოღწათლია (=მოღწათლავს) ქართველები.

6. **ოდინდელი** (plusquamperfectum): ა) **მეკითხ(ნ)ა**.
 ბ) **წამეკითხ(ნ)ა**; აღნიშნავს მოქმედებას, შესრულებულს ოდეს-
 ლაც, ოდესმე (**ოდინდელი—ოდესმე** მომხდარი).

7. **მყობადი**:

ა) **უსრული** (futurum simplex): ვიკითხავ; გვიჩვენებს
 მოქმედებას, რომელიც შესრულდება მაზე ლაპარაკის შემ-
 დგ.

ბ) **სრული**, წავიკითხავ; აღნიშნავს მოქმედებას, რომე-
 ლიც შესრულდება მეორე მომავალ (მყობად) მოქმედების შემ-
 დგ. მაგალ., რასაც დასთესავ, იმასვე მომიკი.

ნატვრით კილოში სამი დროა, სახელდობრ

(უსრული სახე)

(სრული სახე)

აწმყო: ვწერდე ვაკეთებდე და ვწერდე გავაკეთებდე

ნამყო: მეწეროს მეკეთოს დამეწეროს გამეკეთოს

მყობადი: ვწერო ვაკეთო დავწერო გავაკეთო

შენი შუენა. **თუ**-ს, **ნეტა**-ს, **რომ**-ის დამატებით მოთხრო-
 ბით დახრას (კილოს) ფორმებიც შეიძლება იხმარებოდეს **სა-**
თუო (ნატვრით) კილოდ. შეადარე:

მოთხრობითი:

ნატვრითი (სათუო)

დავწერე წერილი; თუ დავწერე წერილი, მოვალ.

დამეწერა წერილი; ნეტა დამეწერა წერილი, მოვიდოდი.

ვწერდი; თუ ვწერდი, არ ვიცოდი.

წიგნს დავწერ; თუ წიგნს დავწერ, კარგი იქნება.

წელან მე ვიწერებოდი; რომ ვიწერებოდი, არ ვიცოდი,

პირობით კილოში მხოლოდ ერთი დროა—**ნამყო**. მაგალ.,
 დავწერდი, თუ წერა-კითხვა მცოდნოდა; მოვიდოდი, თუ მცა-
 ლოდეს. მაგას ვიზამდი, თუ შემეძლოს.

ბრძანებითი დახრით გამოთქმული მოქმედება ეკუთვნის
 აწმყო და მომავალ დროს და არის დამტკიცებითი და უარ-
 ყოფითი.

აწმყო: წაიღე? ნუ მიგაქვს? ნუ ხარ მანდ? თქვი?

მყობადი: ნუ წაიღებ? ნუ იტყვი? ნუ იქნები მანდ? არ წაიღო? არ სთქო? არ იქნე მანდ?

დამტკიცებითი (გადაქრითი): წერე? აკეთე? წაიღე?

შეკითხვითი: ვწერო *)! ვაკეთო!

უარყოფითი : 1. ნუ სწერ? ნუ აკეთებ?

2. არ სწერო? არ აკეთო?

რიცხვი და პირი.

§ 37. რიცხვი არის ორი: მხოლოდობითი და მრავლობითი.

შეადარე:

მიმაქვს მიმაქვთ

ვწერ წერენ

ვლოცულობ ლოცულობენ

მოდიხარ მოდიხართ.

პირი არის სამი: მხოლ. 1-ლი პირი ვ-წერ

2-ე „ წერ

3-ე „ წერ-ს

მრავლ. 1-ლი „ ვ-წერ-თ

2-ე „ წერ-თ

3-ე „ წერ-ენ.

შენი ძენა. მესამე პირი არის: მახლობელი ეგ და შორეული—იგი, ის, აგი. შორეული პირი ჩნდება მოქმედება-ურთიერთობრივ ფორმებში. შეადარე:

მწერს=ის (შორეული) მე

გწერს=ის „ შენ

სწერს=ის „ მას (მახლობელს, ამას)

გვ-წერს=ის „ ჩვენ

გწერს-თ=ის „ თქვენ

სწერს =ის „ მათ

* მწიგნობრული: ვსწერა?! სწერა?! სწერსა?! ვწერთა?! სწერთა?! სწერენა?! (ინგილ). ვწერავა?! წერავა?! წერავსა?! ვწერავთა?! წერავთა?! წერენა?! (ишъу-аи ж?!...)

კიდევ: ვწერ—კი?! განა ვწერ?! ხომ აკეთებს! (ინგ.) (ჰუპ აკეთებს) ვიწერები-კი?! განა ვიწერები?! ხომ ვიწერები?!

ვ-ს-წერ = მე მას	მ-კითხ-ა==მან მე
ს-წერ ==შენ მას	გ-კითხ-ა==მან შენ
ს-წერ-ს==ის (შორეული) მას	ჰ-კითხ-ა==მან მას (შორეულს)
გ-წერ ==მე შენ	მი-წერ-ა ==მე მან
გ-წერ-ს==ის შენ	გი-წერ-ა==შენ მან
	უ-წერ-ა ==მან მას
მო-მ წონ-ს==ის მე	(იმან) (ამას)
მო-გ-წონ-ს==ის შენ	
მო-ს-წონ-ს==ის (შორეული) მას.	

მიმღეობა.

§ 38. მიმღეობა არის ზმნისაგანი ზედშესრული სახელი და აქვს დარგი და დრონი.

მოქმედებით დარგის (გვარის) მიმღეობას აქვს ორი დრო:

აწმყო და ნამყო.

- აწმყო: მწერალი (ის, ვინც სწერს, მწერლობს)
 მხატვარი (ის, ვინც ხატავს, მხატვრობს)
 მასწავლებელი („ ასწავლის, მასწავლებლობს)
 მოსურნე (ის, ვისაც სურს)
 მჭრელი (ის, ვინც ანუ რაც სჭრის)
 მცინარი (ის, ვინც იცინის)
 მოსწავლე (ის, ვინც სწავლობს)

- ნამყო: (და)მწერი (ის, ვინც სწერა, დასწერა)
 (და)მხატ(ავ)ი („ „ ჰხატა, დახატა)
 ნამყოფი (ის, ვინც იყო)

ნამასწავლებლარი (ის, ვინც მასწავლებელი იყო)
 ==ნა-ქალაქევი, ნაქალაქარი (ის, რაც ქალაქი იყო)

ვნებით დარგის მიმღეობას აქვს დრონი:

აწმყო ანუ სამარადისო*): ჰამადი (ՀԱՄԱԿԱԴ), წერადი

*) სამარადისო ფორმა გამოხატავს აწმყო და მომავალ დროს: ჰამადი—ის, რაც იქმევა და უნდა იქამოს. ამნაირი სიტყვებია: კელადი (მოხელე), ხელადა (ხელ-საჭერი ჭურჭელი), კლვადი, გულადი, თვალა-

ნამყო 1. ხნული, კრული, წერილი (=წერული), ქმნილი
(=ქმნული)

2. ნაწერი, ნა-თქვამი, ნა-ბეჭდი

მყობადი: (გერუნდივი), სა-ქმელი, სა-წერი, სა-თქმელი, სა-
ბეჭდი, სა-ნატრელი. სა-ხნავი, სა-სურველი, სა-წერელი, სა-ამო.

სუპინუმი: ქამად, წერად, ხვნად, თქმად.

შენი შვნა 1. მიმღეობა (მოქმედებითი და ვნებითი) იბ-
რუნვის ვით სახელი ზედშესრული.

შენი შვნა 2. გერუნდივიში სა-ს უდრის მეგრული სა, ო,
სვანური სა, ლა, ლე (იხ. ზემო, გვ. 9—10).

შენი შვნა 3. არსებით ზმნის შემწეობით ნამყო დროის
მიმღეობანი გამოსთქვამენ შესრულებულ მოქმედებას, მყობად
დროის (გერუნდივის) მიმღეობანი შეუსრულებელ მოქმედებას.
შეადარე:

შესრ. დრონი:

1. კეთებულ ვარ, —ვიყავ, —ყოფილვარ, —ყოფილვიყავ.
2. გაკეთებულ ვარ, ვიყავ, ყოფილვარ, ყოფილვიყავ.

შეუსრ. დრონი:

1. საკეთებელი ვარ, ვიყავ, ყოფილვარ, ყოფილვიყავ
2. გასაკეთებელი ვარ, ვიყავ, ყოფილვარ, ყოფილვიყავ.

მყობადი დრო: სათქმელია=იტყვის:

კარგა გამოჰკითხეთ, ის სათქმელია (онъ скажетъ)

(იგნ.) " " , ის სათქმელი*) " "

მე სათქმელი-ვარ (იგნ.) სათქმელვარ (სვან.) მი ლექვნი

შენ სათქმელი-ხარ სათქმელხარ სი ლექვნი

იგი სათქმელია სათქმელი აჯა ლექვნი

ჩვენ სათქმელივართ სათქმელვართ ნა ლექვნი

დი, ფერადი, პირადი, სულადი, ზოგადი, გულითადი, ძირითადი, მამი-
თადი, ხმიადი, წვადი, რყევადი, კუთხელი, ფრთელი, მოქმედი, მოცედი,
წინამორბედი, შექამადი (საკამადი), მყობადი, ძმადი, დადი (=მდადე).

*) სვან. ლექვნი (ზმნიდამ რქმა).

თქვენ	სათქმელხართ	სათქმელხართ	სგა	ლექენიხ
ივინი	სათქმელნია	სათქმელნი	აჯიარ	ლექენიხ.

§ 39. ზმნის დასართავები.

ა) რა

რა მიესმის-რა ერთს მოქმედებას, გამოიწვევს მეორე იმა-
ვე დროის მოქმედებას, მაგალ.

აწმყო:	ვწერ-რა,	ვხარობ
ნამყო:	ვწერდი-რა,	ვხარობდი
აორისტი:	ვწერე-რა,	ვიხარე
ნამყო სრული:	დავწერე-რა,	გავიხარე
მრავალგზისი:	მიწერ(ნ)ია-რა,	მიხარ(ნ)ია
	დამიწერია-რა,	გამიხარია
ოდინდელი:	მეწერა-რა,	მეხარა
	დამეწერა რა,	გამეხარა
მყობადი:	ვწერ-რა,	ვიხარებ
	დავწერ-რა,	გავიხარებ
	ნატვრითი დახრა.	
აწმყო:	ვწერდე-რა	ვიხარებდე
ნამყო:	მეწეროს-რა,	მეხაროს
მყობადი:	ვწერო-რა,	ვიხარო.

ძველად რა დაისმოდა ზმნასა და მის თავსართს

შორის: მორავიდა==მო-რა-ვიდა==მოვიდა-რა
 წარრაწერა==წარ-რა-წერა==წააწერა-რა.
 განრავიდა==გან-რა-ვიდა==განვიდა-რა.

მოხლოორავიდა==მო-ხოლო-რა-ვიდა==ხოლო მოვიდა-რა

დღეს რა ჩვეულებრივ დაისმის ზმნის ბოლოში, თუმცა
თავშიაც გვხვდება, მაგალ.,

რა ესმა ესე ბუღბუღსა, შესძახა თავისებურად==
 ესმა-რა ესე ბუღბუღსა, შესძახა თავისებურად.
 რა გავიზრდები (=გავიზრდები-რა), საკმელად
 ყველანი მინატრიანო.

ბ) ო.

ო იხმარება შეთვლა-შეკითხვის და შემოთვლილობის აღსანიშნავად. მაგალ.,

შეთვლა-შეკითხება	შემოთვლილობა:
აწმყო: სწერო?	ვწერო
სქამო?	ვქამო
ნ. უსრ. სწერდიო?	ვწერდიო
სქამდიო?	ვქამდიო
აორ. სწერეო?	ვწერეო
სქამეო?	ვქამეო
ნ. სრ. დასწერეო?	დავწერეო
მრგზ. დაგიწერნია?	დამიწერნია
ოდ. დაგეწერაო?	დამეწერაო
ნატვრ. დახრა:	

აწმყო: ნეტა სწერდესო!

ნამყო: ეწეროსო!

მყობ. დასწეროსო!

გ) თქო (==მეგრ. შო), შეთქი (==მეგრ. მაქი)

თქო არის მესამე პირი, ხოლო შეთქი 1-ლი პირი აორისტისა ზმნიდამ თქმა (ვთქვი (==მეთქი), თქვი, თქო) და იხმარება დავალების, შეთვლილობის ან რჩევის გადასაცემად. მაგალითები:

ბევრჯელ დამირიგებია იგინი—ნუ სწერთ-მეთქი.

განა არ მითქვამს—შრომა მეც ვიცი-მეთქი.

განა არ შემითვლია—იკმარე მაგდენი შრომა-თქო

ვანო, პეტრეს უთხარი—ნულარ კითხულობ-თქო, ახლა წერე-თქო.

კაცია მეთქი==მეგრ. კოჩირე მაქი

კაცია თქო ==მეგრ. კოჩირენი-შო (თქმა==შინუ).

დ) დე, დაე.

დე არის ბრძანებითი სახე ზმნისა დება და მოქმედებას მეტს სიმტკიცეს აძლევს.

დე მე ლამეები ვტეხო, შენ რა მერე!
დე ვგ ვგრეც იყოს, მაგით რა გინდა სთქვა?

ე) ხოლმე

ხოლმე ზმნის მოქმედებას ამრავალკეცებს.

აწმყო: ვწერ-ხოლმე. ნამყო: ვწერდი-ხოლმე. ნამყო მრავლ. მიწერია-ხოლმე, ოდინდელი: მეწერა-ხოლმე. ნატვრი-თი: აწმყ.ა: ვწერდე-ხოლმე, ნამყო: მეწეროს-ხოლმე. მყოზ. ვწერო ხოლმე. ბრძან წერე-ხოლმე.

ზმნათა შედგენილობა და წარმოება.

§ 40. თვისის შედგენილობით ზმნები არიან პირველსახეობითნი და მეორესახეობითნი. პირველსახეობითნი წარმოსდგებიან პირდაპირ ფესვისაგან, მაგალ., მკა (მკ-ა), გება (გ-ე-ბა), ღება (ღ-ება), ტარება (ტარ-ება), გვა (გვ-ა).

მეორე სახეობითნი წარმოსდგებიან ზმნისაგან და სხვა სახელთა და მიმღებობათაგან. მაგალითები:

ზმნისაგანი (deverbativa)	სხვა სახელთაგანი (denominativa)
ვკითხულობ (კითხვა)	ვუძღვნი (ძღვენი, ძღვნა)
ვცდილობ (ცდა, ცდილი)	ვმწერლობ (მწერალი, მწერლობა)
ვლოცულობ (ლოცული)	ვაშავებ (შავი, შავება)
ვკვებულობ (კვებული)	ვასამებ (სამი, სამება)
ვაწერინებ (წერა)	ვცრუობ (ცრუ, ცრუობა)
ვაწერინებინებ (წერინება)	ვჩემულობ (ჩემი, ჩემება)
ვცურაობ (ცურვა)	ვჩქარობ (ჩქარი, ჩქარება).
	ვღმერთობ (ღმერთი, ღმერთობა)
	ვალმერთებ (ღმერთი, ღმერთება).

შეადარე:

ცთობა—ცთუნება
 ცხობა —ცხუნება
 კლობა—კლუნება
 ხლობა —ხლუნება
 ქამა —ქმევა

ხელმწიფობა — ხელმწიფება
 მეფობა —(გა)მეფება
 (პირ)შაობა —შავება
 ბანაობა —ბანება
 ჩქარობა —ჩქარება

ჯდომა — ჯდენა

ყმაწვილობა — ყმაწვილება

დგომა — დგენა

შენიშვნა. ზმნასა და მეტყველების ხსენაწილებს, ფესვს გარდა, აქვს: **თავსართი** (მო-წერა, და-წერა, გადა-წერა, აღ-წერა, წარ-წერა), **დაბოლოება** (წერა-ა, კდომ-ა; კეთებ-ა,) **ჩასამატი-სუფიქსი** (წერ-ვა, კეთებ-ა, კდომ-ა, თოხნ-ა, რჩ-ოლ-ა, ლოდნ-ა, ლ-ოდნ-ა, შენ-ობ-ა, ნძრ-ევ-ა) და საფუძველი.

საფუძველი ჰქვიან სიტყვის იმ ნაწილს, რომელიც არ იცვლება თითოეულის გრამატიკულს ფორმაში. მაგალითები:

კეთება — კეთებ (აწმყო დროის საფუძველია), **კეთებდ** — (ნ. უსრულისა), **კეთ** — აორისტისა.

ბმა — ბამ (აწმყო დროის საფუძველია), **ბამდ** — (ნ. უსრულისა), **ბ** — (აორისტისა).

ჭრა — ჭრი (აწმყო დროს საფუძ.), **ჭრიდ** (ნ. უსრ.), **ჭერ** (აორისტისა).

ზმნების თავსართი, სუფიქსები და ფესვნი.

§ 41. ზმნების უმთავრესი დაბოლოებანია: ტვა (კლ-ე-ტვა), დვა (ბეჟ-დვა), ხვა (წნ-ე-ხვა), ნა (თოხნ-ა), მა (ბ-მა), ვა (წო-ვა, წ-ე-ვა), ება (კლ-ება, ხრჩ-ობა), ღა (რჩ-ო-ლა: წვ-ელა), ა (თლ-ა, მკ-ა).

დაბოლოებანი

ფესვნი

ტვა: კლეტვა = მეგრ. კილუა = სვ. ლი-კილდი;	
კლიტე = მეგრ. კლა = სვ. კალ	კ'აღ —
წრეტვა, წრეტვა — წურვა — ნაწური	წ(უ)რ
ხერეტა — ხერელი — ხარო — ხრამი	ხრ
და: ცდა — მა-ცა — მოიცა	ც
ხვა: წნეხვა — წნა — წნელი	წნ
მარხვა — მალვა — მარანი	მარ
ნა: ა) ყოფნა — ნაყოფი	ყოფ
ბ) ყოფნა — იყო — ვიყავ	ყო
ა) ლოდნა — მოლოდინი — ელოდე	ლოდ

ბ) ლოდნა—ველი—ელი	ღ
ა) ცოდნა—მცოდნი—იკოდე	ცოდ
ბ) ცოდნა—ვიცი იცის	ც
ჩენა —უჩინარი—ჩას (=ჩანს)— უჩს	ჩ
ქმნა — ნუ იქ	ქ
მა: ა) ჯდომა—მჯდომი—ვეჯდები—მჯდარი	ჯდ
ბ) ჯდომა — ზის (ჯის=ჯდის)	ჯ=ზ
ა) კდომა—მკვდარი (კტარი)— მომაკვდავი	კდ=კ ტ
ბ) კდომა — მოკვდი=მოკვი=ინგ. მოკ	კ
რჩომა — დარჩა—რჩენილი	ჩჩ
ბმა+ვაბე—აბა—ები	ბ
ბა: დება—დეეს—იდო—დადო	დ
კეთება—ვაკეთე—აკეთა—უკეთი	კეთ
შობა—ვშვი—ვშვიე - ჰშუა	შ
გიება—ჰგია	გა*)

ფესვიდამ წყ წარმოებული სიტყვები: წყ-ალი (=მეგრ. წყარი)—წყარ-ო—წყ-ურება—წყ-ურვილი—მეგრ. წყ-უ(=ქა, —უ-წყ-ლო — მო-რ-წყ-ული —ურ წყ-ავი —სა-რ-წყ-ავი—მო-წყ-ა-ლე—წყ-ალობა —რ-წყ-ვადი—ნარ—წყ-ი—უ-წყ-ალო.

უწარჩინებულესობა: ამ სიტყვაშია დაბოლოება ა, სი-ხელზმნის სუფიქსი აბ, შედარებითი ხარისხის თავსართი უ და დაბოლოება ეს, ვნებითი გვარის მიმდებობის სუფიქსი უჟ, სა-ხელზმნის სუფიქსი ებ, თანდებული წარ, ფესვი ჩინ ანუ ჩ (რადგან ჩინება=ჩენა).

- უ-წარ-ჩინ-ებ-ულ-ეს-ობ-ა
- უ-წარ-ჩინ-ებ-ულ-ეს-ობ
- უ-წარ-ჩინ-ებ-ულ-ეს
- წარ-ჩინ-ებ-ულ
- წარ-ჩინ-ებ
- ჩინ-ებ
- ჩინ
- ჩ

*) თავდაპირვანდელ ფესვად ითვლება გქ—არსებობა, ცხოვრება, რომლისაგან გვაქს უშუქველესი ბაქტრიული ზი და მისგან წარმოებული სიტყვები—გოგისენტი და სხ. (ა. შლეიხერ—Compendium, გვ. 370).

§ 42. ზმნათა ნიშნები.

მოქმედებითი ზმნის ნიშანი უმთავრესად არის ება, მეშვეობითისა ობა, ოფა. შეადარე:

მოქმედებითი	ვნებითი	მეშვეობითი
ვ-ა-ხარებ (ხარება)	ვ-ი-ხარებ-ი	ვ-ხარობ (ხარობა)
ვ-ა-შენებ (შენება)	ვ-ი-შენებ-ი	ვ-შენობ (შენობა)
ვ-ა-ბანებ (ბანება)	ვ-ი-ბანებ-ი	ვ-ბანაობ (ბანაობა)
ვ-ა-ქანებ (ქანება)	ვ-ი-ქანებ-ი	ვ-ქანაობ (ქანაობა)
ვ-ა-ლოცებ (ლოცება)	ვ-ი-ლოცებ-ი	ვ-ლოცულობ (ლოცულობა)
ვ-ა-ყმაწვილებ	ვ-ი-ყმაწვილებ-ი	ვ-ყმაწვილობ (ყმაწვილობა)

სანიშნოვე ნაწილაკებია:

ა; დაისმის ზმნის თავში. იგი მოქმედებითის ზმნის ნიშანია. ა-კეთებს, ა-შენებს, ა-დიდება.

ი; დაისმის თავში და ეს მეშვეობით ზმნის ნიშანია: ი-ბანს, იკეთებს, იწერს, ი-ვსება, ი-პრანქება.

ი—ი; დაისმის ზმნის თავ-ბოლოში და ვნებითი ზმნის და ვნებით-მაგვარ ზმნის ნიშანია.

ი-ბანებ-ი, ი-წერებ-ი (სხვების-მიერ)

იწერები, იბანები (შენ თვითონ)

ე—ი ანუ **ე**; დაისმის ან მარტო (ზმნის წინ), ან-და ზმნის წინ დაისმის **ე** და ბოლოში **ი**.

ე—: ვ-ე-უბნენ, ე-უბნენ;

მო-ვ-ე-კალ, მო-ე-კალ

ე—ი : ვ-ე-უბნებ-ი ე-უბნებ-ი ე-უბნებ-ი-ს

ვ-ე-ბანებ-ი ე-ბანებ-ი ე-ბანებ-ი-ს

ვ-ე-ქიდებ-ი ე-ქიდებ-ი ე-ქიდებ-ი-ს

შენიშვნა 1. რთულს უღვლილებაში უეჭველად ორი ნაწილაკია ანუ მარტივი ნაცვალსახელი, რომელთაგან ერთი ქვემდებარეა, მეორე დამატება, მაგალ., მწერს: სწერს ვინ?

იგი. იგი სწერს ვის? მე. მაშასადამე, ს*) არის ქვემდებარე, „მწერს“ — შესმენილი, მ (=მე) დამატება.

- ვ-წერ, წერ, წერ-ს (უდამატებოდ)
- ვ-ს-წერ, ს-წერ, ს-წერ-ს (დამატებით)
- მ-ცა, გ-ცა, ს-ცა (დამატებით)
- მ-ცეს, გ-ცეს, ს-ცეს (დამატებით)
- მო-მ-ცა, მო-გ-ცა, მო-ს-ცა (დამატებით)

შენი შუენა პ. ზოგიერთი ზმნა უდამატებოდ არ იულვლი-
ლება, მაგალ., მოწონება, მოწოდება, მოშივება და სხ.

მო-მ-წონს და აჩა მო-მ-წონს	მო-ვ-უ-წოდებ
მო-გ-წონს	მო-უ-წოდებ
მო-ს-წონს	მო-უ-წოდებს
მი-მ-ცა და აჩა მი-მ-ცა	მო-მ-ცა
მი-გ-ცა	მო-გ-ცა
მი-ს-ცა	მო-ს-ცა...!

§ 43. საუროიერთო ტაბულები რთულ (დამატებიან) ულ-
ვლილებაში მარტივ ნაწილაკების შემწეობით.

ტაბ. 1. ნაწილაკი ა.

1.	მ-ა-წერ	მ-ა-წერ-ს	მ-ა-წერ-თ	მ-ა-წერ-ენ		
2.	გ-ა-წერ	გ-ა-წერ-ს	გ-ა-წერ-თ	გ-ა-წერ-ენ		
3.	ვ-ა-წერ	ა-წერ	ა-წერ-ს	ვ-ა-წერ-თ	ა-წერ-თ	ა-წერ-ენ
1,	გვ-ა-წერ	გვ-ა-წერ-ს	გვ-ა-წერ-თ	გვ-ა-წერ-ენ		
2.	გ-ა-წერ-ყ**)	გ-ა-წერ-ს-ყ	გ-ა-წერ-თ	გ-ა-წერ-ენ		
3.	ვ-ა-წერ-ყ	ა-წერ-ყ	ა-წერ-ს-ყ	ვ-ა-წერ-თ	ა-წერ-თ	ა-წერ-ენ

ტაბ. 2. ნაწილაკი ი.

1.	ვ-ი-წერ	მ-ი-წერ	მ-ი-წერ-ს	მ-ი-წერ-თ	მ-ი-წერ-ენ	
2.	გ-ი-წერ	ი-წერ	გ-ი-წერ-ს	გ-ი-წერ-თ	გ-ი-წერ-ენ	
3.	ვ-უ-წერ	უ-წერ	უ-წერ-ს	ვ-უ-წერ-თ	უ-წერ-თ	უ-წერ-ენ
-) იწერს

*) ს(==ის, იგი)===ჰ==ხ (ჰკითხა==ხკითხა, სვან. ხ ა-ყა==ჰ-ყავ).

**) თ==ინგ. შ==სვ. ხ. გაწერ-ყ==მე თქვენ

- 1. ვ-ი-წერთ გვ-ი-წერს გვ-ი-წერს გვ-ი-წერთ გვ-ი-წერენ
- 2. გ-ი-წერს გ-ი-წერს გი-წერთ ი-წერთ გ-ი-წერენ
- 3. ვ-უ-წერს უ-წერს უ-წერს ვ-უ-წერთ უ-წერთ } უ-წერენ
იწერენ

ტაბ. 3. ნაწილაკი ე.

- 1. მ-ე-წერები მ-ე-წერების მ-ე-წერებით მ-ე-წერებიან
- 2. გ-ე-წერები გ-ე-წერების გ-ე-წერებით გ-ე-წერებიან
- 3. ვ-ე-წერები ე-წერები ე-წერების ვ-ე-წერებით ე-წერებიან
- 1. გვ-ე-წერები გვ-ე-წერების გვ-ე-წერებით გვ-ე-წერებიან
- 2. გ-ე-წერები გ-ე-წერების გ-ე-წერებით გ-ე-წერებიან
- 3. ვ-ე-წერები ე-წერები ე-წერების ვ-ე-წერებით ე-წერებიან

ტაბ. 4. ნაწილაკები მ. გ. ს. (=3).

- 1 მ-წერ მ-წერ-ს მ-წერ-თ მ-წერ-ენ
- 2 გ-წერ გ-წერ-ს გ-წერ-თ გ-წერ-ენ
- 3 ვ-ს-წერ ს-წერ ს-წერ-ს ვ-ს-წერ-თ ს-წერ-თ ს-წერ-ენ
- 1 გვ-წერ გვ-წერს გვ-წერ-თ გვ-წერ-ენ
- 2 გ-წერ გ-წერს-თ გ-წერ-თ გ-წერ-ენ
- 3 ვ-ს-წერ ს-წერ ს-წერს-თ ვ-ს-წერ-თ ს-წერ-თ ს-წერ-ენ

შენი შგნა ყველა დროს აქვს აღნიშნული ოთხი ტბულა თავთავის დაბოლოებით. შეადარე:

- აწმყო: მწერს მაწერს მიწერს მეწერება
- ნამყო-უსრ მწერდა მაწერდა მიწერდა მეწერებოდა
- აორისტი: მწერა მაწერა მიწერა მეწერა
- ნ.სრ: დამწერა დამაწერა დამიწერა დამეწერა
- მრგზ. (და)უწერივარ დაუწერია(ჩემთვის) დამწერებია
- ოდ. (და)ვეწერ(ნ)ე დაეწერა(ჩემთვის) დამწერებიყო
- მყობ. დამწერს დამაწერს დამიწერს დამეწერება

ნატვრითი

- აწმყო: მწერდეს მაწერდეს მიწერდეს მეწერებოდეს
- ნამყო: დავეწერე დამაწერა დამიწერა მწერებოდა
- მყობ: მომწეროს დამწეროს დამიწეროს დამეწეროს

პირობითი:

ამო-ჭრა	იშა-ჭკირუა	ჟი-ლი-ქვეცე
ამო-წერა	ამო-ჭარუა	
გამო-სვლა	გმო-ვლა	ქა-ლი-კედ
გამო-ლება	გმო-ღალა	ქა-ლი-კედ
გამო-ჭრა	გმო-ყვათუა	ქა-ლი-ქვეცე
გამო-გება	გმო-გება	
დამო-კიდება	დმო-კიდუა	
დამო-ნება	დამო-ნება	
მ-თქმელი	მა-თქულალი	მუ-ქვისგ (მ-რქმევი)
მ-წერალი	მა-ჭარალი	მო-ირი
მ-ჟავე	მ-ჟავე	მ-ხი

უღვლილება და დროთა წარმოება.

§ 45. ზმნის ცვლილებას დახრასა, დროსა, რიცხვსა და პირებში ჰქვიან უღვლილება.

ზმნის უღვლილების დროს უცვლელად რჩება მისი საფუძველი. მაგალ., ვ-კითხულობ (საფუძვ. კითხულობ), ვ-კითხულობდ-ი, ვაშენებ (საფუძ. ა-შენებ), ვაშენებდ-ი, ვაშენებდ-ე; სხვადასხვა დროს სხვადასხვა საფუძველი აქვს.

დროთა საფუძველად დაიდება საფუძველი ა) მოქმედებით მიმღეობისა, ბ) ვნებით მიმღეობისა, გ) ბრძანებით დახრისა. მაგალითები:

ა) მოქმედებით მიმღეობისაგან წარმოებულნი დრონი:

მიმღეობა	აწმყო	ნამყო	მუჟბადი I და II	ნატვრითი აწმყო	სასუელ-ზმნა
მ-წერავ-ი	ვ-წერავ	ვ-წერავ-დი	(და)ვ-წერავ	ვ-წერავ-დე	წერვა
მ-წერ-ი	ვ-წერ	ვ-წერ-დი	(და)ვ-წერ	ვ-წერ-დე	წერა
მ-სვამ ი	ვ სვამ	ვ-სვამ-დი	(და)ვ-სვამ	ვ-სვამ-დე	სმა
მ-დგამ-ი	ვ-დგამ	ვ-დგამ-დი	(და)ვ-დგამ	ვ-დგამ-დე	დგმა
მ-ხატავ-ი	ვ-ხატავ	ვ-ხატავ-დი	(და)ვ-ხატავ	ვ-ხატავ-დე	ხატვა
მ-ხრავი	ვ-ხრავ	ვ-ხრავ-დი	(გამო)ვ-ხრავ	ვ-ხრავ-დე	ხვრა
მ-მეფობ-ი	ვ-მეფობ	ვ-მეფობ-დი		ვ-მეფობ-დე	მეფობა
მა-შავებ-ი	ვ-აშავებ	ვ-აშავებ-დი	გაეაშავებ	ვ-აშავებ-დე	გაშავებბა

მ-თრკუნავი	ვ-თრგუნავ	ვ-თრგუნავ-დი	დავთრგუნავ	ვთრგუნავ-დე	თრგუნავ
მ-კონავი	ვ-კონავ	ვ-კონავ-დი	დავკონავ	ვ-კონავ-დე	კონავ
მ-ძოვი	ვ-ძოვ	ვ-ძოვ-დი	მო-ვძოვ	ვ-ძოვ-დე	ძოვა
მ-ძოვნი	ვ-ძოვნი	ვ-ძოვნი-დი		ვ-ძოვნი-დე	ძოვნა
მ-მუსრავი	ვ მუსრავ	ვ-მუსრავ დი		ვ-მუსრავ-დე	მურვა
მ-წვავი	ვ წვავ	ვ-წვავლი	შე-ვ-წვავ	ვ-წვავ-დე	წვა

მიმღ. აწმყო

მ-ქონი==მაქუნი მაქუნ==მაქენ==მაქუს==მაქეს

მუ-ლუნე (სვან.)

მყოლი==მყუანი==მყუნი==მყავი მყავ(ს)==სვან. მა-ყა

მუ-ყენე (სვან.)

მ-ყუან-ლა

მ-ყუნ-ლუ (მეგრ.)

მე-ყა-ლა (სვ.)

მარქმევი ვარქმევ ვარქმევდი დავარქმევ ვარქმევდე რქმევა

მრქვამი ვ-რქვამ ვ-რქვამ-დი ვ-რქვამდე რქმა

მღვიძები ვ-ა-ღვიძებ ვ-ღვიძებდი ვიღვიძებდე ღვიძება

მღვიძავი მღვიძავ-ს მღვიძავ-ლა მღვიძავ-დეს

მცივი მცივის(მცივა) მცივოლა მციოდეს ციება

მწყური მწყურის მწყურ-ოლა მწყურ-ოდეს წყურვა

მრცხვენი მრცხვენის მრცხვენოლა მრცხვენოდეს რცხვენა

მრცხვენიან

მთრთი ვთრთი ვთრთ-ოდი ვთრთ-ოდე თრთოლა

მძღვი ვ-უ-ძღვი ვ-უძღ(ვ)-ოდი ვ-უ-ძღ(ვ)-ოდე ძღოლა

მაერთები ვ-აერთებ ვაერთებ-დი ვ-აერთებ-დე გაერთება

მადიდები ვ-ადიდებ ვ-ადიდებდი ვ-ადიდებდე დიდება

მ(ა)ძოვები ვ-აძოვებ ვაძოვებდი ვაძოვებდე ძოვება

მაჩქარები ვაჩქარებ ვაჩქარებ-დი ვაჩქარებდე ჩქარება

მჩქარობი ვჩქარობ ვჩქარობ-დი ვჩქარობ-დე

მთხოვი ვთხოვ ვთხოვ-დი ვთხოვ-დე თხოვ(ნ)ა

ბ) ვნებით მიმღკობისაგან წარმოებულნი დრონი:

ვნებ. მიმღ. აწმყო ნამყო მყობ. ნატვრ. აწმყო სახეჯზმნა.

კრი-ლი ვ-ქრი ვ-ქრიდი გა-ვქრი ვ-ქრი-დე კრა

ყრი-ლი ვ-ყრი ვ-ყრი-დი და-ვყრი ვ-ყრი-დე ყრა

სვრი-ლი	ვ-სვრი	ვ-სვრი-დი	ვა-ვსვრი	ვ-სვრი-დღე	სვრა
თხრი-ლი	ვ-თხრი	ვ-თხრი-დი	და-ვთხრი	ვ-თხრი-დღე	თხრა
ჩივი-ლი	ვ-ჩივი	ვ-ჩივ-ოდი		ვ-ჩივ-ოდღე	ჩივება
ჩხავი-ლი	ვ-ჩხავი	ვ-ჩხავ-ოდი		ვ-ჩხავ-ოდღე	ჩხავლება
მკი-ლი	ვ-მკი	ვ-მკი-დი	და-ვმკი	ვ-მკი-დღე	მკა
ცდი-ლი	ვ-ცდი	ვ-ცდი-დი	გამოვცდი	ვ-ცდიდღე	ცდა
ქმნი-ლი	ვ-ქმნი	ვ-ქმნი-დი	შევქმნი	ვ-ქმნი-დღე	ქმნა
ტკივი-ლი	მ-ტკივის(მ-ტკივ-ოდა		მ-ტკივ-ოდღეს	ტკენა
	მ-ტკივ-ა)				

შეადარე კიდევ:

სახელწმინა	ვნებ. მიმღ.	სახელწმინა	აწმყო	ნამყო
ლოცვა	ლოცული	ლოცულობა	ვ-ლოცულობ	ვლოცულობდი
ყრა	ყრილი	ყრილობა	ვ-ყრილობ	ვყრილობდი
ცდა	ცდილი	ცდილობა	ვ-ცდილობ	ვცდილობდი
კლება	კლებული	კლებულობა	ვ-კლებულობ	ვკლებულობდი
ნატვრა	ნატრული	ნატრულობა	ვ-ნატრულობ	ვნატრულობდი
კითხვა	კითხული		ვკითხულობ	ვკითხულობდი
კვებნა	კვებ(ნ)ული	კვებულობა	ვკვებულობ	ვკვებულობდი
ცოდვა	ცოდვილი	ცოდვილობა	ვცოდვილობ	ვცოდვილობდი
წყლა	წყლული	წყლულება	ვაწყლულებ	ვაწყლულებდი
ასი	ასეული	ასეულება	ვასეულებ	ვასეულებდი
ერთი	ერთეული	ერთეულება	ვაერთეულებ	ვაერთეულებდი.

გ) ბრძანებითი დახრისაგან იწარმოებიან ნამყო სრულნი დრონი.

ბრძანებითი:	აფრისტი	ნამყო სრული	სახელწმინა
(და)წერე?	ვ-წერე	და-ვ-წერე	დაწერა
(და)უწერე?	ვ-უწერე	და-ვ-უწერე	
(და)ი-წერე?	ვ-ი-წერე	და-ვ-ი-წერე	
(და)აწერე?	ვ-აწერე	და-ვ-ა-წერე	
თქვი?	ვთქვი	წარ-ვ-თქვი	წართქმა
რქვი?	ვ-რქვი		რქმა
მი-თხარ?	ვი-თხარ		თხრობა.

(გა)აკეთე?	ვაკეთე	გა-ვაკეთე
აკეთებინე?	ვაკეთებინე	გავაკეთებინე

დ) **ბრძანებითი** დახრისაგან იწარმოებიან **შესრულებულნი** დრონი და ხან შეუსრულებელნიც:

ბრძანებითი	აწმყო	ნამყო უსრ.	ნამყო სრუჯაო
მოდი? მოვედ?	მო-ე-დი-ვარ	მო-ე-დი-ოდი	მოვედ, მოველ
	მოდი-ხარ	მოდი-ოდი	მოედ, მო-ხ ვედ
	მოდი-ს	მოდი-ოდა	მო ეი-და
წადი? წარვედ?			წავედ, წაველ

მოხვალ?

მოვალ

ჯდები?

ვეჯდები

ვეჯდებოდი

ზიხარ?

ვიზი-ვარ

იწერები?

ვიწერები

ვიწერებ-ოდი

იდიდები?

ვიდიდები

ვიდიდებოდი

გშია(ნ)?

მშია(ნ), გშიან

მშიოდა

მშიოდეს

იმშევი?

ვიმშევი

ვიმშეოდი

ვიმშეოდე

იმშიე?

ვიმშიე

იმშიე

იმშია

იწერ?

იწერე?

ვიწერ

ვიწერე

უწერ?

უწერე?

ვეუწერ

ვეუწერე.

ე) **სახელწმინისა**-გან **დება**-ს შემწეობით

ყრუ(ვი)

ყრუვ-ება

ვ-ყრუვ-დები

ცრუ(ვი)

ცრუვ-ება

ვ-ცრუვ-დები

მქლე

მქლევ-ება

ვ-მქლევ-დები

მჭრე

მჭრევ-ება

ვ-მჭრევ-დები

ბლუ(ვი)

ბლუვ-ება

ვ-ბლუვ-დები

ქსუ(ვი)

ქსუვ-ება

ვ-ქსუვ-დები

ბოლო

ბოლოვ-ება

ვ-ბოლოვ-დები

ზღვა

ზღვავ-ება

ვ-ზღვავ-დები

ქვა

ქვავ-ება

ვ-ქვავ-დები

სივი

სივ-ება

ვ-სივ-დები

§ 46. მოთხრობითი დახრის მრ-რიცხ. მესამე პირის დაბოლოებანი:

აწმყო დროის მრავლობით რიცხვის მესამე პირს აქვს სამ-
ნაირი დაბოლოება: **ენ, ნ, ან, თ.** შეადარე:

აკეთებს—აკეთებ-ენ ეწერების—ეწერებიან სცივა—სცივა-თ
სწერს—სწერ-ენ იწერების—იწერებიან ჰშია—ჰშია-თ
იშენებს—იშენებ-ენ იშენების—იშენებიან ჰსურს—ჰსურს თ
უწერს—უწერ-ენ არი(ს)—არი-ან=არ-ნ ჰყავს—ჰყავს-თ
ჰყვარობს—ჰყვარობ-ენ ეყვარების—ეყვარებიან უნდა—უნდა-თ

შენიშვნა. ზოგიერთს მრ-რიცხვის მესამე პირის დაბო-
ლოებად **ან** კი არ მიაჩნია, არამედ **იან**. ეს შეცდომაა, ვინა-
ითგან **ი** არის ყველა პირის ნიშანი. მაგალითები:

მივრბი	მივრბი-თ	ვივი	ვივი-თ
მირბი	მირბი-თ	ჩივი	ჩივი-თ
მირბი-ს	მირბი-ან	ჩივი-ს	ჩივი-ან
ვდგე-ვარ	ვდგე-ვართ	ვზი-ვარ	ვსხედ-ვართ
დგე-ხარ	დგე-ხართ	ზი-ხარ	სხედ-ხართ
დგ-ას	დგან-ან	ზი-ს	სხედ-ან
(დგან *)		არი(ს)	არი-ან

§ 17. საკითხები ზმნების უღვლილებაში

თუ გვინდა გავიგოთ, ვინ რას აკეთებს, უნდა შევეკითხოთ
ხოლმე მასვე. მსგავსადვე, თუ გვინდა გავიგოთ მოქმედების
ვითარება და დრო, როდესაც იგი სწარმოებს, უნდა დავსოთ
კითხვები. საკითხებად იხმარებიან მხოლოდ ზმნები **ჩაღენა,**
ქმნა, შრომა, ყოფნა, კეთება, ზმა

მოთხრობითი დახრა (კილო):

აწმყო: რას ჩაღიხარ? რას იქ? რას შერები? რას აკეთებ? რას იზამ?

ნამყო: რას ჩაღიოდი? რას იქმოდი? რას შერებოდი? რას იზამდი?

აორ. რა ჩაღინე? რა ქენი?

მრგზ. რა ჩაღიდენია? რა გიქნია?

*) ძველად დგან („დგან ზეთი იგი“. იხ. „თუალთაჲ“). შეადარე:
მაქუნ (მაქვს), აქუნ (გაქვს), გაქუნ (აქვს), მყავნ (მყავს), გყავნ (გყავს),
ჰყავნ (ჰყავს).

ოღინდ. რა ჩაგედინა? რა გექნა?

მყობ. რას ჩაიდენ? რას იქ? რას იზამ?

ნატვრითი დახრა (კილო)

აწმყო: რას ჩადიოდე? რას იქმოდე? რას შერებოდე? რას იზამდე?

ნამყო: რა ჩაგედინოს? რა გექნას?

მყობ. რა ჩაიდინო?

პირობითი დახრა (კილო)

ნამყო: რას ვიზამდი?

აღწერილობით ფორმებში.

აწმყო: რა ვარ? კაც-ვარ ვინ ვარ? მოწათე ვარ
რა ხარ? კაც-ხარ ვინ ხარ? მოწათე ხარ
რათ? კაცია ვინ არს? (==ვინათ?) მოწათეა

ნამყო: ვინ, რა ვიყავი? კაცი ვიყავ

მრავგზ. ვინ, რა ყოფილვარ? ვინ, რა ქნილვარ?

ოღინდ. ვინ, რა ყოფილვიყავ? ვინ, რა ქნილვიყავ?

მყობ. ვინ, რა ვიქნები?

ნატვრითი დახრა

აწმყო: ვინ იყვეს? რა იქნეს?

ნამყო: ვინ ყოყილიყოს? რა ქნილიყოს?

მყობ.: ვინ უნდა იყოს? რა უნდა იქნეს?

დამატებიანს ფორმებში.

- აწმყო:**
1. რას ვშვრები?—ვიწვრები, ვეწვრები, ვიწვრ
რას გიშვრები? გეწვრები გიწვრ გიწვრ თქვენ
რას ვუშვრები? ვეწვრები ვუწვრ ვუწვრ მათ
 2. რას შვრები?—იწვრები ეწვრები იწვრ
რას მიშვრები? მეწვრები მიწვრ
რას გვიშვრები? გვეწვრები გვიწვრ
რას უშვრები? ეწვრები უწვრ უწვრ მათ
 3. რას შვრება?—იწვრება ეწვრება იწვრს
რას მიშვრება? მეწვრება მიწვრს
რას გვიშვრება? გვეწვრება გვიწვრს

რას გიშვრება? გეწერება გიწერს

რას უშვრება? ეწერება (მას, მათ) უწერს მას, უწერს მათ

1. რას ვშვრებით?—ვიწერებით, ვეწერებით, ვიწერთ, გიწერთ, გეწერებით, ვუწერთ მას, მათ
2. რას შვრებით?—იწერებით მეწერებით გვეწერებით მიწერთ იწერებით უწერთ
3. რას შვრებიან?—იწერებიან მეწერებიან იწერენ მიწერენ გეწერებიან გიწერენ უწერენ. ეწერებიან

ამდენი კითხვაც ნამყო უსრულშია: რას ვშვრებოდი? და სხ. წარსულ და მომავალ დროებში კითხვა იცვლება: რა ვქენი? რა მიქნია? რა მექნა? რა ქნილვარ? რას ვიზამ? რას ვიზამდე? რა მექნას? რა უნდა ვქნა?

ურთიერთობრივ (დამატებიან) ფორმებში თვით კითხვაც დამატებიანი უნდა იყოს.

მოკლედ:	კითხვა	პასუხი	ნატვრ.
	აწყო: გიყვარს?	მიყვარს	
	ნ. უს. გიყვარდა?	მიყვარდა	
	აორ. იყვარე?	ვიყვარე	
	ნ. ს. შეიყვარე?	შევიყვარე	
	მრგზ. გყვარები?	მყვარები	
	ოდ. გეყვარა?	მეყვარა	
	მყობ. გეყვარება?	მეყვარება	
	დე გიყვარდეს!		მიყვარდეს
	დე გეყვაროს!		მეყვაროს
	დე იყვარო!		ვიყვარო
	დე შეიყვარო!		შევიყვარო
	გეყვარებოდი?		მეყვარებოდი
ვრცლად:	რას ვუშვრები მას?	იგი მიყვარს	
	რას ვუშვრებოდი მას?	იგი მიყვარდა	

რა ვუყავი მას?
 რა მიქნია მისთვის!
 რა მექნა მისთვის!

იგი ვოყვარე, შევიყვარე
 იგი მიყვარნია, შემიყვარნია
 იგი მეყვარა, შემეყვარა

რას უნდა ვუშვებოდე მას? იგი უნდა მიყვარდეს
 რა უნდა მექნა მისთვის? იგი უნდა მყვარებოდა, მეყვარა
 რა უნდა ვუყო მას? იგი უნდა შევიყვარო
 რა უნდა გექნას მისთვის? იგი უნდა მეყვაროს.

რას უზამდი მას? მას შევიყვარებდი.

§ 48. არსებითი ზმნების ულღვილება.

ა) არსება, ყოფნა.

მოთხრობითი დახრა (კილო)

აწმყო.

	(მეგრ.)	(ქან.)	(სვან.)	
ვარ (ხევს. ვორ)	ვორეჟ	ვორე	ხვარი,	ხვი
ხარ	ორეჟ, რეჟ	რეი	ხარი	ხი
არი, არის, არს	ორე, რე	რენი	არი	ლი
ვართ	ვორეთ	ვორეთ	ხვარიდ	ხვიშდ
ხართ	ორეთ, რეთ	რეთი	ხარიდ	ხიშდ
არხან, არნ	ორენა, რენა	რენონი	არიხ	ლიხ

შეადარე:

ქმნილვარ, ქმნილხარ ქმნილ-ა ქმნილვართ ქმნილხართ ქმნილ-ან
 (სვან.)

ლჷ-ჩუმინ-ხვი ლჷ-ჩუმინ-ხი ლჷ-ჩუმინ-ლი ლჷ-ჩუმინ-ხვიშდ ლჷ-ჩუმინხიშდ
 ლჷ-ჩუმინ-ლიხ.

	მამა-ა	ცხენი-ა	დედა-ა	გული-ა
ხევს.	მამა-ას		დედა-ას	
ინგ.	მამაჲ-ს	ცხენ-ი**)	დედაჲ-ს	გული-ი**)
მეგრ.	მუმა-რე	ცხენი რე	დიდა-რე	გური-რე

*) სახელობ. ცხენ.

***) სახელ. გულ (სვან. გუ).

სვან. მუ-ლი ჩაე-ლი დი-ლი გუ-ლი.
 კარგი-ა რე (=რი) და ლი ქართულშიაც არის, მაგალ.,
 ხევს. კა-ახ ქვემდებარე, უწინა-რე, მჯდომა-რე.
 ინგ. კა-ხ მამა—მამა-ლი—მამ-რი
 მეგრ. ჯგირი-ე დედა—დედა-ლი—მდედ-რი
 სვან. ეზარდ-ლი ყოფი-ლი==მეგრ. ყოფი-რი.

შ ე ნ ი შ ვ ნ ა 1. არი (est) იხმარება უპიროვნოდ.

სვან.

ხე-არი =მე არი შეადარე: სკამი არი, ცხენი არი
 ხ-არი შენ არი
 არი ის არი

ხე-არი-დ ჩვენ არი(—თ

ხ-არი-დ თქვენ არი(—თ)

არი-ხ ისინი არი(—ყე) სკამები არი, ცხენები არი.

შ ე ნ ი შ ვ ნ ა 2. ხე (ხე-არი) ზმნებში იქცევა გვ-დ, ხოლო
 ხ (ხ-არი) გ==ჯ-დ. შეადარე:

გ-ყავ=სვან. ჯ-ა-ყა გა-ქ=სვან. ჯუ-ლო

გვ-ყავ გვ-ა-ყა გვა-ქ გუ-ლო

გ-ყავ-თ ჯა-ყა-ხ გა-ქეთ= ჯუ-ლოხ

შეადარე: თათრული ვარ==არი

(თათრ.)

(თათრ.)

მხოლ. ვარ-ამ =არი-მე მენ =მე

ვარ-სენ არი-შენ სენ შენ

ვარ არი ო(ნ) ი(ს)

მრავლ. ვარ-უხ არი-ჩვენ ბიზ ჩვენ

ვარ-სიზ არი-თქვენ სიზ თქვენ

ვარ-ლარ არი-ისინი ოლარ ისინი

იგივე დაბოლოება უღლვილებაში:

მხოლ.

გეზიირ-ამ=დავდივარ „ლარ“ ბრუნვაში:

გეზიირ-სენ ადამ—კაცი, ადამ-ლარ—კაცები

გეზიირ ათა-მამა, ათა-ლარ—მამები.

მრავლ.

გეზიირ-უხ დალ—მთა დალ-ლარ—მთები

გეზიირ-სიზ სუ—წყალი სუ-ლარ—წყლები
 გეზიირ-ლარ დადი-ან (იხ. ზემო, გვ. 18—19).

ფშაური: რაი-ას (ინგ. რაჟ-სა) = რა არის?

კი ასა თქვენჩი ჯიხვები? — ხომ არის თქვენში ჯიხვები.

ას, კი = კი, არის.

რა კელ არ ას? = როგორ არ არის?

ინგილ. მისი-ა? ჩემ-ი შენ-ი მის-ი ჩონ-ი თქეან-ი მათ-ი =

ვისი-ა? ჩემი-ა შენი-ა მისი-ა ჩვენი-ა თქვენი-ა მათი-ა

ნამყო უსრულ.

	(მწიგნობ.)	(მეგრ.)	(ქან.)	(სვან.)
ვიყავ	ვარიედ	ვორდი	ვარტი	ხვარდ
იყავ	ხარიედ	ორდი	ორტი	ხარდ
იყო	არიედ	ორდუ	ორტა	არდა
ვიყავით	ვარიედით	ვორდით	ვარტით	ხვარდიდ
იყავით	ხარიედით	ორდით	ორტით	ხარდიდ
იყვენენ	არდეს	ორდეს	ორტეს	არდახ

შეადარე თათრული:

ნამყო უსრ. 1. ვარიდუმ 2. ვარიდუნ 3. ვარიდი

1. ვარიდუხ 2. ვარიდუნჴ 3. ვარიდილარ.

ნ. სრული. ყოფილვარ ყოფილხარ ყოფილა...

ოღინდელი. ყოფილვიყავ ყოფილიყავ ყოფილიყო

ყოფილვიყავი ყოფილიყავი ყოფილიყვენენ

მყოზადი ყოფილივიქნები ყოფილიქნები ყოფილიქნება

ყოფილვიქნებით ყოფილიქნებით ყოფილიქნებიან

ნატვრითი.

აწმყო: ნეტა დღეს აქ ვიყო, ვიქნე **მყოზადი:** ნეტა ხვალ აქ ვიყო,
 ვიქნე.

„ „ ვიყვე „ „ ვიყვე
 „ „ „ ყოფილვიყვე „ „ ყოფილ-

ვიყვე

ნამყო: ნეტა მაშინ აქ ყოფილიყავ
 ყოფილიყავ
 ყოფილიყო
 ” ” ” ყოფილიყოთ
 ყოფილიყოთ
 ყოფილიყონ

ბრძნებითი დახრა.

იყავ! არ იყო!
 იყოს! არ იყოს!
 იყავით! არ იყოთ! (იყვენეთ!)
 იყვენენ! არ იყონ! (იყვენენ!)
 შეკითხვითი: ვიყო! ვიყოთ!
 იყო! იყოთ!
 იყოს! (იყოსა!) იყონ!

მიმღეობა.

	(მოქმედ.)	(ვნებითი)
აწყო:	მყოფი	ყოფადი
ნამყო:	ნა-მყოფი	ყოფილი
მყობ.	სა-მყოფი	საყოფელი
სუბ.	ყოფად.	

ბ) ქმნა, მყოფობა, გიება

მოთხრობითი დახრა (კილო)

აწყო:

ვიმყოფები	ვიქმნები	ვ-გიებ	ვ-გივარ
იმყოფები	იქმნები	გიებ	გი-ხარ
იმყოფების	იქმნების	გიებს	გია
ვიმყოფებით	ვიქმნებით	ვ-გიებთ	ვგივართ
იმყოფებით	იქმნებით	გიებთ	გიხართ
იყოფებიან	იქმნებიან	გიებენ	გიან

ნამყო უსრ.

ვიმყოფებოდი	ვიქნებოდი	ვგებდი
იმყოფებოდი	იქმნებოდი	გიებდი
იმყოფებოდა	იქმნებოდა	გიებდა
ვიმყოფებოდით	ვიქნებოდით	ვგებდით
იმყოფებოდით	იქმნებოდით	გიებდით
იმყოფებოდენ	იქნებოდენ	გიებდენ

აორისტი.

	ვიმოყოფე	ვიქენ	ვგეე
	იმყოფე	იქენ	გიე
	იმყოფა	იქნა	გია
	ვიმოყოფეთ	ვიქენით	ვგეეთ
	იმყოფეთ	იქენით	გიეთ
	იმყოფეს	იქენენ (იქმნეს)	გიეს
მრგზ	მიმოყოფ(ნ)ია	ქმნილვარ	გიებულვარ
	გიმოყოფ(ნ)ია	ქმნილხარ	გიებულხარ
	უმყოფ(ნ)ია	ქმნილა	გიებულა
	გვიმოყოფ(ნ)ია	ქმნილვართ	გიებულვართ
	გიმოყოფ(ნ)იათ	ქმნილხართ	გიებულხართ
	უმყოფ(ნ)იათ	ქმნილან	გიებულან
ოდინდ	მიემყოფ(ნ)ა	ქმნილვიყავ	გიებულვიყავ
	გიემყოფ(ნ)ა	ქმნილიყავ	გიებულიყავ
	ემყოფ(ნ)ა	ქმნილიყო	გიებულიყო

მოხობადი

ვიმოყოფებ	ვიქნებო	ვგებო
იმყოფებ	იქნებო	გიებო
იმყოფებს	იქნება	გიებს
ვიმოყოფებთ	ვიქნებოთ	ვგებთ
იმყოფებთ	იქნებოთ	გიებთ
იმყოფებენ	იქნებიან	გიებენ

ნატვრითი

აწმყო ვიმყოფებდე ვიქნებოდე ვგიებდე
 ნ. მემყოფ(ნ)ოს ქნილვიყავ გიებულვიყავ
 მყ. ვიმყოფო ვიქნე

ბრძანებითი

იმყოფე! იქენ! ჰგიე! ნუ იმყოფები! ნუ იქნები!
 იმყოფოს! იქნეს! ჰგიოს! არ იმყოფო! არ იქნე!
 იმყოფეთ! იქენთ ჰგიეთ!
 იმყოფონ! იქნენ! ჰგიონ!

მიმღეობა

მოკმ. ვნებითი
აწმყო: მყოფი მქნელი მგიები მყოფადი ქმნადი გიებადი
ნამყო: ნამყოფი ნაქნარი ყოფილი ქმნილი გიებული
 (ნაყოფი) (ქმნილი)
 სამყოფი საქნელი საგიებელი
 (საქნარი) (საგიებო)

§ 49. უღვლილება ზმნისა სწავლა (учиться), სწავლება (учить).

მოთხრობითი დახრა

აწმყო

	ვნებითი	ურთიერთობრივი	ფორმები
ვ-სწავლობ	ვ-ისწავლები	ვასწავლებ	ვ-ასწავლი
სწავლობ	ისწავლები	ასწავლებ	ასწავლი
სწავლობ-ს	ისწავლების	ასწავლებს	ასწავლი-ს
ვ-სწავლობ-თ	ვ-ისწავლებ-ით	ვასწავლებთ	ვ-ასწავლი-თ
სწავლობ-თ	ისწავლები-თ	ასწავლებთ	ასწავლი-თ
სწავლობ-ენ	ისწავლები-ან	ასწავლებენ	ასწავლი-ან *)

*) 1. ბასწავლებ ბასწავლი
 2. მასწავლებ მასწავლი
 3. მასწავლ.ბს მასწავლის
 1. გასწავლ ბთ ბასწავლათ
 2. მასწავლებთ მასწავლით, ბვასწავლებთ და სხ.

ნამყო უსრულ.

ვ-სწავლობდი	ვ-ისწავლებოდი	ვ-ასწავლებდი	ვ-ასწავლიდი
სწავლობდი	ისწავლებოდი	ასწავლებდი	ასწავლიდი
სწავლობდა	ისწავლებოდა	ასწავლებდა	ისწავლიდა
ვ-სწავლობდით	ვ-ისწავლებოდით	ვ-ასწავლებდით	ისწავლიდით
სწავლობდით	ისწავლებოდით	ასწავლებდით	ასწავლიდით
სწავლობდ-ენ	ისწავლებოდი-ან	ასწავლებდ-ენ	ასწავლიდ-ენ

(ისწავლებოდენ)

აორისტი

ვ-ისწავლე	სწავლებულ-ვარ	ვასწავლე *)
ისწავლე	სწავლებულ-ხარ	ასწავლე
ისწავლა	სწავლებულ-ა	ასწავლა
ვ-ისწავლე-თ	სწავლებულ-ვართ	ვასწავლეთ
ისწავლე-თ	სწავლებულ-ხართ	ასწავლეთ
ისწავლე-ს	სწავლებულ-ან	ასწავლეს

ნამყო სრული

დავისწავლე	დასწავლებულვარ	დავასწავლე
დაისწავლე	— ხარ	დაასწავლე
დაისწავლა	— ა	დაასწავლა
დავისწავლეთ	— ვართ	დავასწავლეთ
დაისწავლეთ	— ხართ	დაასწავლეთ
დაასწავლეს	დასწავლებულ-ან	დაასწავლეს

უსრულისი, მრავალგზისი

მისწავლ(ნ)ია	სწავლებულყოფილვარ	მისწავლებია
გისწავლ(ნ)ია	— — ხარ	გისწავლებია
უსწავლ(ნ)ია	— — ა	უსწავლებია
გვისწავლ(ნ)ია	— — ვართ	გვისწავლებია
გისწავლ(ნ)იათ	— — ხართ	გისწავლებიათ
უსწავლ(ნ)იათ	— — ან	უსწავლებიათ

*) ასწავლი, მასწავლის, მასწავლებენ, გვასწავლებენ
გასწავლის, მასწავლის, ვასწავლი და სხ.

ოდინდელი

მესწავლ(ნ)ა	სწ. -ყოფილიყავ	მესწავლებინ(ა)	მესწავლებინე
გესწავლ(ნ)ა	— —იყავ	გესწავლები(ნ)ა	გესწავლებინე
ესწავლ(ნ)ა	— —იყო	ესწავლები(ნ)ა	ვესწავლებინე
გვესწავლ(ნ)ა	— ვიყავით	გვესწავლები(ნ)ა	გვესწავლებინე
გესწავლ(ნ)ათ	— იყავით	გესწავლები(ნ)ათ	გესწავლებინეთ
ესწავლ(ნ)ათ	—ყოფილიყვენ	ესწავლები(ნ)ათ	და სხ.

მყობადი

(უსრული სახე)

ვისწავლი	ვისწავლები	ვასწავლებ	ვასწავლი
ისწავლი	ისწავლები	ასწავლებ	ასწავლი
ისწავლის	ისწავლება	ასწავლებს	ასწავლის
ვისწავლით	ვისწავლებით	ვასწავლებთ	ვასწავლით
ისწავლით	ისწავლებით	ასწავლებთ	ასწავლით
ისწავლი-ან	ისწავლები-ან	ასწავლებენ	ასწავლიან

(სრული სახე)

დავისწავლი	დავისწავლები	დავასწავლებ	დავასწავლი
დაისწავლი	დაისწავლები	დაასწავლებ	დაასწავლი
დაისწავლის	დაისწავლება	დაასწავლებს	დაასწავლის

და სხ.

ნატვრითი დახრა

აწმყო

ვისწავლობდე	ვისწავლებოდე	ვასწავლებდე	ვასწავლიდე
სწავლობდე	ისწავლებოდე	ასწავლებდე	ასწავლიდე
სწავლობდეს	ისწავლებოდეს	ასწავლებდეს	ასწავლიდეს
ვისწავლობდეთ	ვისწავლებოდეთ	ვასწავლებდეთ	ვასწავლიდეთ
სწავლობდეთ	ისწავლებოდეთ	ასწავლებდეთ	ასწავლიდეთ
სწავლობდენ	ისწავლებოდენ	ასწავლებდენ	ასწავლიდენ

ნამყო

მესწავლოს	სწავლებულ ვიყო	მესწავლებინოს	მესწავლებინე
გესწავლოს	— იყო	გესწავლებინოს	გესწავლებინე

ესწავლოს, — იყოს ესწავლებინოს ვესწავლებინე
 გვესწავლოს, — ვიყოთ გვესწავლებინოს გვესწავლებინე
 გესწავლოთ, — იყოთ გესწავლებინოთ გესწავლებინეთ
 ესწავლოთ, — იყონ ესწავლებინოთ ვესწავლებინეთ და სხ.

მყობადი

ვისწავლო	სწავლებულვიქნე	ვასწავლო	გასწავლო
ისწავლო	—	იქნე	ასწავლო
ისწავლოს	—	იქნეს	მასწავლო
ვისწავლოთ	—	ვიქნეთ	ვასწავლოთ
ისწავლოთ	—	იქნეთ	გასწავლოთ
ისწავლონ	—	იქნენ	ასწავლონ და სხ.

- პირობითი:**
1. ვისწავლიდი	1. ვისწავლიდით
ვასწავლიდი	ვასწავლიდით
2. ისწავლიდი	2. ისწავლიდით
ასწავლიდი	ასწავლიდით
3. ისწავლიდა	3. ისწავლიდენ
ასწავლიდა	ასწავლიდენ

ბრძანებითი დახრა

ისწავლე? სწავლ. იყავ? ასწავლე? მასწავლე? გვასწავლე?
 ისწავლოს? — იყოს? ასწავლოს? მასწავლოს? გვასწავლოს?
 ისწავლეთ? — იყავით? ასწავლეთ? მასწავლეთ? გვასწავლეთ!
 ისწავლონ? — იყონ? ასწავლონ? მასწავლონ! გვასწავლონ!
უარყოფითი: არ ისწავლო! ნუ ისწავლი! სწავლებულ არ
 იყო! სწავლებულ ნუ იქნები? არ ასწავლო! ნუ ისწავლი! არ
 ასწავლოს! ნუ ასწავლის! და სხ.

მიმღეობა

ამყო. მოსწავლე სწავლებადი მასწავლებელი
 ნამყო 1. ნასწავლი ნასწავლები
 2. სწავლული სწავლებული მასწავლებელ-ყოფილი
 მყობ. სასწავლი სასწავლებელი სამასწავლებლო
 (სასწავლელი) სასწავლო
 სუბინუმი: სწავლად (=სწავლებად=სწავებად)

§ 50. უღვლილება ზმნებისა ყოლა—ყუნა ლი-ყანე-ქონა—ღალა—ლი-ღვანე.

მოთხრობითი დახრა

აწმყო

	(მლაბ.)	(ინგ.)	(მეგრ.)	(სვან.)
მა-ქეს *)	მა-ქ	მა-ქ	მი-ლუ	მუ-ლო
გა-ქეს	გა-ქ	გა-ქ	გი-ლუ	ჯუ-ლო
ა-ქეს	ა-ქ	ა-ქ	უ-ლუ	ხუ-ლო
გვა-ქეს	გვა-ქ	გო-ქ	მი-ლუნა	გუ-ლო (ნულო)
გა-ქეს-თ	გა-ქ-თ	გა-ქოუ	გი-ლუ-ნა	ჯუ-ლო-ხ
ა-ქეს-თ	ა-ქ-თ	ა-ქოუ	უ-ლუ-ნა	ხუ-ლო-ხ

	(ინგ.)	(სვან.)	(მეგრ.)
მ-ყავს **)		მა-ყა	მი-ჩუნს (პუნს)
გ-ყავს		ჯა-ყა	გი-ჩუნს (რჩუნს)
ჰ-ყავს		ხა-ყა	უ-ჩუნს (ჩუნს)
გვყავს		გვა-ყა (ნა-ყა)	მი-ჩუნა (პუნა)
გ-ყავს-თ	გ-ყავა-ყ	ჯა-ყა-ხ	გი-ჩუნა (რ-ჩუნა)
ჰ-ყავს-თ	ჰ-ყავა-ყ	ხა-ყა-ხ	უ-ჩუნა (ჩუნა)

ნამყო უსრული

	(მეგრ.)	(სვან.)
მ-ქონდა ***)	მი-ლუღუ	მუ-ღვან(ღა)
გ-ქონდა	გი-ლუღუ	ჯუ-ღვა(ღ)ღ
ჰ-ქონდა	უ-ლუღუ	ხუ-ღვა(ღ)ღ
გვ-ქონდა	მი-ლუღეს	გუ-ღვა(ღ)ღ (ნუ-ღვა(ღ)ღ)

*) ძველად აგრეთვე: მაქუნ, გაქუნ, აქუნ, გვაქუნ, გაქუნ, აქუნ-მყავნ, გყავნ, ჰყავნ, გვყავნ, გყავნ, ჰყავნ.

**) „მყავს“-ის მაგიერ იხმარებოდა აგრეთვე: მივის, გივის, უვის, გვივის, გივისთ, უვისთ.

***) ძველად აბრეთვე: მაქუნდა, გაქუნდა, აქუნდა, გვაქუნდა, გაქუნდათ, აქუნდათ.

გ-ქონდა-თ	გ-ქონდა-ყ	გილუდეს	ჯუ-ღვა(ნ)დ-ხ
ჰ-ქონდა-თ	ჰ-ქონდა-ყ	უ-ლუდეს	ხუ-ღვანდა-ხ
მ-ყვანდა		მი-ჩუნდუ	მე-ყადა
გ-ყვანდა		გი-ჩუნდუ	ჯე-ყადა
ჰ-ყვანდა		უ-ჩუნდუ	ხე-ყადა
გვ-ყვანდა		მი-ჩუნდეს	გვე-ყად (ნე-ყად)
გ-ყვანდა-თ	გ-ყონდა-ყ	გი-ჩუნდეს	ჯე-ყად ხ
ჰ-ყვანდა-თ	ჰ-ყონდა-ყ	უ-ჩუნდეს	ხე-ყად-ხ

აორისტი

ვიქონიე	ვიყოლიე	მეყოლა	სვ. მე-ყანან
იქონიე	იყოლიე	გეყოლა	ჯე-ყანან
იქონია	იყოლია	ეყოლა	ხე-ყანან
ვიქონიეთ	ვიყოლიეთ	გვეყოლა	გვე-ყანან (ნე-ყანან)
იქონიეთ	იყოლიეთ	გეყოლათ	ჯე-ყანან-ხ
იქონიეს	იყოლიეს.	ეყოლათ	ხე-ყანან-ხ

ნამყო სრული მრავალგზისი

	(სვან.)	(მეგრ.)		(მეგრ.)	სვ.
მქონია	მა-ღვენა	ნო-ბ-ღვე	მ ყოლია	ნო-პე	მი-რდა
გ-ქონია	ჯა-ღვენა	ნო-რ-ღვე	გ-ყოლია	ნო-რ-პე	ჯი-რდა
ჰ-ქონია	ხა-ღვენა	ნო-ღვე	ჰ-ყოლია	ნო-ჩვე	ხო-რდა
გვ-ქონია	გვა-ღვენა	ნო-ბ-ღვენა	გვ-ყოლია	ნო-პენა	გვი-რდა
	(ნა-ღვენა)				(ნი-რდა)
გ-ქონია-თ	ჯა-ღვენა-ხ	ნო-რ-ღვენა	გ-ყოლია-თ	ნო-რ-	ჯი-რდა-ხ
				ჩვენა	
ჰ-ქონია-თ	ხა-ღვენა-ხ	ნო-ღვენა	ჰ-ყოლია-თ	ნო-ჩვენა	ხო-რდა-ხ
(ინგ.)	გ-ქონიაყ,	ჰქონიათ;	გ-ყოლიაყ,	ჰ-ყოლიაყ.	

		მეგრ.)	(სვ.)
მყობადი	მე-ქნება	მა-ღვენუ	მე-ღვენი
	გე-ქნება	გა-ღვენუ	ჯე ღვენი
	ე-ქნება	ა-ღვენუ	ხე-ღვენი

გვე-ქნება	მა-ღვენ-უნა	გვე-ღვენი (ნე-ღვენი)
გე-ქნება-თ	გა-ღვენ-უნა	ჯე-ღვენი-ბ
ე-ქნება-თ	ა-ღვენ-უნა	ხე-ღვენი-ბ
მე-ყოლება	მა-ჩვენ-უ	მე-ყენი
გე-ყოლება	გა-ჩვენ-უ	ჯე-ყენი
ე-ყოლება	ა-ჩვენ-უ	ხე-ყენი
გვე-ყოლება	მა ჩვენ-უნა	გვე-ყენი (ნე-ყენი)
გე-ყოლება-თ	გა-ჩვენ-უნა	ჯე-ყენი ბ
ე-ყოლება-თ	ა-ჩვენ-უნა	ხე-ყენი-ბ
(ინგ.): გე-ყოლება-ყ,	ე-ყოლება-ყ	

ნატურითი დახრა.

აწმყო	(ინგ.)	(მეგრ.)	(სვან.)
მ-ქონდეს		მი-ლუდას	მუ-ღვადეს
გ-ქონდეს		გი-ლუდას	ჯუ-ღვადეს
ჰ-ქონდეს		უ-ლუდას	ხუ-ღვადეს
გვ-ქონდეს		მი-ლუდანი	გუ-ღვადეს(ნუ-ღვადეს)
გ-ქონდეს-თ	გქონდეს-ყ	გი ლუდანი	ჯუ-ღვადე-ბ
ჰ-ქონდეს-თ	ჰ-ქონდეს-ყ	უ-ლუდანი	ხუ-ღვადე-ბ
		სვან.)	
მ-ყვანდეს	მე-ყადეს		მი-ჩუნდას (პუნდეს)
გ-ყვანდეს	ჯე-ყადეს		გი-ჩუნდას (რ-ჩუნდეს)
ჰ-ყვანდეს	ხე-ყადეს		უ-ჩუნდას (ჩუნდას)
გვ-ყვანდეს	გვე-ყადეს (ნე-ყადეს)		მი-ჩუნდანი (პუნდანი)
გ-ყვანდეს-თ	ჯე-ყადე-ბ		გი-ჩუნდანი (რ-ჩუნდანი)
ჰ-ყვანდეს-თ	ხე-ყადე-ბ		უ-ჩუნდანი (ჩუნდანი)

ნამყო

	(მეგრ.)	(სვ.)
მ-ქონოდა	მი-ლუდუ-კონი	მა-ღვანენს
გ-ქონოდა	გი-ლუდუ-კონი	ჯა-ღვანენს
ჰ-ქონოდა	უ-ლუდუ-კონი	ხა-ღვანენს

გვ-ქონოდა	მი-ღუღუ-კონი	გვა-ღვანენს
გ-ქონოდა-თ	გი-ღუღუ-კონი	ჯა-ღვანენ-ხ
ჰ-ქონოდა თ	უ-ღუღუ-კონი	ხა-ღვანენ ხ
მ-ყოლოდა	მი-ჩუნღუკონი	მა-ყანენს
გ-ყოლოდა	გი-ჩუნღუ-კონი	ჯა-ყანენს
ჰ-ყოლოდა	უ-ჩუნღუ-კონი	გა-ყანენს
გვ-ყოლოდა	მი-ჩუნღუ-კონი	გვა-ყანენს (ნა-ყანენს)
გ-ყოლოდა-თ	გი-ჩუნღუ-კონი	ჯა-ყანენ-ხ
ჰ-ყოლოდა თ	უ-ჩუნღუ-კონი	ხა-ყანენ-ხ

ნამყო

(ინგ.) (სვ.)

მ-ქონოდეს	მუ-ღვანდეს
გ-ქონოდეს	ჯუ ღვანდეს
ჰ-ქონოდეს	ხუ-ღვანდეს
გვ-ქონოდეს	გუ-ღვანდეს
გ-ქონოდეს-თ	გ-ქონოდეს-ყ
ჰ-ქონოდეს-თ	ჰ-ქონოდეს-ყ

(სვ.) (მეგრ.)

მ-ყოლოდეს	მე-ყადდეს	ქო-პუნღუ-კონი
გ-ყოლოდეს	ჯე-ყადდეს	ქო-რ-ჩუნღუ-კონი
ჰ-ყოლოდეს	ხე-ყადდეს	ქო-ჩუნღუ-კონი
გვ-ყოლოდეს	გუ-ყადდეს	ქო-პუნდეს-კონი
გ-ყოლოდეს-თ	ჯე-ყადდე-ხ	ქო-რ-ჩუნდეს-კონი
ჰ-ყოლოდეს-თ	ხე-ყადდე-ხ	ქო-ჩუნდეს-კონი

მყობადი

1. მექნებოდეს	მე-ყოლებოდეს
გე-ქნებოდეს	გე-ყოლებოდეს
ე-ქნებოდეს	ე-ყოლებოდეს
გვე-ქნებოდეს	გვე-ყოლებოდეს
გე-ქნებოდეს-თ	გე-ქნებოდეს-ყ
ე-ქნებოდეს-თ	ე-ქნებოდეს-ყ

2. მე-ყოლოს	ჰ. ვიქონიო	ვიყოლიო
გე-ყოლოს	იქონიო	იყოლიო
ე-ყოლოს	იქონიოს	იყოლიოს
გვე-ყოლოს	ვიქონ-იოთ	ვიყოლიოთ
გე-ყოლოს-თ	იქონიოთ	იყოლიოთ
ე-ყოლოს თ	იქონიონ	იყოლიონ

ბრძანებითი

	(მეგრ.)	(სვან.)
იქონიე?	იყოლიე?	გ-ქონდეს?
იქონიო?	იყოლიო?	ქო-გი-ლუდას?
იქონიეთ?	იყოლიეთ?	ქო-უ-ლუდას?
იქონიონ?	იყოლიონ?	ქო-გი ლუდანი?
		ქო-უ-ლუდანი?
გ-ყვანდეს?	ქო-გი-ჩუნდას (ქო-რ-ყუნდას?)	ჯუ-ღვენს?
ჰ-ყვანდეს?	ქო-უ-ჩუნდას (ქო-ჩუნდას?)	ხუ-ღვენს?
გ-ყვანდეთ	ქო-გი-ჩუნდანი (ქო-რ-ჩუნდანი?)	ჯუ-ღვენხ?
ჰ-ყვანდეთ?	ქო-უ-ჩუნდანი (ქო-ჩუნდანი?)	ხუ-ღვენხ?
შემოთვლილობითი:	(მეგრ.)	(სვან.)
მ-ყავსო	მი-ჩუნსია	მა-ყა-ესერ
გ-ყავსო	გი-ჩუნსია	ჯა-ყა-ესერ
ჰ-ყავსო	უ-ჩუნსია	ხა-ყა-ესერ
გვ-ყავსო	მი-ჩუნანი	გვა-ყა-ესერ
გ-ყავს-თ-ო	გი-ჩუნანი	ჯა-ყა-ესერ
ჰ-ყავს-თ-ო	უ-ჩუნანი	ხა-ყა-ესერ

შეკითხვითი:

(ძველად)	(აწ.)	(მეგრ.)	(სვან.)
მყავსა?	მყავს?	ჰუნსო? = მი-ჩუნსო?	მა-ყა-ესა?
გყავსა?	გყავს?	რ-ჩუნსო? გი-ჩუნსო?	ჯა-ყა-ესა?
ჰყავსა?	ჰყავს?	ჩუნსო? უ-ჩუნსო?	ხა-ყა-ესა?
გვყავსა?	გვყავს?	ჰუნანო? მი-ჩუნანო?	გვა-ყა-ესა?
გყავსთა?	გყავს-თ?	რ ჩუნანო? გი-ჩუნანო?	ჯა-ყა-ესა-ხ?
ჰყავსთა?	ჰყავს-თ?	ჩუნანო? უ-ჩუნანო?	ხა-ყა-ესა-ხ?

მიმღობა

მოქმედებითი	ვენებითი
მ-ყოლი, მ-ქონი (=მექონი)	ყოლადი
(სვ.) მჟ-ყენე მჟ-ღვენე	ნა-ყოლი, ნა-ქონი.
	(სვან.) ნა-ყან, ნა-ღვან
	სა-ყოლი სა-ქონი
	(სვან.) ლე-ყანი ლე-ღვანი.
	სა-ყოლადად სა-ქონადად
	(სვან.) ლე-ყენადად ლე-ღვანადად

§ 51. უღღვიღება ზმნებისა ლევა, ჳრა, მშევა.

ბოთხრობითი.

აწმყო

ვ-ღევ	ვ-ს-ჳრი	მ-შია(ნ)
ღევ	ს-ჳრი	გ-შია(ნ)
ღევ-ს	ს-ჳრი-ს	ჳ-შია(ნ)
ვ-ღევ-თ	ვ-ს-ჳრი-თ	გვ-შია(ნ)
ღევ-თ	ს-ჳრი-თ	გ-შია(ნ)თ
ღევ-ენ	ს-ჳრი-ან	ჳ-შია(ნ)თ

ნამყო უსრული.

ვ-ღევდი	ვ-ს-ჳრიდი	მ-შიოდა.
ღევდი	ს-ჳრიდი	გ-შიოდა
ღევდა	ს-ჳრიდა (=სჳრიდის)	ჳ-შიოდა
ვ-ღევდი-თ	ვ-ს-ჳრიდი-თ	გვ-შიოდა
ღევდი-თ	ს-ჳრიდი-თ	გ-შიოდა-თ
ღევდ-ენ	ს-ჳრიდი-ან (ჳრიდენ)	ჳ-შიოდა-თ

აორისტი.

ვ-ლიე	ვ-ს-ჳერ	ვი-მშიე
ლიე	ს-ჳერ	ი-მშიე
ლია	ს-ჳრა	ი-მშია
ვ-ლიე-თ	ვ-ს-ჳერი-თ	ვი-მშიე-თ (ვიმშიენით)

ლიე თ	ს-ქერი-თ	ი-მშიე-თ	(იმშიენით)
ლიე-ს	ს-ქრე-ს	ი-მშიე-ს	(იმშიენენ)

ნამყო სრული.

და-ვ-ლიე	და-ვ-ქერ(ი)	და-ვი-მშიე
და-ლიე	და-ს-ქერ(ი)	და-ი-მშიე
და-ლია	და-ს-ქრა	და-იმშ(ი)ა
და-ვ-ლიე-თ	და-ვ-ქერით	და-ვი-მშიეთ (დავიმშიენით)
და-ლიე-თ	და-ს-ქერით	და-იმშიეთ (დაიმშიენით)
და-ლიე-ს	და-ს-ქრეს	დაიმშიეს (დაიმშენენ)

ნამყო უუსრულისი მრავალგზისი.

1. მი-ლეგია	მი-ქრია	მი-მშიეგია
გი-ლეგია	გი-ქრია	გი-მშიეგია
უ-ლეგია	უ-ქრია	უ-მშიეგია
გვი-ლეგია	გვი-ქრია	გვი-მშიეგია
გი-ლეგია-თ	გი-ქრია-თ	გიმშიეგია-თ
უ-ლეგია-თ	უ-ქრია-თ	უ-მშიეგია თ
2. და-მილეგია	და-მიქრია	და-მიმშიეგია

ოდინდელი.

1. მე-ლია	მე-ქრა	მე-შია
გე-ლია	გე-ქრა	გე-შია
ე-ლია	ე-ქრა	ე-შია
გვე-ლია	გვე-ქრა	გვე-შია
გე-ლია-თ	გე-ქრა-თ	გე-შია-თ
ე-ლია-თ	ე-ქრა-თ	ე-შია-თ

მყობადი.

დავლევ	დავქრი	დავიმშიევი, ვიმშიევ.
აწყო:	ვალე(ვ)ინებ,	ვაქრე(ვ)ინებ
ინ-უსრ.::	ვალე(ვ)ინებდი	ვაქრე(ვ)ინებდი

სხმითგარდასვლითი I.

აორისტი:	ვალევინე	ვაქრეინე
ნ.სრ.:	ღავალევინე	ღავაქრევინე
ნ.უსრულესი:	1. მილევინებია	მიქრევინებია
	2. დამილევინებია	დამიქრევინებია
ოდინდელი:	1. მელევინებინა	მექრეინებინა
	2. დამელევინებინა	დამექრევინებინა
მყობადი.	ღავალევინებ	ღავაქრევინებ

სხმითგარდასვლითი II.

ვალე(ვ)ინებინებ	ვაქრეინებინებ
ვალეინებინებდი	ვაქრეინებინებდი
ვალეინებინებინე	ვაქრეინებინებინე
ღავალევინებინებინე	ღავაქრეინებინებინე
მილევინებინებია	მიქრეინებინებია
დამილევინებინებია	დამიქრეინებინებია
მელევინებინებია	მექრეინებინებია
დამელევინებინებია	დამექრეინებინებია
ღავალევინებინებ	ღავაქრევინებინებ

ნატვრითი ლახრა.

აწმყო:

ვლევდე, ლევდე, ლევდე-ს, ვლევდე-თ, ლევდეთ ლევდენ
 ვ-ქრიდე, ქრიდე ქრიდეს ვქრიდე-თ, ქრიდე-თ, ქრიდე-ნ
 მ-შიოდეს, გ-შიოდეს, ჰშიოდეს გვ-შიოდეს გ-შიოდეს-თ, ჰ-შიოდეს-თ

ვალევინებდე ვაქრევინებდე
 ვალევინებინებდე ვაქრევინებინებდე

ნამყო: I.

მე-ლიოს, გე-ლიოს, ე-ლიოს, გვე-ლიოს, გელიოს-თ, ელიოს-თ
 მე-ქრას გე-ქრას ე-ქრას გვე-ქრას, გე-ქრას-თ ე-ქრას-თ
 მ-შიებოდეს, გ-შიებოდეს ჰ-შიებოდეს გვ-შიებოდეს, გ-შიებოდეს-თ
 მ-შიოდეს, გ-შიოდეს და სხ. დეს-თ ჰშიებოდეს-თ

მელევინოს მეჭრევინოს

II. დამელიოს, დაგელიოს, დაელიოს
დამეჭრას, დაგეჭრას, დაეჭრას
მყოზადი:

დავლიო, დავჭრა მომეშოოს.

დავალევინო დავაჭრეინო

დავალევინებინო, დავაჭრეინებინო.

ბრძანებითი დახრა.

ჰლიე!	სჭერ?	იმშიე?	
ჰლიოს!	სჭრას?	იმშეს	(იმშიოს)
ჰლიეთ!	სჭერით!	იმშიეთ	(იმშიენით)
ჰლიონ!	სჭრან!	იმშიონ	(იმშნენ)
მალევინე!	მაჭრევინე!	მამშიე!	
ალევინე!	აჭრევინე!	ამშიე!	
გვა-ლევინე!	გვაჭრევინე	გვამშიე	
ალევინე მათ!	აჭრევინე მათ!	ამშიე იგინი!	

შეკითხვითი:

ვლიო! ლიო! ლიოს (=ლიოსა!), ვლიოთ! ლიოთ! ლიონ!
ეჭრა! ჭრა! ჭრას (ჭრასა!) ეჭრათ! ჭრათ! ჭრან!
ვიმშიე! იმშიე! იმშეს ეიმშიეთ! იმშიეთ! იმშენ!
-- ეიმშიენთ იმშიენთ იმში(ივ)ნენ!

შემოთვლილობითი:

ვლიეო ლიეო ლიაო, ვლიეთო, ლიეთო, ლიესო
ეჭერიო ჭერიო ჭრაო ეჭერთო ჭერთო, ჭრესო
დავიმშიეო დავიმშიეო დავიმშიაო დავიმშიენითო, დავიმშიენითო და-
იმშნენო

მიმღეობა.

მოქმედებითი დარგისა

1. მლევი, მლეველი, მჭრელი მმშევი,
2. დამლევი, დამჭრელი დამამშეველი

ვნებითი დარგისა.

ნამყო 1.	ლევული	ქრილი	შიებული	მშეული
	დალეული	დაქრილი	მოშიებული	დამშეული
	ნალევი	დანაქერი	ნაშიები	ნამშევი
	სალევი	საქრელი		სამშევი
	სალევად	საქრელად		სამშევად

§ 52. ბმა.

მოთხრობითი.

აწმყო

ა	ი	უ	ე	ი
ვაბამ	ვიბამ	ვუბამ	ვებმები	ვიბმები (ვნებითი)
აბამ	იბამ	უბამ	ებმები	იბმები
აბამს	იბამს	უბამს	ებმება	იბმება
ვაბამთ	ვიბამთ	ვუბამთ	ვებმებით	ვიბმებით
აბამთ	იბამთ	უბამთ	ებმებით	იბმებით
აბ(ა)მენ	იბ(ა)მენ	უბ(ა)მენ	ებმებიან	იბმებიან

6. უსრული.

ვაბამლი	ვიბამლი	ვუბამლი	ვებმოლი	ვიბმებოლი
აბამლი	იბამლი	უბამლი	ებმოლი	იბმებოლი
აბამლა	იბამლა	უბამლა	ებმოლა	იბმებოლა
ვაბამლით	ვიბამლით	ვუბამლით	ვებმოლით	ვიბმებოლით
აბამლით	იბამლით	უბამლით	ებმოლით	იბმებოლით
აბამლ(ნ)ენ	იბამლ(ნ)ენ	უბამლენ	ებმოლენ	იბმებოლენ

აორისტი

ვაბე(ვი)	ვიბე(ვი)	ვუბე(ვი)	ვებე(ვი)	ვიბი (ვიბევი)
აბე(ვი)	იბე(ვი)	უბე(ვი)	ებე(ვი)	იბი (იბევი)
აბა	იბა	უბა	ება	იბა
ვაბე(ვი)თ	ვიბე(ვი)თ	ვუბე(ვი)თ	ვებე(ვი)თ	ვიბით (ვიბევით)
აბე(ვი)თ	იბე(ვი)თ	უბე(ვი)თ	ებე(ვი)თ	იბით (იბევით)
აბეს	იბეს	უბეს	ებეს	იბნენ
			(ებნენ)	

(ძველი ფორმა)

ვაბენ*)	ვიბენ	ვუბენ	ვებენ
აბენ	იბენ	უბენ	ებენ
აბნა	იბნა	უბნა	ებნა
ვაბენით	ვიბენით	ვუბენით	ვებენით
აბენით	იბენით	უბენით	ებენით
აბნეს	იბნეს	უბნეს	ებნეს

ნამყო სრული.

და-ვ-აბე	და ვიბე	დავუბე	დავები	დავიბი
და-აბე	და-იბე	და-უბე	და-ები	დაიბი
და-აბა	და-იბ-ა	დაუბ-ა	და-ება	დაიბა
და-ვ-აბი-თ	და-ვ-იბეთ (დავიბენით)	დავუბეთ	დავებით (დავებენით)	დავიბით
და-აბი-თ	და-იბე-თ (დაიბენით)	დაუბეთ	დაებით (დაებენით)	დაიბით
და-აბე-ს	და-იბნე-ნ (დაიბნეს)	დაუბეს	და-ებნენ (დაებნეს)	დაიბნენ (დაიბნეს)

მრგზ.

დამიბია	=(მწიგნობრ.)	დამიბიეს	=(და, მიბამს	(და, ბმულვარ
დაგობია		დაგობიეს	— გიბამს	— ბმულხარ
დაუბია		დაუბიეს	— უბამს	— ბმულა
დაგვიბია		დაგვიბიეს	— გვიბამ(ს)	— ბმულვართ
დაგობიათ		დაგობიესთ	— გიბამ(ს)თ	— ბმულხართ
დაუბიათ		დაუბიესთ	— უბამ(ს)თ	— ბმულან

ოდინდელი.

(და)მება	დავებე	დამბულვიყავ
— გება	დაებე	დაბმულიყავ
— ება	დაება	დაბმულიყო
— გვება	დავებენით	დაბმულვიყავით
— გებათ	დაებენით	დაბმულვიყავით
— ებათ	დაებნეს	დაბმულიყვენ

*) ვაბე ხარი ვაბენ ხარნი, ვაბე კაცი, ვაბენ კაცნი.

მყობადი:

დავაბამ, დავიბამ, დავუბამ, დავებმი დავიბმი (დავიბმები)

ნატვრითი დახრა

აწმყო: ვაბამდე ვიბამდე ვუბამდე ვებმოდე ვიბმოდე

ნამყო: მებოს ბმულვიყაფ

მყობადი 1.

ვაბო ვიბო ვუბო ვებო ვიბო

2. დავაბამდე დავიბამდე დავუბამდე დავებმოდე დავიბმოდე

ბრძანებითი

(და`აბე? (და)იბე? (და უბე? დავები? დავიბი?

შეკითხვითი: დავაბო! დავიბო! დავუბო! დავებო!

დააბო დაიბო დაუბო დავებო

დააბოს დაიბოს დაუბოს დავებოს

დავაბოთ დავიბოთ დავუბოთ დავებოთ

დააბოთ დაიბოთ დაუბოთ დავებოთ

დააბონ დაიბონ დაუბონ დავებონ

მიმღეობა

აწმყ. მბმელი მამმელი მიმბმელი ბმალი

ნამყო: მაბამი ბმული

ნამყო სრული: დაბმული ნაბამი

საბმელი, საბამი

მყობადი: დასაბმელი, დასაბამი

სუბინჟმი: ბმად დასაბამად, დასაბმელად

შეადარე: მა-ბამს გა-ბამს ა-ბამს გვა-ბამს გა-ბამსთ ა-ბამს-თ

(სვან.) მა-ბემ ჯა-ბემ ხა-ბემ გვა-ბემ ჯა-ბემ-ხ ხა-ბემ-ხ

მა-ბემენ გა-ბემენ ა-ბემენ გვა-ბემენ გა-ბემენ ა-ბემენ

მა-ბემ ჯა-ბემ ხა-ბემ გვა-ბემ-ხ ჯა-ბემ-ხ ხა-ბემ-ხ

(ინგ.) მა-ბამ ა-ბამ გვა-ბამ ა-ბამ.ყ*)

(სვან.) მა-ბემ ხა-ბემ გვა-ბემ ხა-ბემ-ხ

*) აბამ მათ=ინგ. აბამ-ყ=სვ. ხა-ბემ-ხ (ყ=ხ).

- (ინგ.) გა-ბამ ვა-ბამ გა-ბამ-ყ ვა-ბამ-ყ
- (სვ.) ჯა-ბემ ხვა-ბემ ჯა-ბემ-ხ ხვა-ბემ-ხ
მა-ბამ-თ ა-ბამ-თ გვა-ბამ-თ ა-ბამ-თ
- (სვ.) მა-ბემ-დ ხა-ბემ-დ გვა-ბემ-დ ხა-ბემ-დ
გა-ბამ-თ ვა-ბამ თ გა-ბამ-თ ვა-ბამ-თ
- (სვ.) ჯა-ბემ-დ ხვა-ბემ-დ ჯა-ბემ-დ ხვა-ბემ-დ

§ 53. დანატრება, დატირება, დამღერა, დაყურება.

აწმყო: დანატრი დავტირი დავმღერი დავყურებ
 ნ. უსრული: დანატრიდი დავტიროდი დავმღეროდი დავყურებდი
 ნ. სრული: დანატრე დავტირე დავმღერე დავყურე
 უსრულესი: დამინატრია დამიტირია დამიმღერია
 ოდინდელი: დამენატრა დამეტირა დამემღერა
 მყობადი: დანატრებ დავტირებ დავმღერებ) დავყურებ.
 აწმყო: დანატროდე დავტიროდე დავმღეროდე დავყურებდე
 ნამყო: დამენატრო! დამეტიროს დამემღეროს
 მყობადი: დანატრო დავტირო დავმღერო დავყურო

ბრძანებითი: დანატრე! დავტირე! დავმღერე! დავყურე!
 შეკითხვითი: დანატრო! დავტირო! დავმღერო! დავყურო!
 შემოთვლ.: დანატრეო დავტირეო დავმღერეო დავყურეო.
 მიმღეობა: დამნატრი დამტირი დამმღერი მაყურებელი
 ვნებითი: დანატრ(ებ)ული დავტირ(ებ)ული დავმღერებელი
 (და)ნანატრი დანატირი დანამღერი
 დასანატრი დასატირი დასამღერი
 სანატრელი სატირელი სამღერელი საყურებელი

§ 54. დგომა, ჯდომა, წოლა, ხტომა.

აწმყო.

- 1. ვ-დგები ვჯდები ვწვები ვხტები
- 2. ვ-დგევარ ვ-ხი-ვარ=ვ-ჯ(დ)ი-ვარ ვ-წე-ვარ ვ-ხტი

დგე-ხარ	ზი-ხარ	ჯ(ღ)ი-ხარ	წე(ვ)-ხარ	ხტი
დგას	ზი-ს	ჯ(ღ)ი-ს	წევ-ს	ხტი-ს
ვ-დგევართ	ვ-ზი-ვართ	ვ-ჯ(ღ)ი-ვართ	ვ-წევართ	
		=ვ-სხედ-ვართ		ვ-ხტი-თ
დგე-ხართ	ზი-ხართ	ჯ(ღ)ი-ხართ	სხედ-ხართ	წე(ვ)ხართ
დგან-ან	ზი-ან	ჯ(ღ)ი-ან	სხედ-ან	წვან-ან *)

ნამყო უსრული.

ვღგებოდი ვჯღებოდი ვწვებოდი ვხტ(ებ)ოდი

აორისტი.

ვიდექ(ი)	ვიჯე-ქი)=ვიჯე(ღი)	ვიწექი=ვიწევი	ვიხტუნე
იდექ(ი)	იჯექი	იწექი	=იწევი
იღა	იჯღა	იწვა	იხტუნა
ვიდექით	ვიჯექით	ვიწექით	
	ვისხედით		ვიხტუნეთ
იდექით	იჯექით	იხედით	იწექით
იღენენ	იჯღენენ	იხდ(ნ)ენ	იწვენენ

ნამყო სრული

ღავდექი	ღავჯექი=ღავჯელი	ღავწექი=ღავწევი
ღადექი	ღაჯექი	ღაწექი
ღაღა	ღაჯღა	ღაწვა
ღავდექით	ღავჯექით=ღავსხედით	ღავწექით=ღავწევით
(ღავდეგით)		
ღადექით	ღაჯექით	ღაწექით
(ღადეგით)	ღასხედით	ღაწევით
ღადგენენ	ღაჯღენენ	ღაწვენენ

მრგზ.

1. მდგომილვარ	ჯდომილვარ	წოლილვარ	მიხტუნია
დგომილხარ	ჯდომილხარ	წოლილხარ	გიხტუნია

*) თავდაპირველად: ვ-დგე ვარ, დგე-ხარ, დგ-ას (=დგ-ან) ვ-დგე-ვართ, დგე-ხართ, დგან-ან- ვწევარ წევხარ წევს=წვენ წვანან

დგომილა	ჯდომილა	წოლილა	უხტუნია
დგომილვართ	ჯდომილვართ	წოლილვართ	გვიხტუნია
დგომილხართ	ჯდომილხართ	წოლილხართ	გვიხტუნიათ
დგომილან	ჯდომილან	წოლილან	უხტუნიათ
2. მდგარვარ	მჯდარვარ		
მდგარხარ	მჯდარხარ		
მღგარა	მჯდარა		
(და)მდგარვიყავი	(და)მჯდარვიყავი	დაწოლილვიყავი	
(და)მდგარიყავი	(და)მჯდარიყავი	დაწოლილიყავი	
(და)მდგარიყო	(და)მჯდარიყო	დაწოლილიყო	
დამდგარ ყოფილვარ	დამჯდარ-ყოფილვარ	დაწოლილ ყოფი-	ლვარ
დამდგარი ყოფილა	დამჯდარი ყოფილა	დაწოლილი ყოფილა	
დამდგარი ყოფილვიყავი	დამჯდარი ყოფილვიყავი	დაწოლილი ყოფილვიყავი	
—	—იყავი	—	—იყავი — =იყავი
დამდგარი ყოფილიყო	დამჯდარი ყოფილიყო	დაწოლილი ყოფი-	ლიყო

მყობადი.

1. ვიდგები ვიჯდები ვიწვეები ვიხტუნებ
2. დავდგები დავჯდები დავწვეები

ნატვრითი დახრა

- აწმყო: 1. ვიდგე ვიჯდე ვიწვე ვიხტუნო
2. ვდგებოდე ვჯდებოდე ვწვებოდე ვხტუნავდე

ნამყო: მდგარვიყავ მჯდარვიყავ წოლილვიყავ მეხტუნა

მყობადი: 1. მდგარვიყვე მჯდარვიყვე წოლილვიყვე ვიხტუნო

(—ვიყო) (—ვიყო) (—ვიყო)

2. დავდგებოდე დავჯდებოდე დავწვებოდე დავხტოდე
3. დავდგე დავჯდე დავწვე

ბრძანებითი.

იდგე! იჯდე! (ინგ. იჯ!), იწვე! (=იწვე!), იხტუნე!

იდგეს! იჯდეს! იწვეს! იხტუნოს!

§ 55. მოსვლა, ხვლა, ვლა, რება

აწმყო:

ვალ	ხვალ	ვალ-ს	ვალ-თ	ხ-ვალ-თ	ვლი-ან
მოვალ	მო-ხვალ	მოვალ-ს	მოვალთ	მოხვალთ	მოლიან
მოვ-დი-ვარ	მო-დი-ხარ	მოდის	მოვ-დი-ვართ	მოდი-ხართ	მოდიან
ვიარები	იარები	იარების	ვიარებით	იარებით	იარებიან
(ვარებ)	(არებ)	(არებს)	(ვარებთ)	(არებთ)	(არებენ)

ნამყო უსრული:

ვლიდი ვლიდი ვლიდა ვლიდი-თ ვლიდი-თ ვლიდი-ან
 მოვიდოდი მოხვიდოდი მოვიდოდა მოვიდოდით მოხვიდოდით მო-
 ვიდოდენ.

მოვდიოდი მოდიოდი მოდიოდა მოვდიოდით მოდიოდით მო-
 დიოდენ.

ვიარებოდი (არებდი) იარებოდი (არებდი) იარებოდა (არებდა)

აორისტი:

ვიარე (ვარე) იარე (არე) იარა ვიარეთ (ვარეთ) იარეთ (არეთ) იარეს
 ველ ხველ ვლო ვვლეთ ვლეთ ვლეს

ნ. სრული:

მოველ	მოხველ	მოვიდა	მოველით	მოხველით	მოვიდნენ
მოვედ(ი)	მოხვედ(ი)	მოვიდა	მოვედით	მოხვედით	მოვიდნენ
მოვიარე	მოიარე	მოიარა	მოვიარეთ	მოიარეთ	მოიარეს

უსრულესი მრავალგზისი:

მივლია,	გივლია	უვლია	გვივლია	გივლიათ	უვლიათ
მირონია	გირონია	ურონია	გვირონია	გირონიათ	ურონიათ

ოდინდელი:

მევლო,	გევლო	ევლო	გვევლო	გევლოთ	ევლოთ
მეარნა	გეარნა	ეარნა	გვეარნა	გეარნათ	ეარნათ

(აღწერილობით)

ნ. სრული

1. მოსულივარ	მოსულიხარ	მოსული-არს (—ა)
მოსულივართ	მოსულიხართ	მოსული არიან

ბრძანებითი დახრა

მო?	მოდ?	მოვედ?==მოვედინ?	იარე?	ნუ მოდიხარ!
		მოვიდეს?		არ მოხვიდე!
მოჰო!	მოდით!	მოვედით?		ნუ მოხვალ!
		მოვიდენ!		არ მოხვიდე
შეკითხვითი:	მოვიდე!	მოვიდეთ!		
	მოხვიდე!	მოხვიდეთ!		
	მოვიდეს!	მოვიდენ!		

მიმღეობა

აწმყო: მომავალი, მომსვლელი მრებელი
 მავალი მსვლელი მრები

ნამყო: მოსული რებული

მყ. მოსასვლელი, მოსაველი სასვლელი სავალი სარებული

სუბინუმი: მოვლად ვლად რებად

შენი შენა: ვით მოსვლა იუღვლილებიან ზმნები აღ-
 სვლა, ჩასვლა, მისვლა, გასვლა, შესვლა, გადასვლა და მაგვარი.

§ 56. რბენა, მორბენა.

აწმყო:	ვრბი-ვარ	მოვრბივარ	ანუ ვ-რბი	მო-ვ-რბი
	რბი-ხარ	მორბიხარ	რბი	მო-რბი
	რბი-ს	მორბის	რბი-ს	მო-რბი-ს
	ვრბი-ვართ	მოვრბივართ	ვ-რბი-თ	მო-ვრბი-თ
	რბი-ხართ	მორბიხართ	რბი-თ	მო-რბი-თ
	რბი-ან	მორბიან	რბი-ან	მო-რბი-ან
ნამყო უსრ.	ვრბოდი	==ვრბიოდი	მოვრბოდი	
	რბოდი	რბიოდი	მორბოდი	
	რბოდა	რბიოდა	მორბოდა	
	ვრბოდით	ვრბიოდით	მოვრბოდით	
	რბოდით	რბიოდით	მორბოდით	
	რბოდენ	რბიოდენ	მორბოდენ	

აორისტი:

ვირბინე ირბინე ირბინა ვირბინეთ ირბინეთ ირბინეს
 ნამყო სრული:

მოვირბინე მოირბინე მოირბინა მოვირბინეთ მოირბინეთ მოირ-
 ბინეს

მრავალგზისი: მირბენია, გირბენია, ურბენია...

ოდინდელი: მერბინა, გერბინა ერბინა...

მყობადი: ვირბენ ირბენ ირბენს

მოვირბენ მოირბენ მოირბენს

სარბენი ვარ, სარბენი ხარ სარბენია.

ნატვრიითი

აწყო: ვრბოდე, რბოდე, რბოდეს. მოვრბოდე, მორბოდე
 მორბოდეს

ნამყო: მერბინოს, გერბინოს, ერბინოს

მყობადი: 1. ვირბინო ირბინო ირბინოს

2. ვირბენდე ირბენდე ირბენდეს

ბრძანებითი

-ირბინე? მოირბინე? შეკითხვითი: ვირბინო!

-ირბინეთ მოირბინეთ? ირბინო!

ირბინოს?

ვირბინოთ?

ირბინოთ!

ირბინონ!

მომღეობა

აწყო: მრბენი მომრბენი მორბელი

ნამყო: რბენილი მორბენილი

ნარბენი მონარბენი

მყობადი: სარბენი მოსარბენი

სუპინ.: რბენად მორბენად მორბედად.

§ 57. კეთება, ქმნა

აწმყო

	(მეგრ.)	(სვან.)	
ვა-კეთებ	ვა-კეთენქ	ხვა-სყი	ხვი-ჩო=ვიქ
ა-კეთებ	ა-კეთენ-ქ	ხა-სყი	ხიჩო ი-ქ
ა-კეთებს	ა-კეთენ-ს	ა-სყი	ი-ჩო ი-ქს
ვა-კეთებ-თ	ვა-კეთენ-თ	ხვა-სყი-დ	ხვი-ჩო-დ ვი-ქ-თ
ა-კეთებთ	ა-კეთენ-თ	ხა-სყი-დ	ხი-ჩო-დ ი-ქ-თ
ა-კეთებენ	ა-კეთენა	ა-სყი-ხ	ი-ჩო-ხ ი-ქმ-ენ

ნამყოუსრ.

ვა-კეთებ-დი	ვა-კეთენ-დი	ხვა-სყეა-დას	ხვი-ჩო-დას	ვიქმოდი
ა-კეთებ-დი	აკეთენ-დი	ხა-სყეა-დას	ხი-ჩო-დას	იქმოდი
ა-კეთებ-და	ა-კეთენ-დუ	ა-სყეა-და	ი-ჩოდა	იქმოდა
ვა-კეთებ-დი-თ	ვა-კეთენ-დი-თ	ხვა-სყეა-და-დ	ხვი-ჩო-და-დ	ვიქმოდით
ა-კეთებ-დით	აკეთენდი-თ	ხა-სყეა-და-დ	ხი-ჩო-და-დ	იქმოდით
ა-კეთებდენ	აკეთენდ-ეს	ა-სყეა-დახ	ი-ჩო-და-ხ	იქმოდეს

(აკეთებდეს).

აორისტი.

ვა-კეთე	ვა-კეთი	ოხუ-სყ
ა-კეთე	ა-კეთი	ახი-სყ
ა-კეთ-ა	ა-კეთ-უ	ან-სყე
ვა-კეთე-თ	ვა-კეთი-თ	ოხვ-სყე-დ
ა-კეთე-თ	აკეთითით	ახ-სყე-დ
ა-კეთე-ს	აკეთე-ს	ან-სყე-ხ

ნ. სრული

გა-ვა-კეთე... გავა-კეთი...

ნ. მრგზ.

მი კეთებია	მი-კეთებუ	მი-სყა	მი-ჩუმინა	მი-ქმნია
გი-კეთებია	გი-კეთებუ	ჯი-სყა	ჯი-ჩუმინა	გი-ქმნია
უ-კეთებია	უ-კეთებუ	ხო-სყა	ხო-ჩუმინა	უ-ქმნია

გვი-კეთებია მი *)კეთებუნა**) გვი-სყა გვი-ჩუმინა გვი-ქმნია
 გი-კეთებია-თ გი-კეთებუნა ჯი-სყა-ხ ჯი-ჩუმინა-ხ გი-ქმნია-თ.
 უ-კეთებია-თ უ-კეთებუნა ხო-სყა-ხ ხო-ჩუმინა-ხ უ-ქმნია-თ.

მყობადი.

გა-ვაკეთებ	გა-ვა-კეთენ-ქ	ოხვ-სყი	ხვი-ჩო	ვიქ
გა-ა-კეთებ	გა-ა-კეთენ-ქ	ახ-სყი	ხი-ჩო	იქ
გა-ა-კეთებ-ს	გა-აკეთენ-ს	ან-სყი	ი-ჩო	ი-ქ-ს
გა-ვა-კეთებ-თ	გა-ვა-კეთენ-თ	ოხვ-სყი-დ	ხვი-ჩო-დ	ვი-ქ-თ
გა-ა-კეთებ-თ	გა-აკეთენ-თ	ახ-სყი-დ	ხი-ჩო-დ	ი-ქ-თ
გა-ა-კეთებენ	გა-აკეთენ-ა	ან-სყი-ხ	ი-ჩო-ხ	ი-ქმენ
უნდა გავაკეთო	ოკო გუაკეთე	ხეკვესერე***)	ოხვ-სყა	
	გაკეთე		ახ-სყა	
	გაკეთას		ან-სყა	
	გავაკეთოთ		ოხვ-სყად	
	გაკეთოთ		ახ-სყად	
	გაკეთონ		ან-სყახ-ხ.	

ნატვრ. კილო.

ვა-კეთებდე	ვა-კეთენ-დე	ხვა-სყი-დე
ა-კეთებ-დე	ა-კეთენ-დე	ხა-სყი-დე
ა-კეთებ-დეს	ა-კეთენ-დას(ი)	ი-სყი-დე-ს
ვა-კეთებ-დე-თ	ვა-კეთენ-და-თ	ხვა-სყი-დე-დ.
	ა-კეთენდათ	ხა-სყიდე-დ
ა-კეთებდე-თ	ა-კეთენ-და-ნი	ი-სყიდე-ხ
ა-კეთებდენ		

ბრძანებითი: აკეთე! (მეგრ.) აკეთი!
 აკეთოს!
 აკეთეთ!
 აკეთონ!

*) „მი-ხსენ (=გვიხსენ) ბოროტისაგან

**) გვიკეთებია

***) ხე-კვეს—ერე—უნდა რა(მ)

მიმღ.

მ(ა)-კეთებელი	მაკეთებელი	მ-სყი	
კეთებულო	კეთებულო	მ-სყე, ლჰ-სყე,	ლუ-ჩინ (ქმნოლი)
ნა-კეთები	ნაკეთები	ნა-სყაბ	ნა-ჩომ (ნაქმნარი)
სა-კეთებელი	ო-კეთებელი	ლე-სყი,	ლე-ჩუმე
კეთებად	ო-კეთებელ-ო	ლე-სყი-დ	ლე-ჩემ-ად.

§ 58. უღლოილება მოქმედება-დასაწყის ზმნებისა (verba inchoativa) ა) დება, ქცევა, ხლომა-ს შემწეობით.

აწმყო.

ვწყალდები=წყლად ვიქცევი ვკაცდები=კაცად ვიქცევი, ვზღე-ბი ვთეთრდები ვბერდები ვმეტდები ვმცირდები, ვლიდდები.

ნამყო უსრ.

ვწყალდებოდი=წყლად ვიქცეოდი. ვკაცდებოდი=კაცად ვიქცეოდი, — ვზღებოდი

ვთეთრდებოდი, ვბერდებოდი, ვმცირდებოდი.

ნ. სრ.

გავწყალდი=წყლად ვიქცე. განკაცდი=კაცად ვიქცე, — გავზდი გავთეთრდი, გავბერდი, დავმცირდი, გავლმერთდი

უსრ. გაწყალდებულ ვარ=წყლად ქცეულვარ

განკაცებულ ვარ=კაცად გამზდარვარ

გათეთრებულ ვარ, გაბერებულვარ, გალიდებულვარ

მრგზ.

წყალდებულვარ, თეთრებულვარ, შავებულვარ, დიდებულვარ.

ნატვრითი.

აწმყო: უსრ. სახე; ვწყალდებოდე, ვლმერთდებოდე, ვშავდებოდე სრ. „ გავწყალდე გავლმერთდე გავშავდე.

ნამყო: გაწყალდებულვიყო გალმერთებულვიყო გაშავებულვიყო მელმერთნოს მემეტნოს მემეტნოს.

მყობ. 1. ვილმერთო ვიმეტო ვიმეტო

2. გავთეთრდე, გავშავდე გავწითლდე გავზომადდე

3. კაცად ვიქცე, ღმერთად გავხდე, ჩიტად ვიქცე.

ბრძანებითი.

გაღმერთდი==ღმერთად იქეც? განკაცდი==კაცად იქეც?
იღმერთე==ღმერთად იყავ?==ღმერთობა ქენ?
გათეთრდი! გადიდკაცდი!
გაერთდი! გასამდი!

მიმღეობა

აწ. ღმერთად მხლომი
ნამყ. ღმერთად მყოფი

ღმერთებადი
კაცად გამხდარი
ღმერთად ქცეული
ღმერთ-ყოფილი
ღმერთად გასახლომი
ღმერთ-ყოფად

მყობ. (გერუნდ.)
სუბ.

შენი შვნა ი-ზე დაბოლოებულ სიტყვებში ი ისობა და დება ემატება საფუძველს (ღმერთი—ღმერთდები, შავი—ვშავდები, კაცი—ვკაცდები, ხელი—ვხელდები, წყალი—ვწყალდები), ხოლო დანარჩენ ხმოვან ასოებზე დასრულებული სიტყვები, უმეტესი ნაწილი, ღებას წინ მოისმენ ასოს ვ. შეადარე:

ყრუ—ვყრუვდები
ცრუ—ვცრუვდები
ბლუ—ვბლუვდები
მქლე—ვმქლევდები
მქრე—ვმქრევდები

ზღვა—ვზღვავდები
ბოლო—ვბოლოვდები
ქვა—ვქვავდები
ოქრო—ვოქროვდები
ტყე—ვტყევდები
მარტო—ვმარტოვდები
ხე—ვხევდები

ვ-ს, სხვათა შორის, არ მიისმენ შემდეგი სიტყვები:

მიწა—ვმიწვდები
სიება—ვსივდები
ტბა (ვტბორდები)
ტბორე|

გროვა ვ-გროვ-დები
 მწარე ვ-მწარ-დები
 მჟავე ვ-მჟავ-დები
 მწიფე ვ-მწიფ-დები
 წუხვა ვ-წუხ-დები
 მოკლე ვ-მოკლ-დები
 შენება ვ-შენ-დები

ბ) ცემა-ს შემწეობით

აწმყო:	პატივსცემ	თაყვანსცემ *)
ინამყო.	პატივს-ვცემლი	თაყვანს-ვსცემლი
ნ. სრული	პატივ-ვეც	თაყვან-ვეც
მრგზ.	პატივ-მიცია	თაყვან-მიცია
ოდ.	პატივ-მეცა	თაყვან-მეცა
მყობ.	პატივ-ვსცემ	თაყვან-ვსცემ

ნატვრ.

აწ.	პატივ-ვცემდე	თაყვან-ვცემდე
ნ.	პატივ-მეცეს	თაყვან-მეცეს
მყ.	პატივ-ვსცე	თაყვან-ვსცე

ბრძანებითი

პატივ-ეც! თაყვან-ეც
 შეკითხვითი: პატივ-ვცე! პატივ-სცე! პატივ-სცეს!
 მიმღ.

პატივ-მცემელი	პატივცემული	პატივდებული
თაყვან-მცემელი	თაყვანცემული	
	პატივ-საცემელი	საპატიო
	თაყვანსაცემელი	სათაყვანო

გ) თავსართის **გა**-ს და **ღე**ბა-ს შემწეობით.
 გაყმაწვილება განახლება გაცოცხლება და სხ.

*) თაყვანისცემა=თაგ-ყვანის-ცემა.

აწმყო: ვყმაწვილდები ვახლდები ვცოცხლდები ვსუქდები
ნამყო:

ყმაწვილდებოდი ვახლდებოდი ვცოცხლდებოდი ვსუქდებოდი
ნ. სრული გავყმაწვილდი გავცოცხლდი გავსუქდი
მყობადი. გავყმაწვილდები! გავცოცხლდები გავსუქდები
ბრძანებითი: გავყმაწვილდი! განახლდი! გასუქდი
მიმღ. გავყმაწვილებული განახლებული გასუქებული
გასაყმაწვილებელი გასაახლებელი გასასუქებელი
ნაყმაწვილები ნა-ახლები ნა-სუქი

§ 59. ხლება.

აწმყო: გე-ახლები ვე-ახლები გა-ხლა-ვარ ვა-ხლა-ვარ
მე-ახლები ე-ახლები მა-ხლავ-ხარ ა-ხლავ-ხარ
მე-ახლების გე-ახლების ე-ახლების მახლავს გახლავს ახლავს
ნ. უ. გეახლებოდი ვეახლებოდი მახლავდა გახლავდა ახლავდა
ნ. ს. გე-ა-ხელ ვეახელ
მეახელ ეახელ
მეახლა გეახლა ეახლა გვეახლა
მრგზ. გ-ხლებივარ ვ-ხლებივარ
მ-ხლებიხარ ჰ-ხლებიხარ
მ-ხლებია გ-ხლებია ჰ-ხლებია
მ-ხლებიყო გ-ხლებიყო, ჰ-ხლებიყო.
მყობ. გეახლები, ვეახლები
მეახლები ეახლები
მეახლება გეახლება ეახლება

ნატვრითი

აწმყო: გეახლებოდე ვეახლებოდე; მეახლებოდე, ეახლებოდე
მეახლებოდეს გეახლებოდეს ეახლებოდეს
ნამყო: მეახლოს გეახლოს ეახლოს,
გეახლოთ ვეახლოთ
მყობ. 1. გეახლო ვეახლო

მეახლო ეახდია გვეახლო

ბრძანებითი.

მეახელ!	ეახელ!	გვეახელ!	ეახელ	მათ!
მეახლოს	ეახლოს	გვეახლოს	ეახლოს	მათ
მეახლენით	ეახლენით	გვეახლენით	ეახლენით	მათ
მეახლონ	ეახლონ	ეახლონ	გვეახლონ	ეახლონ
(მეახლნენ)	(ეახლნენ)	(ეახლნენ)	(გვეახლნენ)	(ეახლნენ)

შეკითხვითი: გიახლო (გვეახლო!) ვეახლო!
 მიახლო (მეახლო) ეახლო!
 მეახლოს გეახლოს ეახლოს
 გეახლნეთ ვეახლნეთ
 მეახლნენ! ეახლნენ!

მიმღ.

მხლებელი	მოახლე	მოახლარი	ნამყო	ხლებული
				ნამოახლარი
			მყობ.	სამოახლარი

§ 60. აღმა~~ახე~~ება—გაღება

აწმყო:	აღვახვამ	აღახვამ	აღახვამს
	ვახვამ	ახვამ	ახვამს
ნამყო:	აღვახვამდი	ვახვამდი.	
აორისტი:	ვახვე	ახვე	
ნ. სრ.	აღვახვე	აღახვე	აღახვა
მრგზ.	მიხვია	გიხვია	უხვია
	აღმიხვია	აღგიხვია	აღუხვია
ოდინ.	აღმეხვა	აღ გეხვა	აღეხვა
მყობ.	აღვახვამ,	აღახვამ	აღახვამს
ბრძანებითი:	აღახვე	აღახვეთ	აღახვენით
	აღახოს	აღახონ	

მიმღ. აღმხვებელი ვნებ. აღხვებული
 სააღხვებელი
 აღხვებად.

§ 61. აღვიარება.

აწმყო.	აღვიარებ	აღიარებ	აღიარებს
ნამყო	უს. აღვიარებდი	აღიარებდი	აღიარებდა.
ნ. სრ.	აღვიარე	აღიარე	აღიარა
მრგზ.	აღმიარნია,	აღვიარნია,	აღუარნია
	აღმიარებია	აღვიარებია	აღუარებია
ოდ.	აღმეარნა	აღგეარნა	აღეარნა
მყოზ.	აღვიარებ	აღიარებ	აღიარებს

ნატვრითი

აწმყო:	აღვიარებდე	აღიარებდე	აღიარებდეს
ნამყო:	აღმეარნა,	აღგეარნა	აღეარნა
	აღმეაროს	აღგეაროს	აღეაროს
	აღმეარნოს	აღგეარნოს	აღეარნოს
მყოზ.	აღვიარო	აღიარო	აღიაროს

ბრძანებითი

აღიარე! აღიაროს! აღიარეთ! აღიარონ!

მიმღეობა

აღმვიარებელი აღიარებული

შეადარე: აღსარება

აწმყო: აღსარებას ვამბობ, — ვეუბნები,
ნამყო — ვამბობდი, — ვეუბნებოდი,

ნ. ს. აღსარება ვუთხარ
აღსარება მითქვამს

მყოზ. აღსარებას ვეტყვი

ბრძანებითი: აღსარება სთქვი,

მიმღ. აღმსაარებელი

ვნ. აღსაარებული
მყ. აღსაარებელი
სუბ. აღსაარებად.

§ 62. ნდომა, მონდომა.

აწმყო:	მი-ნდა (მეგრ.)	მო-კო (სევან.)	მა-კუ
	გი-ნდა	გო-კო	ჯა-კუ
	უ-ნდა	ო-კო	ხა-კუ
	გვი-ნდა	მოკონა	გვა-კუ
	გი-ნდა-თ	გოკონა	ჯა-კუ-ხ
	უ-ნდა-თ	ოკონა	ხა-კუ-ხ

ნამყო 1.	მი-ნდოდა	გი-ნდოდა	უ-ნდოდა
	გინ-დოდა	გინ-დოდა-თ	უ-ნდოდა-თ

სევან.	მა-კუდა	ჯა-კუდა	ხა-კუდა
	გვა-კუდა	ჯა-კუდა-ხ	ხა-კუდა-ხ
	მე-კვად	ჯე-კვად	ხე-კვად
	გვე-კვად	ჯე-კვად-ხ	ხე-კვად-ხ

აორ. ვინდომე ინდომე ინდომა ვინდომეთ ინდომეთ ინდომეს

ნ. სრ. მოვინდომე მოინდომე მოინდომა მოვინდომეთ

ამ-კვადნა აჯ-კვადნა ახ-კვადნა აგვ-კვადნა

მრგზ. მომინდომია მოგინდომია მოუწდომია

ოდ. მომენდომა, მოგენდომა, მოუნდომა

მყოზ.	მოვინდომებ	მოინდომებ	მოინდომებს
	მოვინდომებ-თ	მოინდომებთ	მოინდომებენ
	ამ-კვედნი	აჯ-კვედნი	ახ-კვედნი
	აგვ-კვედნი	აჯ-კვედნი-ხ	ახ-კვედნიხ

ნატვრ.	მინდოდეს	გინდოდეს	უნდოდეს
	გვინდოდეს	გინდოდესთ	უნდოდესთ
	მე-ეკვეს	ჯე-ეკვეს	ხე-ეკვეს
	გვე-ეკვეს	ჯე-ეკვეს-ხ	ხე-ეკვეს-ხ
	მომინდეს	მოგინდეს	მოუწდეს
	მეკვდენი	ჯე-კვდენი	ხე-კვდენი

ოდინ.	მენდომოს	გენდომოს	ენდომოს
	მე-კვდენოლ	ჯე-კვდენოლ	ხე-კვდენოლ
	გვე-კვდენოლ,	ჯე-კვდენოლ-ხ	ხე-კვდენოლ-ხ

ბრძანებითი: ინდომე! გენდომოს!
 მიმღ. მნდომელი ნანდომი. სანდომი.

§ 63. უღვეილება აღწერილობითი (conjugatio periphrastica)

აღწერილობით უღვეილებას შეადგენენ მიმღეობანი და გერუნდივი არსებთი ზმნის შემწეობით. გერუნდივისაგან შედგენილი ფორმები გვიჩვენებენ სურვილს, მოწადებას, სიმზადეს, ხოლო აწმყო მიმღეობისაგან შედგენილი—მოქმედების აუცილებლობას. შეადარე.

მიმღეობანი

აწმყო	ნამყო		გერუნდივი
აწმყო:	მწერ(ი)-ვარ	წერილ(ი)ვარ	საწერ(ი)-ვარ
	მწერ(ი)ხარ	წერილ(ი)ხარ	საწერ(ი)ხარ
	მწერ არს	წერილ არს	საწერ არს
	(მწერია)	(წერილია)	(საწერია)

(სრული სახე)

დამწერი ვარ	დაწერილ-ვარ	დასაწერი ვარ
დამწერი ხარ	დაწერილ-ხარ	დასაწერი ხარ
დამწერ არს	დაწერილ არს	დასაწერ არს
(დამწერია)	(დაწერილია)	(დასაწერია)

წარსული დრო

1. დამწერვიყავ (და)წერილვიყავ (და)საწერ(ი)ვიყავ
 დამწერიყავ -- წერილიყავ (და)სწერ(ი)იყავ
 დამწეროყო — წერილიყო (და)საწერ(ი)იყო
 2. დამწერი ყოფილვარ დაწერილი ყოფილვარ დასაწერი ყოფილვარ
- დამწერი ყოფილა დაწერილი ყოფილა დასაწერი ყოფილა
3. დამწერი ყოფილვიყავი დაწერილი ყოფილვიყავი დასაწერი ყოფილვიყავი

დამწერი ყოფილიყო დაწერილი ყოფილიყო დასაწერი ყოფი-
ლიყო

მყობადო

1. დამწერი ვიქნები დაწერილი ვიქნები დასაწერი ვიქნები.
2. დამწერი ყოფილ ვიქნები დაწერილ-ყოფილ ვიქნები დასაწერი
ყოფილ ვიქნები

ნატვრითი დახრა

აწმყო დამწერი ვიყვე დაწერილი ვიყვე დასაწერი ვიყვე.
ნამყო დამწერი ყოფილვიყვე დაწერილი ყოფილვიყვე დასაწე-
რი ყოფილვიყვე

მყობ. დამწერი ვიქნე დაწერილი ვიქნე დასაწერი ვიქნე.

ბრძანებითი

დამწერი	იყავ!	დაწერილ	იყავ!	დასაწერი	იყავ!
დამწერი	იქენ!	დაწერილ	იქენ!	დასაწერ	იქენ!

მიმღეობა

ნამყო: დამწერ-ყოფილი დაწერილ-ყოფილი დასაწერ-ყოფილი
შეკნა. ამნაირადვე იუღვლილება სხვა-და-სხვა სახელ-
თა და არსებითი ზმნისაგან შედგენილი ფორმები. მაგ. კაც ვარ,
შავ ვარ, ერთ ვარ, ქვეშ ვარ, შინ ვარ, კარგ ვარ, მდიდარ ვარ,
ერთგულ ვარ, უძლურ ვარ, ავად ვარ, ავადმყოფ ვარ, წინ
ვარ, მწირ ვარ, პატივცემულ ვარ, გასაწბილებელ ვარ, გა-
სასამართლებელ ვარ, საჩივლელ ვარ, სათქმელ ვარ, და სხ.
აწმყო: კაც ვარ, კაც ხარ, კაც არს, კაც ვართ კაც ხართ კაც არიან

==(კაცია),

მდიდარვარ მდიდარხარ მდიდარია

ქვეშ ვარ ქვეშ ხარ ქვეშ-ა მწუხარე ვარ, მწუხარე ხარ
მწუხარე-ა

შინვარ შინხარ შინ-ა ნეტარ ვარ ნეტარ ხარ ნეტარ არს
ზედვარ ზედხარ ზედ-ა

უკანვარ უკანხარ უკან-ა(რს)

ბედნიერვარ ბედნიერხარ ბედნიერარს==ბედნიერია.

შენივარ შენიარს==შენია
 წამყო: კაც ვიყავ, კაც იყავ კაც იყო
 შინ ვიყავ შინ იყავ შინ იყო
 უკან ვიყავ უკან იყავ უკან იყო
 წამყო სრული: კაც ვიქენ(—გავხდი)
 ოდინდელი 1. კაც ყოფილვარ. ქვეშ-ყოფილვარ
 2. კაც ყოფილვიყავი
 მყობადი: კაც ვიქნები ქვეშ ვიქნები
 ბრძანებითი კაც იქენ!
 კაც იყავ! ქვეშ იყავ!
 შეკითხვითი კაცი ვიყო! ქვეშ ვიყო!
 მიმღ: კაც-ქმნილი, კაც ყოფილი, ქვეშ ყოფილი
 კაც-საქმნელი კაც ყოფადი ქვეშ-სამყოფი

§ 64. უღვლილება დრონაკლ ზნებისა (verba defectiva)

ა) ხუმა, გამა

აწმყო: შგამა გ-გამა გამა გვ-გამა, გ-გამა-თ ჰგამა-თ
 მხამს გხამს ჰხამს გვხამს გხამთ ჰხამთ
 მიხმს გიხმს უხმს გვიხმს გიხმსთ უხმსთ
 წამყო: მგამდა გგამდა ჰგამდა გვგამდა გგამდათ ჰგამდათ
 მხამდა გხამდა ჰხამდა გვხამდა გხამდათ ჰხამდათ
 მიხმდა გიხმდა უხმდა გვიხმდა გიხმდათ უხმდათ
 ნატვრითი: მგამდეს, მხამდეს
 ბრძან. გგამდეს! გიხმდეს!

ბ) მიხვმა (აღება, წართმევა), ხვება (აღება, წართმევა)

აწმყო: მიუხვამ, მი-უ-ხვამ მი-უ-ხვამს
 ვახვებ ახვებ ახვებს
 წ. მიუხვამდი მიუხვამდი მიუხვამდა
 ვახვებდი ახვებდი ახვებდა
 წ. სრ. მი-ვუ-ხვე, მი-უხვე მიუხვა
 ალვახვე ალახვე ალახვა
 მყ. მიუხვამ მიუხვამ მიუხვამს

	აღვახვებ	აღახვებ	აღახვებს
ნატრ.	მიუხვამდე,	უნდა	მიუხვო
	აღვახვებდე		
ბრძან.	აღახვი - მიუხვი!		
მიმღ.	აწყო	მხვებელი,	აღმხვებელი
ნამყო		ხვებული	აღხვებული
გერ.		აღსახვებელი,	მისახვებელი

გ) **ზმა:** მყობადი: ვიზამ იზამ იზამს
 ნატვრ. აწყო: ვიზამდე იზამდე იზამდეს
 პირობითი: ვიზამდი იზამდი იზამდა
 ბრძანებითი: იზამდე! ნუ იზამ!
 მიმღეობა: მზმელი. ნ. ზმული.

დ) **შრომა:** აწყო: ვშვრები, შვრები შვრება
 ნამყო: ვშვრებოდი, შვრებოდი შვრებოდა
 ნატვრ. ვშვრებოდე, შვრებოდე შვრებოდეს.

ე) **ღება.** აწყო: ვ-ღებ ღებ ღებს
 ნ. ვღებდი ღებდი ღებდა
 აორ. ვ-ღე ღე ღო
 ნ. სრ. და-ვ-ღე დაღე დაღო
 ოდინდ. დამეღო დაგეღო დაეღო.
 მყ. დავღებ დაღებ დაღებს.
 ნატვრ. ვღებდე ღებდე ღებდეს.
 დამეღო დაგეღო დაეღო.
 დამეღოს დაგეღოს დაეღოს
 ბრ. დე*), დაღე
 მიმღ. მღებელი ღებული ნადები საღები.

ვ) **მოღება, მოტანა**
 აწყო: მომაქეს, მოგაქეს, მოაქეს
 მოვიღებ მოიღებ მოიღებს

*) ესვე იხმარება ზმნის საროავად: „ღე ეწერო“, „ღე მებრალონ“, „ღე იმღერონ“.

	მოვიტან	მოიტან	მოიტანს
ნამყო:	მომქონდა	მოგქონდა	მოჰქონდა
	მ.აფილებდი	მოილებდი	მოილებდა
	მოვიტანდი	მოიტანდი	მოიტანდა
ნ. სრ.	მოვიღე	მოვიტანე	
მრგზ.	მომიღია	მომიტანია	
ოდ.	მომელო	მომეტანა	
მყობ.	მოვიღებ	მოვიტან	
ნატვრითი.	მომქონდეს	მოგქონდეს	მოჰქონდეს
	მომქონებოდეს	მოგქონებოდეს	მოჰქონებოდეს
	მოვიღებდე	მოვიტანდე	
	მომელოს	მომეტანოს	
ბრ.	მოიღე==მაღ!	მოიტა(ნე)	(მაიტან)
მიმღ.	მომქონებელი	მომღებელი	მომტანებელი
	მომქონი	მომღები	(მომტანი)
	მონაქონი	მონაღები	მონატანი
		მოსაღები	მოსატანი

ზ) დება==ძება.

აწყო: მა-ღევს==მა-ძევს

მა-ღს==მა-ძს==მა ც

ძალ. მა ც

გა-ც

— გა ც

ა-ც

— ა ც

გვა-ც

— გვა ც

გა-ცთ

— გა-ც-თ

ა-ც-თ

— ა-ც-თ

მი-ც(ს) გი-ც(ს) უ-ც(ს)

გვი-ც(ს) გი-ც-თ უ-ც-თ

ძალ მიც(ს)==ძალმიძს==ხალხ. მიძლავს ==შემიძლიან

— გიც(ს) —

გიძლავს შეგიძლიან

— უც(ს) —

უძლავს შეუძლიან

— გვიც(ს) — გვიძს

გვიძლავს შეგვიძლიან

— გიცთ — გიძთ

გიძლავსთ შეგიძლიანთ

— უცთ — უძთ უძლავსთ შეუძლიანთ
ნ. უ. ძალ მაცდა, ძალგაცდა, ძალაცდა.

ნ. სრ. ძალმედო, ძალგედო, ძალედო
ბრძან. ძალ-იც? მიმღ. ძალდებული.

ც) მზობა, უზნობა, უზნება, თქმა, რქმა, თხრობა

აწმყო: ვამზობ ვუზნობ*) ვეუზნები ვრქვამ ვუთხრობ
 ნამყო: ვამზობდი ვუზნობდი ვეუზნებოდი ვრქვამდი ვუთხრობდი
 აორ. ვთქვი ვიუბენ ვეუბენ ვრქვი ვუთხარ
 ნ. მრგზ. მითქვამს მიუბნია მირქვამს მითხრობია
 მიამზნია
 ოდინ. მეთქვა მეუბნა მერქვა მომეთხრა
 მეამზნა
 მყოზ. ვიტყვი ვიუზნებ ვეტყვი ვრქვამ (მო)ვუთხრობ
 (ვარქვამ)

ნატვრითი

აწმყო: ვამზობდე ვიტყოდე ვუზნობდე
 ვეუზნებოდე ვრქვამდე ვუთხრობდე
 ნამყო: მეამზოს მეუბნოს მეთქოს მერქვას მომეთხროს
 მყოზ. ვიამზო ვიუზნო ვეუზნო ვრქვა მოვუთხრო

ბრძანებითი

იამზე! იუბნე! ეუბენ! თქვი! რქვი! უთხარ!

მიმღეობა.

მთქმელი,	თქმული,	ნა-თქვამი,	სა თქმელი
მოამზე,	ნაამზი,	ნაამზობი	საამზი, საამზობელი

*) მღაბ. ვუნობ,
 უნობ,
 უნობს.
 ვ-უნობთ,
 უნობთ,
 უნობენ.

ამავე ფესვიდან გვაქვს ენა=მეგრ. ნინა=სვ. ნინ, ალბად
 ანბავი-ც.

მუბნობი,	მუბნობელი	ნაუბნი	საუბნი
მთხრობელი,	მომთხრობი	ნათხრობი	სათხრობი

თ) რქმა (ფესვი ქ: მეთქი==მეგრ. მა-ქი, სვან. მა-ქუ=
მ-(რ)ქუა).

აწმყო:	მრქვიან==მქვიან	გვ-ქვიან
	გ-ქვიან	გ-ქვიან-თ
	ჰ-ქვიან	ჰ-ქვიან-თ

ნამყო:	მე-რქვა	გვერქვა
	გე-რქვა	გე-რქვა თ
	ე-რქვა	ე-რქვა-თ

მყობადი:	მერქმევა	გვერქმევა
	გერქმევა	გერქმევათ
	ერქმევა	ერქმევათ

ნატვრითი: მერქვას მრქმეოდეს.

რძან. მარქვი!
მარქვას!
მარქვით!
მარქვან!

მიმლ. მრქმევი ნარქმევი რქმული.

შეადარე სვანური: მა-ქუ==მ-(რ)ქუა
ჯა-ქუ გ-(რ)ქუა
ხა-ქუ ჰ-(რ)ქუა
გვა-ქუ გვ-(რ)ქუა
ჯა-ქუ-ხ გ-(რ)ქუა-თ
ხა-ქუ-ხ ჰ-(რ)ქუა-თ

მე-ქენი==მეტყვის.	მე-ქენის==მეტყოდის (მარქვის!)
ჯე-ქენი	ჯე-ქენის
ხე ქენი	ხე-ქენის
გვე-ქენი	გვე-ქენის
ჯე-ქენი-ხ	ჯე-ქენის-ხ
ხე-ქენი-ხ	ხე-ქენის-ხ

მიმღ. მ-რქვამი,
მუ-ქვისგ

ნა-რქვი, ნა-რქვამი სა-რქვი
ნა-ქვისგ. 1. ლა-ქვისგ *)
2. ლე-ქვისგ **

ი) ლუპვა

აწმყო: ვ-ლუპავ	მეგრ. ვ-ლუპონქი
ლუპავ	ლუპუნქი
ლუპავ-ს	ლუპუნს
ვ-ლუპავ-თ	ვ-ლუპუნ-თ
ლუპავ-თ	ლუპუნ-თ
ლუპვენ	ლუპუნანა
ვი-ლუპები	ვი-ლუპუქი
ი-ლუპები	ი-ლუპუქი
ი-ლუპებ-ა	ი-ლუპუ
ვი-ლუპები-თ	ვი-ლუპუ-თ
ი-ლუპები-თ	ი-ლუპუ-თ
ი-ლუპები-ან	ი-ლუპუ-ნა
ნ. ვლუპავდი	ვლუპუნდი
	ლუპუნდი
	ლუპუნდუ
	ვ-ლუპუნდი-თ
	ლუპუნდი-თ
	ლუპუნდ-ეს
ვილუპებოდი	ვილუპუდი
ნ. სრ. და-ვლუპე	ლა-ვლუპი
	— ლუპი
	— ლუპუ
	— ვ-ლუპით
	— ლუპით
	— ლუპეს

*) რაც უნდა დაერქვას—სახელი

***) ვისაც ან რასაც უნდა დაერქვას სახელი

დავი-ლუბე	დი-იე-ლუბი
	დი-ი-ლუბი
	დი-ი-ლუპუ
ბრძანებ. ლუბე	(დო)ლუბი
ლუბოს	(დო)დუბას
ლუბეთ	(დო)ლუბით
ლუბონ	(დო-ლუბან
მიმღ. მღუპველი	მალუპალი
(და)-ლუპული	(დო)-ლუპირი
გერუნდ.საღუპელი	ო-ლუპალი
სუბ. სა-ღუპელ-ად	ო-ღუპალ-ო
მღუპველ ვარ	მალუპალი ვორექ
მღუპველი-ა	მალუპალი-ე

§ 65. პირნაკლი ზმნები (verba impersonalia)

პირნაკლ ზმნებში ქვემდებარე ცხადად არა ჩანს. ..ასეთ ზმნებს აქვთ მესამე პირი მხოლოდობითი რიცხვისა.

ა. ზმნები, რომელნიც გვიჩვენებენ ტაროსს, ბუნების მოვლენას: ქუხს, ელავს, ნათდება, ყინავს, ცივა, თოვს, წვიმს, ცვარავს, ნამავს, თენდება, ღამდება, მწუხრდება, რიჟრავდება, ბნელდება.

ბ) ზმნები, რომელნიც გვიჩვენებენ სულის ვითარებას: სამწუხაროა, სანანოა, უზღელობაა, არ შეიძლება, შეიძლება, უნდა, სასურველია, ხამს, ცხადია, ეგუბის, კმარა, იქნების და სხ.

		უღღვიღება		
აწმყო:	ნამყო	ნ. სრ.	ოდ.	მყ.
თოვს	თოვდა	უთოვლია	ეთოვა	ითოვებს
წვიმს	წვიმდა	უწვიმია	ეწვიმა	იწვიმებს
ქუხს	ქუხდა	უქუხნია	ექუხა	იქუხებს
კმარა				იკმარებს
თოვდეს				

თავი მესვილი

ზმნისზედა

§ 66. ზმნისზედა გვიჩვენებს მოქმედების ან მღგომარეობის სხვა და სხვა გარემოებას. იგი არის

ა) ვითარებითი, რომელიც გამოიხატობს კითხვით როგორ? ვითარ? რაფერ? რაგვარ? რანაირად? ვითარებით ზმნისზედაა ფრიად, ძლიერ, თეთრად, შავად, ავად, განგებ, განძრახ, იღუმალ, უთუოთ (უთუოდ), უკაცრავად (უკაცრაოდ, უკაცრავოდ), ესრე, ისრე, მაგრა, სწრაფად, ხელმწიფისებრ, შოთასებრ, ჩემებრ, შენებრ, ჩემებურად, შენებურად, ჩუმად, უხმოდ, ურცხვად, უსვინდისოდ, უწინდელგებრ, გმირულად, გმირივით, ვაჟკაცივით, ჩემებრ, შენებრ, უთქვენოდ, უჩვენოდ, უმისოდ, უფულოდ, უღვთოდ, მდიდრად, კაცურ-კაცად, ასასად, სამ-სანად, ქვეშ-ქვეშ, წინაუკმოდ, ზეზე, ქვე'ვე (ქვექვე გამოიყურებოდა; ქვეშ-ქვეშ იცინოდა; ზეზე მოჰქონდათ).

ხარისხი. ვითარებით ზმნისზედებს, წარმომდგარათ ვითარებით ზედშესრულებისაგან და ზოგიერთ რიცხვით სახელეებისაგან, აქეთ ხარისხები. შავალითები.

დადებითი

შედარებითი

აღმატებული

ჩქარა(დ)	უჩქარესად	უუჩქარესად, უფრო	ჩქარა(დ)
შავად	უშავესად	უუშავესად	„ შავად
მეტად	უმეტესად	უუმეტესად	„ მეტად
ნამეტნავად	უნამეტნავესად	უუნამეტნავესად	
ბევრად	უბევრესად	უუბევრესად	„ ბევრად
პირველად	უპირველეს(ად)	უუპირველესად	
გმირულად	უგმირესად	უუგმირესად	
სწრაფად	უსწრაფესად	უუსწრაფესად	„ სწრაფად
მოსწრაფედ	უმოსწრაფესად	უუმოსწრაფესად	„ მოსწრაფედ
კარგად	უკეთესად	უუკეთესად	

ბ) ადგილობრივი: მოგვიგებს კითხვაზე სად? საიდან? (=სითგან, სიღამ, საიღამ, საიიდან?), საითკენ? (=საით?), სადამდე?

ასეთი ზმნისზედებია აქ(ა), იქ(ა), იქანა, აქეთკენ, იქითკენ, მალა, დაბლა, აღმა, დაღმა, ქვეშ(ე), ზედ, ახლო, შორს, შორიდან (შორითგან), სოფლიდამ (სოფლითგან); ზეცით (ზეციდამ), ზეცად, ზეცისკენ, ზეცისადმი, ზეცამდე, ტყიდ, სოფლად, დიდებაზე, ხეზე, სახლში, შიგ(შიდ), გარე(თ), შიგნით, ქვესკნელს, ზესკნელს, მამისას; ძმისას, ქუთაისს, ტფილისს, საიქიოს, სააქაოს, სახლთან, მამასთან. წყლის პირს, წყლის პირად.

გ) **დროებითი ზ.** მოგვიგებს კითვაზე რადის? (=რას?, რახანს? რაჟამს? რადემდის? დროებითია აწ(ი), შარშან, უწინ, დღეს, ხვალ, გუშინ, მერმე, ზეგ, მაზეგ, ზეგისზეგ, ეხლახან, წელან, გაისს, გვიან, აღრე, წელან, ძოღან, აწმყოს, ნამყოს, წარსულს, სანამ (სანამდის პეტრე მოვიდა, მანამ (=მანამდის, მანამდე) პავლეს ტყავი გააძრეს; ვიდრე პეტრე მოვა პავლეს ტყავი გასძვრება; ვიხარებდი სანამ (=ვიდრე) მეხარებოდა).

დ) **განზრახვითი ზ.** მოგვიგებს კითხვაზე რათ? რისთვის? რის გულისთვის? მაგალ., სამუშაოთ, ასაშენებლად, აღსადგენად, აღსამაღლებლად, სადილათ, ვახშმად, დასანაყრებლად, სახელმძღვანელოდ, დასაფიცებლად, სასუნებლად, სამკურნალოდ.

შენიშნვა. ძველსა და ახალს მწერლობაში დაბოლოება **თ** და **დ** თანტოლად იხმარება.

ე) **დამტკიცებითი:** ჰო, ჰოდა, დიახ, რასაკვირველია, ქვე(=ქე), უკვე *), ოღონდაც, კი, ჰეჰე!

ვ) **უარყოფითი:** არ, არა, ვერა, არა-და, ვერა-და, სულაც-არა, ნუ, ნურც, არც, ვერც, არა-არა!

შენიშნვა. 1. ვეჴ იკვეცება ვე—დ: ვერაფერი=გულულ. ვეფერი.

*) ინგილ. წაუ, რაბ. ყე, მეგრ. ქო: უკვე—ვებამე—ქე—ვებამე—ვებამე—ყე—ვებამ—წაუ (ყჴ ყ მოხჴ); უკვე—ექმენი=მეგრ. ქო-ექიმინი; ქე—ვიქმ=მეგრ. ქრ-ექუნქ.

შეადარე:

არა = მეგრ. ვარე, სვან. დემ, ნომ

ვერა = „ ვარ , „ დემ

შენი შნვა 2. უვარყოფითი ნაწილკია აგრეთვე უ , რო-
მელიც დაისმის (იხ. გვ. 28).

ა) სიტყვის თავში: უ-პირო მეგრ. უ-პიჯო-სვან. უ-პილ
უ-ნალო, „ უ-ნალო „ უ-ნალ
უ-ენო უ-ნინო უ-ნინ, უ-გჰრგალ-
ნო.

უ-ლეველი უ-ლუებელი უ-შდისა
უ-კაცო უ-კოჩო უ-კეციო

(უ-კაცური)

უ ქმი უ-ქმი ვი-ქმ

უ-საქმო უ-საქმო

უ-ქმე უ-ქმე

უ-ცოლო უ-ჩილო უ-ჩიჟა

უ-ცხო უ-ცხო ვი-ცხვ

ბ) თავსართსა და საფუძველს შორის

გა-უ-გებარი გა-უ-გებარი უ-მკარ

და უ-პატიჟებელი

გა-უ-ნათლებელი გო-უ-ნათლებელი უ-თურა

და-უ-წინდავი

გა-უ-ჭრელი გო-უ-ჭკირა უ-ქვი(ა)

გან-უსაზღვრელი

გა-უ-ზომელი

მო-უ-ჩქარებელი

წარ-უ-წერელი

აღ-უ-წერელი

ზ) მიზეზითი ზ. გვიჩვენებს მოქმედების საფუძველს,
მიზეზს: ამისთვის, ამაღ, იმისთვის, იმაღ, ამიტომ, იმიტომ,
ამის გამო, იმის გამო, ვინაითგან, რათგან (რადგან), მაშასა-
ღამე, რათ.

ც: ჩვენებითი: ეგერა! აი! ემანდა (ემანდე)! ეგე!
შენიშნვა. შეადარე და განარჩიე:

ზმნისზედითი ბრუნვა

ზმნისზედა

უვისოთ? უშენოთ

უმისოთ

ურაოთ? უწალოთ

როგორ? უკუოთ

უღვინოთ

უწყლოთ

რად?

კაცად

სად?

ტყელ (მივდივარ ტყელ მი-
მართ)

იქცა

რად?

წყლად

საით?

მინდვრად, მინდორს

ღმერთად

რისთვის?

სამუშაოთ(—დ)

გარდიქცა

რად?

ტყელ

როგორ?

ჩქარად (ა)

ღვინოდ

სწრაფად

თავი მრვე

თანდებული

§ 67. თანდებული გვიჩვენებს საგნების ურთიერთობას წინადადებაში და მოითხოვს რომელიმე ბრუნვას.

თანდებულნი დაისმიან

ა) სიტყვის თავში: ა, აღ, გა, გან(ა), წა(რ), ჩა, შთა, შე(=შა), გამო, გადა, გადმო, მო, მოდი, მი, მიმო, ქვე, ზე, და სხ. შეადარე: ა-მო, გა-მო, გან-ვედ, წა-მო, ჩა-მო, შთა-მოება, შე-მო, გადა-დი, გად-მო, მო-დი, მი-დი, ქვე-წარმავალი, ქვეს-კნელი (ქვეშ—), ზეს-კნელი.

ბ) სიტყვის (ბრუნვის) ბოლოში: თან, ზე(დ), ში(დ), ვით, გამო, უერთ, ებრ, თვის (თვინ, დმი, მღე, ქენ, ნაირ, გარეშე, ამიერ, იმიერ, გარდა.

შენიშნვა. ამათგან ზოგი ბრუნვის თავშიაც დაისმის, მაგალ., თანა (თანაარსი, თანდებული, თანხმობანა, თანასწორი, თანდა-თანნი=თანის-თანნი, თანა მამისა), ებრ (ებრ კაცისა=კაცი-სა-ებრ), ამიერ, იმიერ, გარეშე.

თანდებულნი მოითხოვენ:

ა) სახელ. ბრუნვას: კაცი-ვით, გველი-ვით

ბ) ნათეს. ბრ. ღვთისა-თვის
ღვთისა-გან
ღვთისა-დმი
ღვთისა-მიერ,
ღვთისა-მიმართ
ღვთისა-კენ(ა)
ღვთისა-თანა
ღვთისა-სა

გ) მიცემ. ბრ. სახლ-ში=სახლსა-შინა
სახლზე=სახლსა-ზედა
სახლთან=სახლსა-თანა
ღმერთთან=ღმერთსა-თანა

მამასავით==მამასა-ვით
 პეტრესავით==პეტრესა-ვით
 ოქროსავით==ოქროსა-ვით
 კუსავით==კუსა-ვით
 მამას-მიერ

თან: „მამისა-თანა და ძისათანა“ (ნათეს. ბრ.)

„იყო მამასთან და ძმასთან ერთად“ მიც: ბრ.)

ვით: ი-ზე დაბოლოებულ სიტყვებში ვით მოითხოვს სახელ. ბრუნვას, ა-ზე, ე-ზე, ო-ზე და უ-ზე დაბოლოებულ-ლებში მიცემ. ბრუნვას.

მიერ: { ი-ზე დაბოლოებულ სიტყვებში მიერ, მიმართ (ხანდახან
 მიმართ } კენ) მოითხოვს ნათეს. ბრ., ა, ე, ო, უ-ზე დაბოლ.
 { სიტყვებში-კი მიცემ. ბრუნვას.

- დ) შემოქმედებითი ბრ. ა) წიგნით-გან==წიგნი-დამ
 წყლით-გან ==წყლი-დამ
 თიხით-გან ==თიხისა-გან
 იმერეთით-გან==იმერეთი-დამ
 შინითგან ==შინი-დამ
 შიგნით-გან ==შიგნი-დამ
 ბაზრით-გან ==ბაზრი-დამ

შენიშვნა: ამბობენ აგრეთვე წყლიდგან, იმერეთიდგან, იმერეთიდან, ტფილისიდან და სხ.

- ბ) წიგნით-ურთ ==წიგნით-ერთად
 შვილით-ურთ==შვილით-ერთად
 მამით-ურთ ==მამით-ერთად

მოციქულებით-ურთ==მოციქულებით-ერთად

შეადარე: იყვარებოდეთ ურთაიერთას (ერთ ურთნი, ურთი-ერთნი).

- ე) ზმნისზედითი ბრ. ა) წყლამდე==წყლ-ად-მდე
 ქუთაისამდე==ქუთაის-ად-მდე

ფოთამდე ==ფოთ-ად-მდე
უკუნისამდე==უკუნის-ად-მდე
ღვთისამდე ==ღვთის-ად-მდე
ცამდე ==ცა-დ-მდე
მამამდე ==მამა-დ-მდე
ცა-დ-მიმართ==ცა-დ-მიმართ.

შენიშნა. მდე==მდი, მდინ, მდის.

შეადარე: ამიერ იმერეთისა==იმერეთის ამიერ

იმიერ ქართლისა==ქართლის იმიერ

გარეშე ქართლისა==ქართლის გარეშე

ქვეშე ქვეყანისა ==ქვეყნის ქვეშ

წინაშე სახლისა ==სახლის წინ

სახლს უკან. „ჩემს უკან (=მერე) თუნდ ქვა ქვა-

ზედაც ნულარ დარჩენილა“.

თავი მეცხრე

კავშირი

§ 68. კავშირი, როგორც ამ სიტყვიდანაც ჩანს (კავშირი=შეკავშირება), არის მეტყველების ნაწილი, რომელიც აკავშირებს სიტყვებს და აგრეთვე თვით წინადადებებსაც:

უმთავრეს კავშირებად ითვლება:

ა) **შეერთებითი** კ. და მეგრ. და სვან. ო

ვე (მევე, შენვე, სამივე)

ცა (მე-ცა)

პეტრე და პავლე მოვიდნენ

პეტრე-ც მოვიდა და პავლე-ც

პეტრე-ც, პავლე-ც მოვიდნენ

პეტრე-ც მოვიდა.

პეტრე იჯდა და სწავლობდა

ლა: თუმცაღა, არლარა (=აღარა) ნულარა (ნურლარა), ნულარამც, ვიდრეღა. განა მოვალს-ლა! დასწერსლა¹ ღირსლა! კაციაღა!

წინადადებათა შემაერთებელი კავშირებია:

ბ) **პირობითნი:** თუ, უკეთუ, უკეთუმცა, თუცა, თუმცა, ლონ(-დ,-ც), რაკი, როცა, ვინაითგან, რათგან, ოდეს, რახან. „არ მიენდობის გულითა, აუ კაცი მეცნიერია“. „გაიხარებ, აუ კარგად ისწავლი“. „როცა მოხვალ, გულლიად დაგხვდებით“. — „ლონდ კარგა ისწავლე, სახარჯო განუწყვეტლად მოგივა“. „ოდეს ტურფა გაიფედეს, აღარ ღირდეს არცა ჩირად“. „რადგან საქმეს შეუდექ, ბოლოც გაატანე“.

გ) **შედარებითნი:** ვითარცა—ეგრეცა, როგორც—ისე. „ვითარცა შინ, ეგრეც გარეთ მოიქეცი“. „როგორც მოხვალ სვინაო, ისე წახვალ შინაო“. „როგორც ქუხს, ისე არა წვიმს“. „მე ხნიერი ვარ, ვიდრე შენ“.

დ) ხანდაზმითი:

„ასე, ჩემო მანასეო, ხან ასეო, ხან ისეო“
ვეგობ მუხთალსა საწუთოსა: ზოგჯერ უხვსა, ზოგჯერ ძვირსა“
ზოგჯერ თქმა ჯობს არა თქმასა, ზოგჯერ თქმითაც დაშავდების“

ე) განმარ-

ტებითი: ამისთვის, ამიტომ, ამაღ. **მისთვის** ვურომობთ,
რომ სარგებლობა მოვეუტანოთ ქვეყანას. **ამაღ** გავ-
ჩენილვართ, **რომ** ვარგოთ ქვეყანას.

შეადარე: **ნუ** შეხვალ **ნუ** ებანები, **ნუ** გამოხვალ, **ნუ** თრთი-
ნუ შემიყვან ჩვენ განსაცდელსა, **არამედ** მიხსნენ ჩვენ
ბოროტისაგან. **ნუთუ** ეგრეა, როგორც შენ იტყვი!
ძმობა შემომფიცე, **მაგრამ**, ვიცი, მილალატებ
ამისთანა სიცოცხლე **თუნდ** იყოს, **თუნდ** არა.—
კურდღელო, **ნუ** სძოვ ყანასა, **თორემ** მოგიტევ მწვეგრე-
ბსა. **არც** ასე ჯობს **და არც** ისე
ერთი **რომწავა**, სხვა მოვა ტურფასა საბაღნაროსა.
თუ ეგრეა, **მაშ** ჩვენი საქმე გაჩარხულია

ვ) **კითხვითი** ანუ განკვირებითი ნაწილაკები: კი, ხომ (ინგილ-
ჰუმ) განა კაცია კი! ხომ კაცია?! კაცია განა! მოვა კი?! ხომ
მოვა!! მოვა ხომ?! განა მოვა! დასწერს-კი! ხომ კარგა ხარ?
(ინგ. ჰუმ კარგა ხარ?)

თაში მათე

შორისდებული

§ 69. შორისდებული ეწოდება გულის კრთომას, გულიდან ამოხეთქილ სიტყვას. იგი არის პირველსახე (ახ! ვაჟ!) და წარმოებული, მაგალ., აი! ემანდე! ეგე! როგორც გულის კრთომა სხვა და სხვა ნაირია, ისე შორისდებულებიც ნაირ-ნაირია, სახელდობრ:

- ა) **შვებითი:** ჰაჰაჰა! ჰო (=იჰო!), ვიშ! იფ-იფ!
- ბ) **გაკვირვებითი** ა! აჰ! ვა! უჟ! ვაჰ! ვა-ვა-ვა! ჰა ჰა-ჰა!
- გ) **მწუხარებითი:** ჰო! ვაჟ! ვაჟმე! ეჰ! ეჰა! უჰ! ოჰ! აი! ვახ! ვაგლახმე! უი! უიმე! ჰომე!
- დ) **ქებითი:** ვაშა! ყოჩაღ! ბარაქალა! შაბაშ! ვიშ!
- ე) **დაჩუმებითი:** სუ! ჩუ! ჩუმათ! სუთ! კრინტი! სსს?
- ვ) **სურვებითი:** ნეტა! ნეტარძი! ნეტარ!
- ზ) **ჩვენებითი:** აი! ა! აჰა! ემანდე! ეგრემც!
- ც) **მოწოდებითი:** ეი! აუ! უჰა!
- ი) **დამტკიცებითი:** დიახ! ჰო! აგრემც!
- ია) **სამუქარო:** აბა! აბა-ლე! ააა—მაშ—ენახოთ!
- იბ) **შესარცხვენი:** ფუ! ძირს! ზიზღი!
- იგ) **საფრთხილო:** ნუ! ნუმც! ნჰწ! ფრთხილად! ნელა! წყნარა(დ).

შორისდებულისაგან		წარმოებული	სიტყვები
კაკ!	კაკ!	კაკუნ	ტრ! ტრ! ტოროლა
ჩხიკ!	ჩხიკ!	ჩხიკვი, ჩხაკუნ	კრ! კრ! კურკური (გურიტი)
ყა!	ყა!	ყაყანი	ტრ! ტრ ტრელი
ყი!	ყი!	ყიყინი	ფრ! ფრ! ფრენა, ფრინველი
წი!	წი?	წიწილა, წივილი	სვ. (ლი)-პერ.
ჰიხ!	ჰიხ!	ჰიხვინი	ბზ! ბზ! ბუზი
ჯუ!	ჯუ!	ჯუჯულა	კა! კა! კა! კაკანი
კივ!	კივ!	კივივი	გუ! გუ! გუგული (ინგ. კ)

სინტაქსი

§ 1. სინტაქსი იყოფება ორ ნაწილად, რომელთაგან პირველი გვასწავლის სიტყვათა განწყობილებას წინადადებაში და მეორე—წინადადებათა გადაბმასა თუ შეერთებას. სინტაქსივე გვიხსნის, თუ წერის დროს სად უნდა დავსხათ სასვენი ნიშნები.

სიტყვათა წინადადებაში განწყობილების სწავლებას ჰქვია სინტაქსი მარტივ წინადადებათა.

ა.

სინტაქსი მარტივ წინადადებათა.

§ 2. აზრი, გამოთქმული სიტყვით ან წერით, იწოდება წინადადებად. საგანი, რომლის შესახებ გამოთქმულია აზრი, იწოდება ქვემდებარედ, ხოლო რაც ამ ქვემდებარის შესახებ გამოთქმულია, იმას ეწოდება შესმენილი.

ქვემდებარე

შესმენილი

მერცხალი

გალობს

მერცხალი

გალობდა

მერცხალი

იგალობებს

მერცხალს

უგალობნია

მერცხალს

ეგალობნა.

წინადადება არის მარტივი, გაურთუბელი და რთული.

მარტივი წინადადება არის მოკლე (ბავშვი სწავლობს) და ვრცელი (ბეჯითი ყმაწვილი კითხულობს წიგნს)

გაერთებულ წინადადებად იწოდება ისეთი, რომელშიაც რამდენიმე ქვემდებარეა ანუ რამდენიმე შესმენილი (დედა, მამა და ჩემი ძმები ცხოვრობენ სოფელში; ბუღბუღი ვარდზედ ზის, გალობს და მხიარულობს).

რთულ წინადადებაში ერთი მთავარი წინადადებაა და

ერთი ან რამდენიმე დამოკიდებული წინადადება, ისეთი, რომელიც ხსნის მთავარ წინადადების რომელსამე ნაწილს (წევრს).

მოკლე წინადადებაში არის მხოლოდ ქვემდებარე და შესმენილი (ყმაწვილი სწავლობს), ხოლო ვრცელში, ქვემდებარესა და შესმენილს გარდა, ამხსნელი სიტყვებიც (განმარტება, დამატება, გარემოებანი და მიმართვა).

მარტივ წინადადების ნაწილები.

ა) ვ. ქვემდებარე.

ქვემდებარე გამოიხატავს კითხვით ვინ? რა? ვის? რას? რამ?

ქვემდებარის გამოსათქმელი ჩვეულებრივი ფორმებია:

ა) **სახელობითი პირველი და სახელობითი მეორე** ბრუნვები, მხოლოდობითი და მრავლობითი რიცხვისა. ჩიტო ხარო; ჩიტმა გაიხარა. ყმაწვილი სწავლობს; ყმაწვილმა ისწავლა. ჩიტები ხარობენ; ჩიტებმა გაიხარეს. შენმა მშემ. ღმერთმა უწყის.

ბ) **მიცემითი ბრუნვა**: ყმაწვილს უყვარს; ჩიტს უხარია; წყალს დაუკლია; ვარდს უხარნია.

ქვემდებარედ შეიძლება იყოს:

ა) **ნაცვალსახელი**: შენ აქ ხარ. ის სწავლობს. ჩვენ ვგალობთ.

ბ) **რიცხვითი სახელი**: სმნი მოდიან. „ორნი კაცნი მოდიოდეს, სადაური სადმე გზასა“. მრავალი (კაცი) დავხოცეთ.

გ) **ზედშესრული**. ჩხილი (ყმაწვილი) იღვიძებს. გრძელი (რამ) შემოკლდა. მშიშარა (კაცი) მოვიდა. კეთილმა გვაცხონა, ბოროტებამ დაველუბა. ქვეითი (კაცი) მოდის.

დ) **ზმნისზედა**: კეთილად სიტყვაა (კეთილად არის სიტყვა).

ე) **სახელზმნა**: წყრა მადლია. წარსულის მოგონება საამოა.

ვ) **შორისდებული:** ვაიჰე! ისმოდა ტყიდგან. ვაშა გაის-
მოდა ღარბაზში.

ზ) **მთელი წინადადება:** „გიხაროდენ, მიმადლებულო მა-
რიამ!“ შეიქმნა საეკლესიო ვალობად. „ლეკვი ლომისა სწო-
რია, ძუ იყოს, თუნდა ხვადია“ გარდაიქცა საერო თქმულე-
ბად.

§ 4. შესმენილი.

შესმენილი გამოიცნობის კითხვით რას შერება? რას შერე-
ბოდა? რაქნა? რას იქს? რა ქნას? რას სწადის? რას იზამს? რა
ქმნილა? რაა? ვინაა? ვისია? როგორია? სადაურია?

შესმენილად არის ხოლმე:

ა) **ზმნა:** ვკითხულობ წიგნს; ნეტა ვკითხულობდე წიგნს;
წიგნი წავიკაიასე. მასწავლებელი მობრძანდა.

ბ) **არსებითი სახელი:** ფარნავაზი შეფევა (ფარნავაზი არს
მეფე). პებელა მწერია. ეს ძმაა. ბარათაშვილი მგოსანია.

გ) **ზედშესრული:** ღმერთი უხილაფა. ზოგი კაცი ბრძენია.
„ბაქი-ბუქი ბაქრძისა, ხმალი—მაისურაძისა“ (ბაქი-ბუქი არს ბა-
ქრა'ისა, ხმალი არს მაისურაძისა).

დ) **ნაცვალსახელი:** წიგნი ჩემია. სახლი თქვენია.

ე) **მიმღეობა:** იგი წერებულა, ეოფილა; სიტყვა წარმოთ-
ქმულა. დედა მისი მგლავიარეა. ეს მისი ნათქვამია.

შეადარე: იგი კაც-აზს (კაცი-ა)

ღმერთი ერთ-აზს (ერთი-ა)

იგი ნეტარ-აზს (ნეტარი-ა)

იგი კარგად-აზს (კარგადა-ა)

ყურძენი გორული-ა, კაცი გორულია

ლობიო გურული(ა), ღვინო გახური(ა), ყველი თუშური(ა)
(ლობიო არს გურული) (ღვინო არს კახური) (ყველი არს თუ-
შური)

შესმენილის შეთანხმება ქვემდებარესთან.

1) შესმენილი შეეთანხმება ქვემდებარეს რიცხვში მაშინ,

როდესაც უკანასკნელი სულიერია: კაცი მოდის, კაცი მო-
ლიან; ცხენები ძოვენ, ცხენი ძოვს; ბუზი ბზუის, ბუზები ბზუ-
ვიან; მამალი ყიოდა, მამლები ყიოდენ.

2) როცა ქვემდებარედ უსულო საგანია, შესმენილი ხან
შეეთანხმება მას რიცხვში, ხან არა.

შეადარე: გზა გრძელია, გზები გრძელია, გზა-ნი გრძელ-
ნი-ა.

სახლი ინგრევა, სახლები ინგრევა, სახლნი ინგრევიან

სიტყვა (მოისმის) სიტყვანი მოისმიან
სიტყვები

წყალი დამშრალა წყლები | დამშრალან
წყალნი |

ზღვა ღელავს ზღვები (=ზღვანი) ღელავენ

3) შესმენილი ეთანხმება ქვემდებარეს და დამტებს:

ქრისტემან წარაფლინა პეტრე

ქრისტემან წარაფლინა პეტრე და პავლე.

ქრისტემან იხილა მოციქული

ქრისტემან იხილნა მოციქულნი.

მას უკამია პური

მას უკამნია პურნი.

შენი შენა: ამავე აზრით იხმარება ფორმები:

მშია (ერთი რამ, ერთგზის) მშიან (ბევრი, მარადის)

(მწყურის) მწყურიან

(მიხარის) მიხარიან

4) როცა ქვემდებარედ რიცხვითი სახელია, ზედშესრული
ან ნაცვალსახელი, შესმენილი შეეთანხმება ასე:

(მხ. რ.)

(მრ. რ.)

სამი კაცი მოდის

სამნი კაცი მოლიან==

სამნი კაცი მოლიოდეს

ათასი კაცი იყო

ათასნი კაცი იყვნენ

ვიეთი კაცი იყო

ვიეთნი კაცი იყვნეს

ვინმე მთიელი ჩამოვიდა ბარად ვინმენი მთიელნი...

პირველს უნდოდა	პირველთ უნდოდათ.
ბევრმა კაცმა სთქვა	ბევრთა კაცთა სთქვეს
მრავალმა ისურვა	მრავალთა ისურვეს.

5) შესმენილის შეთანხმება გაერთებულს წინადადებაში:
 მამისა, ძისა და სულისა წმიდისაგან იქმნა
 მამისა, ძისა და სულისა წმიდისათვის იქმნა.
 დედასა, მამასა და პაპას აუშენებიათ ჩვენი სახლი.
 დედამ, მამამ და პაპამ ააშენეს ჩვენი სახლი.

6) უარყოფით შესმენილის შეთანხმება:

აზ მე მოვალ მანდ(ა)
 მე აზ მოვალ მანდ(ა)
 მე მოვალ აზ მანდ ა)
 მე მანდ აზ მოვალ.

§ 5. დამატება.

დამატებითი სიტყვა განმარტავს, ჰხსნის შესმენილს და მიუგებს კითხვაზე: ვინ? რა? ვისი? რის? ვის? რას? რით? რად? ვიზე? რაზე? დამატება არის პირდაპირი და არა პირდაპირი.

პირდაპირი დამატება დაისმის სახელობით 1-ლსა და მიცემითს ბრუნებებში, არა-პირდაპირი—ნათესაობითსა, შემოქმედებითსა და ზმნისზედითს ბრუნებებში. შეადარე:

ქვემდ.	შესმ.	დამატ.
შოთამ	დასწერა	„ვეფხისტყაოსანი“
პეტრემ	მოიყვანა	ცხენი
ივანეს	უსწავლია	გაკვეთილი.
დავითმეფემ	ააშენა	საქართველო
ლევანმა	დაიჭირა	ჩიტი მახით
ლევანი	იჭერს	ჩიტს მახით
მეფე	აშენებს	ქვეყანას
ვანო-ს	უყვარს	მამა.

საზოგადოდ, წარსული სრული დროის შესმენილები მოითხოვენ, რომ ქვემდებარე დაისმებოდეს სახელობით მეორე-

ში, ხოლო დამატება—სახელობით პირველში, აწმყო ანუ შე-
უსრულებელ დროის შესმენილები კი მოითხოვენ ქვემდებარეს
სახელობით პირველს და მიცემითში, დამატებას—სახელობით
პირველსა და მიცემითში. შეადარე:

არჩილი იქერს ჩიტს
 არჩილ-მა დაიქირა ჩიტი არჩილი იქერდა ჩიტს
 არჩილ-მა (და)იქიროს ჩიტი არჩილი დაიქერს ჩიტს
 არჩილი იქერდეს ჩიტს
 არჩილ ს ექირა ჩიტი
 არჩილ-ს და-ექირა ჩიტი
 არჩილ-ს (და)ექიროს ჩიტი.

ამ კანონს არ ემოქმედება რამდენიმე ზმნა, მაგალ., ცო-
დნა, უწყება, ძღვევა, შეება, წყურვა და სხ. შეადარე:

მამა-მ იცის, იცოდა, იცოდეს.
 მამა-მ უწყის, უწყოდა, უწყოდეს.
 მამა სძღევს, სძღევდა, ძღვევდეს.
 მამა-მ სძლია, სძლიოს.
 მამა-ს შია, შიოდა, ეშია, ეშეების, ეშიოდეს.

მამას სწყურიან, სწყუროდა, მოეწყურა, მოეწყუროს,
ეწყურებოდეს.

არაპირდაპირი დამატება დაისმის თანდებულებით და
უთანდებულოდ, შეადარე:

პური მიმაქვს მამისთვის
 კაცი მოდის ცულით
 წყალი იქცა ღვინოდ
 ჩიტი იჯდა ლობეზედ (ლობესა-ზედა)
 იგინი საუბრობდნენ მამასთან (მამასა-თანა)

„მიჭერენ მცირე მახითა, მიტყუებენ-რა ხორბლის მარცვლითა“ -
დამატებად შეიძლება იყოს:

ა) **სახელზმნა**, მაგალ.,
 მას უნდა სწავლა
 მას სურს ღმერთობა

მას უყვარს პარპაშობა, კონტაობა.

ბ) ნატვრითი დახრის ფორმა:

მწადიან მოგისმინო==მწადიან შენი მოსმენა

მწადიან დაფავირგვინო ეს საქმე==მწადიან ამ საქმის და-
გვირგვინება

მას არ სურს მოგისმინოს==მას არ სურს შენი მოსმენა.

§ 6. განმარტება.

განმარტებითი სიტყვა ხსნის ქვემდებარეს და დამატებით სიტყვებს. იგი გამოიხატავს კითხვით როგორა? ვისი? რას? რამეული? რამდენი? მერამდენე? როდინდელი? სადური?

მთელი ქვეყანა ერთი შექნეული წალკოტია.

მამის ძედ იყო თამარ წუნარი, შირმტინარი, ხმანარნაჩა.

მისი ლამაზი ცხენი ითხოვა ჩემმა უფროსმა ძმამ.

საქართველოს პირველი მეფე ფარნავაზია

უწინდელ დროის ამბავი მოთხრობილია „ქართლის ცხოვ-
რებაში“.

Genitivus possessivus: მისის სიტყვისა მე არა მჯერა-რა.

მან იყიდა ღებრას საათი.

მოწადის საქმე სწავლაა.

Genitivus partitivus: ერთმა მათგანმა გაიტაცა უმშვენე-
რესი ქალთაგანი. წინააღმდეგან ხშირად ვიხსენიებთ ამიწანისთანა
გმირებს. მის ნათქვამიდგან დავიხსოვნე ერთადერთი სიტყვა-
თაგანი.

Appositum (მისმატი): აკაკი, ქართველთა მგოსანი, უყ-
ვარს ყველას. შოთა, „გუფხისტყაოსნის“ დამწერი, იყო უდი-
დებულესი მგოსანი. ნინო, ქართველთა განმანათლებელი, აღეს-
რულა ბოდბეში. სირნი, ანუ ჩიტნი, ფრინველია.

ჩასართავი (სიტყვა ანუ წინადადება): ფარნავაზმა, რო-
გორც სწერს ქართლისცხოვრება, მოიგონა ქართული ანბანი.
მიტრიდატ დიდი, როგორც მოგვითხრობენ ისტორიკოსნი,
ეომებოდა რომაელებს.

სხვის სიტყვა (წინადადებაში ჩართული სხვათა სიტყვა ანუ ნათქვამი): „ხმალს ხელი!“ დაიძახა ერეკლემ და მიუხტა მტერს. „შეჩერდით!“ გვიბრძანა ჩვენმა წინამძღოლმა.

ამირანმა სთქვა: „ათი დევი მოვკალ“.

ამხანაგმა უთხრა ამხანაგს: „ამხანაგო! იყავ მანდა, მომიცდიდე. წავალ თოკთა მოსახმელად, მწადსო, თუცა ამოგზიდე“. მან შემოაპყვილა: „არ გელოდე, სად გაგექცე, სად წავიდე!“

§ 7. გარემოებანი.

გარემოებითი სიტყვა გვიჩვენებს, რა გარემოებასა თუ მდგომარეობაშია რომელიმე საგანი. ხუთხანია გარემოება: დროის, ადგილის, ვითარების, მიზეზის და მიზნის.

1. **დროს გარემოება** გამოიცნობის კითხვით რადის? რამდენხანს? რადემდის? რადროდის? რა დროდგან? დროს გარემოებად არის ხოლმე.

ა) **ზმნისზედა**: შარშან სოფელში ვიცხოვრეთ, წლეულს კი ქალაქში დავრჩით. გუშინ ბევრი საქმე გავაკეთე, დღეს კი ვსწავლობთ. ხვალ, ზეგ ან მასეგ დედას ვნახავთ.

ბ) **არსებითი სახელი**: დღისით და ღამით მოყმენი ნობათსა არ დასცდებიან. მერცხალი ზამთარშია უცხოური, ზაფხულშია აქაური. საღამოს მოვა. სადამ-სადამოთხით გვეწვეოდა ხოლმე. სადამოთხი ვისვენებდით. დილითგან საღამომდის ვმუშაობდით.

2. **ადგილის გარემოება** გამოიცნობის კითხვით სად? საიდან? საით? საიღამ? ადგილის გარემოებად არის

ა) **ზმნისზედა**: მელია იქ მიტუნტულდა, სადაც მამალი ჯდებოა. წიგნი მანდ იყო, კალამი—აქ.

ბ) **არსებითი სახელი**: მივდივარ ქაჯაქს. მიდის მინდვრად. წავედით პაპანთსა. მივიდა მამისას. მიდის ტყისკენ. მოდის ტყიღამ.

3. ვითარების გარემოება გამოიცინობის კითხვით როგორ? იგი არის

ა) **ზმნისზედა:** მკაფიოდ გამოსთქვი სიტყვა სუფთად სწერს. მზემ ამოაშუქა დადებულადა. თუ თავი შენი შენ გახლავს, ცუდად არ იხსენიები. მერცხალმა ჰაერში ცუდად შეინავარდა. ჩქვანელა გამოიშალა ხალხი. ცამციმ ასწიეს. ნელა მოდი!

ბ) **სახელი არსებითი:** ყმაწვილი სწერს მამისებ.ა=ამა-საყით. ეს ბიქი წყაღვით კითხულობს; ჟახლახით მოდის. ურემი დრიჭინით მოდის. ველზედ ჩამორბოდა მთის წყარო საამო რაკ-რაკით სწავლობდა ვანო შეტის ხალისით; იგი მოდიოდა ბაჭბა ჯით. ძირით თხუნელამ არწიეს შესძახა შებრახუბითა. მონადირე მთა-მთა მიდიოდა. აღმართ-აღმართ მივიდიოდე მე ნეტა! სტომ-სტომმიდიოდა პატარა ბიქი.

გ) **ზედშესრული.** „ხან ზედ დაჰკენესა სწყვალად“. რბედმა დამსაჯა მწყვალად“.

დ) **ზმნისზედათი,** კითხვაზე როგორ? რადნად? რემდე-რამდე? ბღომად ილაპარაკეს. სამსამად გაიყვეს. წყვილ-წყვილ შეებეს ხარები. ათსად გვარი დაფასდა, ათათასად ზრდილობა. ყმაწვილი მოვიდა სწრაფად.

4. მიზეზის გარემოება გამოიცინობის კითხვით რატომ? რამაზეზით? რისგამო? იგი არის:

ა) **კითხვითი ზმნისზედა** რატომ, რა მიზეზით? რატომ არ მოხველ ჩვენსა? რა მიზეზით გუშინ დარჩი შინ?

ე) **სახელი არსებითი:** იმის ცოდვით მთლად ვიწოდი. სკოლაში ვერ მოველ ავადმყოფობისგამო. შიშისგან (=შიშით, შიშისგამო) გაღირია. უსაქმრობის გამო მუშა ხალხი შე-წუხდა.

5. მიზნის გარემოება გამოიცინობის კითხვით რისთვის? რად? იგი არის:

ა) **ზმნისზედა** რისთვის: რისთვის დგებარ?

ბ) **გერუნდივი ზმნისზედით** ბრუნვაში: სოფელში წაველით

დასასვენებლად. მივდივარ სანუკვარადა წმ. ედემის ბალშია. ავ-
თანდილმა გადინადირა ირმის მოსკლავად. ვწვები დასაძინებლად.
სახლს იშენებენ თავსათარად.

§ 8. მიმართვა (წოდებითი სიტყვა).

მიმართვითი სიტყვა დაისმის წოდებით ბრუნვაში, მარტი-
ვად (კალკე¹ ანუ თვისის განმამარტებელით. მაგალ.,

თავო ჩემო! ბედი არ გიწერია.

ჰოი ნაპირნო, არავგისპირნო,

მობობინენო, შვეებით მომზირნო!

ქართველსა გულმან როგორ გაუძლოს,
ოღეს შვენება თქვენი იხილოს.

ვინ იტყვის, შტკვარო, რას ბუტბუტებ,
ვისთვის რას იტყვი?

მაღალო ღმერთო, ხმელთა და ცათაო,
ზოგჯერ მომცემო პატიუთა,

ზოგჯერ კეთილთა მზათაო...

ვაჲ, სოფელო, რასშიგან ხარ,

რას გვაბრუნებ, რა ზნესა გქირსა!

აწ, დაჲ, შენსა ხელსაა ჩემი საძელი ყელისა.

სინტაქსი რთულ წინადადებისა.

§ 9. მთავარი და დამოკიდებული წინადადებები.

რთულს წინადადებაში ერთი მთავარი წინადადებაა და
ერთი ან რამდენიმე დამოკიდებული.

„არც კაცი ვარგა, რომ ცოცხალი მკვლარსა ემსგავსოს“.

ამ ორ წინადადებათაგან პირველი—არც კაცი ვარგა—
არის მთავარი წინადადება და მისი აზრი თავისთავად გასა-
გებია, მეორე—რომ ცოცხალი მკვლარსა ემსგავსოს—დამო-
კიდებული წინადადებაა, მისი აზრი კალკე გასაგები არ არის,
მთავარ წინადადებაზეა დამოკიდებული.

დამოკიდებული წინადადება იმდენია, რამდენი ნაწილიცა
აქვს მარტივ წინადადებას, ე. ი. შვიდი.

შეადარე:

მარტივი წინად. ნაწილები

- ა. განმარტება
- ბ. დამატება
- გარემოებანი
- გ. დროის
- დ. ადგილის
- ე. ვითარების
- ვ. მიზეზის
- ზ. მიზნის

დამოკიდებ. წინადადებანი:

- განმარტებითი
- დამატებითი
- გარემოებითნი:
- დროის
- ადგილის
- ვითარების
- მიზეზის
- მიზნის.

§ 10. დამოკიდებ. განმარტებითი წინადადება.

განმარტებითი წინადადება ჰსენის მთავარ წინადადების რომელიმე სიტყვას და მასთან შესაკავშირებლად ხმარობს სიტყვებს: რამელი? ვინც? როგორი? ვინ? რა? ვისი? რაღენი? ამ სიტყვებს უმთავრესს წინადადებაში ყოველთვის ეპირისპირებთან: იგი, ასეთი, ისეთი, იმდენი. მაგალ.,

(მთავ. წ.)

(განმარტ.)

კარგი მიჯნური იგია ვინც იქმს სოფლისა თმობასა
იმან იმხიარულოს დღეს, ვისაც უმუშავნია გუშინ
იგი მიენდოს სოფელსა, ვინცა თავისა მტერია
ნეტა ის არ მოსულიყო, ვინც მოვიდა.
ნეტა ის არ მეთქვა, რაცა ვთქვი.
იმდენი იცოცხლეთ, რამდენიც გესურვებოდეთ.
ამირანი ისეთი კაცი იყო, როგორიც ეხლა აღარ არის
ის კაცი მოვიდა, რომელიც გუშინ ვნახე
მე ველირსება, იმასაც, რასაც შენ ელირსე
მოგიტანე ის, რაც შენ გინდოდა.

უმთავრეს და დამოკიდებულ წინადადებებში ნაცვალსახელი ხშირად გამოიტოვება:

მწერალი, რომელიც გვახარებდა, მოჰკლეს—ის მწერალი მოჰკლეს, რომელიც... მოშაირე არა ჰქვიან, ვერას იტყვის

ვინცა გრძელად==იშას მოშაირე არა ჰქვიან, ვერას იტყვის ვინცა გრძელად. ვინც ქამა ქათმის გული, (მან) ვერ მოიგო კაცის გული (ანდ.).

განმარტებითი წინადადება ხშირად ნაცვალსახელის მაგიერ იწყება ზმნისზედით სად, საადგან, საით, როგორც, ვით: ის არის ჩემი სამშობლო, საცა ვშობილვარ, გავზრდილვარ== ის არის ჩემი სამშობლო, რამეჲლშიაც

ის დღე გვახარებს, რადესაც ვსაქმობთ==ის დღე გვახარებს, რამეჲლსაც...

იმ ქვეყნიდგან ვართ, საიდგანაც (==რამეჲდიდგანაც) მოტანილია ეს ღვინო.

ეს ისეთი კაცია, როგორც (==რადგორც) მრავალი სხვა. ქირსა შიგან გამაგრება ისე უნდა, ვით ქვითკირსა.

§ 11. დამოკიდებ. დამატებითი წინადადება.

დამატებითი წინადადება ჰხსნის მთავარ წინადადების შესმენილს, გამოიკნობის კითხვით რა? და ექვემდებარება მთავარ წინადადებას კავშირით რამ, რამეჲლ, რამეჲ, თითქო, ვითომ. ვმეცადინებო, რამ სარგებლოა მოვუტანო ქვეყანას. მითხრეს, ვითომ აქ ბევრჯელ ყოფილხარ.

ყველამ იცის, რამ საქართველო მშენიერი ქვეყანაა.

წესია, რომ (==რომე, რომელ) მიჯნური მიჯნურმა შეიბრალოს

ეს ნუგემს მცემს, საყვარელო, რამე არის სხვა სოფელი. (ბარათ.).

შენ გგონია, თათქო მე შენი სიკეთე არ მახარებდეს.

შენი შენა: შემაერთებელი კავშირები ხშირად გამოიკნობება, მაგალ.,

წესია, მიჯნური მიჯნურმა შეიბრალოს.

იტყვიან, (რომ) ამირანი აბიაო კავკასიონის მწვერვალზე.

შემოგვითვალეს, (რომე) ისწავლეთო

გვაცნობეს, (რომელ) მოვალთო ხვალ.

მეცადინეობენ, (რომ) გამდიდრდნენ.

შეადარე: ვფიქრობდი, რომ გნახავდი შენ = ვფიქრობდი შენს ნახვას.

გვიპირდებოდნენ, რომ აგვაყვავებდნენ = გვიპირდებოდნენ ჩვენს აყვავებას

ვნახე, რომ ძმა მოვიდა = ვნახე ძმის მოსვლა.

ვნახე, რომ ვიღუბებოდი = ვნახე ჩვენი დაღუპვა

ვცან, რომ იგი წერილს სწერდა = ვცან მის მიერ წერილის წერა.

§ 12. დამოკიდ. დროს გარემოებითი წინადადება.

დროს გარემოებითი წინადადება გამოიყენების კითხვით რთდის? ოდეს? რა დროს? რასან? რა დროდგან? რადრომდის? სანამდის? და კავშირებით რთდეს (ოდეს, როცა, როდესაც, ოდესცა), ვიდრე, სანამ, რამ. ექვემდებარება მთავარ წინადადებას, რომელიც იწყების კავშირებით მანამ, მაშინ, მანამდის, იმ დრომდის. ეს კავშირები ხშირად გამოიყენებიან. მაგალითები:

ოდეს ტურფა გაიფუტება, მაშინ აღარა ღირს არცა ჩირად = ოდეს ტურფა გაიფუტეს, აღარ ღირდეს არცა ჩირად.

ვიდრე თქვენ სეირნობდით, (მანამ) ჩვენ ბევრი საქმე გავაკეთეთ.

სანამ სეირნობდით, (მანამ) აქ გიცდიდით.

ვიდრე (=სანამ) პეტრე მოვიდა, (მანამ) პავლეს ტყავი გააძრეს.

იქნობამდის ვწერ, სანამ არ დავიღლები

მანამდის აქ ვიქნები, სანამ შენ არ მოხვალ.

შენ რომ მოხვალ, მაშინ მე აქ აღარ ვიქნები.

შუალამე რომ შეიქმნა, მაშინ მე აქ აღარ ვიქნები.

შუალამე რომ შეიქმნა, მაშინ ავუბი თვალები.

შეადარე:

როდესაც ყურძენი დამწიფდება, (მაშინ) მოვალ სოფ-

ლად=ყურძენი რომ დამწიფდება, (მაშინ) მოვალ სოფლად=ყურძენი დამწიფდება-რა, (მიშინ) მოვალ სოფლად.

როდესაც ვსწავლობდი, (მაშინ) ბევრი გაქირება გამოვიარე=რომ ვსწავლობდი, (მაშინ) ბევრი გაქირება გამოვიარე=ვსწავლობდი-რა, (მაშინ) ბევრი გაქირება გამოვიარე.

როდესაც ჭირი იყო, ბევრი ხალხი დაიხოცა=ჭირი რომ იყო, ბევრი ხალხი დაიხოცა=ჭირი იყო-რა, ბევრი ხალხი დაიხოცა.

მივიდა-რა შინ, დაისვენა=როდესაც შინ მივიდა, (მაშინ) დაისვენა.

ისწავლა-რა, გაბედნიერდა=როდესაც ისწავლა, (მაშინ) გაბედნიერდა.

მორაეიღოდა, იხილა კაცი ვინმე=როდესაც მოდიოდა, მაშინ იხილა...

მოხლოვრახუნეს საწერელნი, იწყეს წერად=ხოლო როდესაც მოიტანეს (=მოიხუნეს) საწერელნი, მაშინ დაიწყეს წერა.

გამოვიდნენ-რა რომ გამოვიდნენ ოდეს გამოვიდნენ

{	გაქირებდამ	მაშინ	}
	მასუგან	მასმეგრე	

 იწყეს სიხარული

ქუთაისიდან (=ქუთაისითგან) წამოსვლისას (როდის?) მამას დაავიწყდა მოეტანა იქაურა ხილი=ქუთაისიდან მოდიოდა-რა, მამას დაავიწყდა... მინდორს წასვლისას (როდის?) მამამ წაგვიყვანა ჩვენც.

მინდვრით მოდიოდა-რა, შეხვდა მდინარე=როდესაც მინდვრით მოდიოდა...

იმთვან რომ მოვიდოდი, მიხაროდა (როდის მიხაროდა?)

მივუახლოვდით-რა ქართლს, გაგვიხარდა=რომ მივუახლოვდით ქართლს, გაგვიხარდა (როდის გაგვიხარდა?)

§ 14. დამოკიდ. ადგილის გარემოებითი წინადადება.

ადგილის გარემოებითი წინადადება ხსნის მთავარ წინადადების შესმენილს, გამოიყენების კითხვით სად? სადამ? სა-

ით? სადამდის? და კავშირებით სად, საიღამ, საიი ექვემდებარება მთავარ წინადადებას, რომელიც იწყების სიტყვებით იქ, იქიღამ, იქით.—მაგალითები:

წავალ (იქ), სადაც სიღარიბეს ბოროტებად არა სთვლიან მდინარე გატობა იქ, საცა ყველაზე ღრმა იყო.

იქიღვან (იქიღამ) მოდის მტერი, საიღვანაც (საიღამაც) არ მოველით.

იქითკენ მივდივარ, სათაყენსც შენ გაგენადირნა.

იქამდის მივალწიეთ, სადამდისაც შენ გველო.

სად ორბნი ბუდობენ, იქ მალაღნი კლდენია.

§15 დამოკიდ. ვითარებითი წინადადება.

დამოკიდ. ვითარებითი წინადადება ხსნის მთავარ წინადადების შესმენილს, გამოიძნობის კითხვით რაგორ? ვისა? რაგვარ? (=რავარ? როგო!), რანაინად? (რანაირ?), რაფერ? და იწყება კავშირით რაგორც, რომ, როგორც რომ. მაგალითები.

ისე მიფრინავს, რაგორც შურღული—მიფრინავს შურღულივით.

ისე ჰკითხულობს, რაგორც დიაკვანი—ჰკითხულობს დიაკვანივით.

ისე მოისწრაფის, რაგორცრამ ელვა—მოისწრაფის ელვასავით.

ისე მოშხუის, რაგორცრამ გრიგალი—მოშხუის გრიგალივით.

ისე მოვრბოდი, რომ კინაღამ არ წავიქეცი.

ბაყბაყ დევი (ისე) მოდიოდა, (რომ) დედამიწას ზანზარი გაჰქონდა.

ვითარებითი წინადადება შედარებითი:

მე დიდი ვიყავ, ვიდრე შენ—მე შენზე დიდი ვიყავ.

იმას მეტი მიუცია, ვიდრე მე—იმას ჩემზე მეტი მიუცია.

იმან უკეთესად გააკეთა, ვიდრე ჩვენ—იმან ჩვენზე უკეთესად გააკეთა.

ის წინ იყო, ვიდრე შენ==ის შენზე წინ იყო.

ის უფრო ბეჯითი იყო, ვიდრე შენ==ის შენზე უფრო ბეჯითი იყო.

იმას იმდენი ემუშავნა, რამდენიც შენ==იმას შენოდენი ემუშავნა.

იმას იმდენი ეშრომნა, რომ დაღლილიყო.

იგი კითხულობდა წიგნს; მჯდომარე სკამზე:

ბაყბაყ დევი მოდიოდა—დედამიწას ზანზარი გაჰქონდა (როგორ მოდიოდა ბაყბაყ დევი? ისე, რომ დედამიწას ზანზარი გაჰქონდა).

§ 16. დამოკიდ. მიზეზის გარემოებითი წინადადება.

მიზეზის გარემოებითი წინადადება ხსნის მთავარ წინადადების ზმნას, გამოიცნობის კითხვით რატომ? რისგამო? რა მიზეზით? და მთავარ წინადადებას ექვემდებარება კავშირებით რადგან, ვინაჲგან, რამ. მაგალითები:

დღეს გაკვეთილი არ ვიცი, რადგან გუშინ ავადიყავ
ეს უბედურება იმიტომ შეგვემთხვა, რამ არ გავფრთხილდით.

გენდობი, ვინაჲგან კარგ კაცად გიცნობ.

მისგამო ვართ უძლურნი, რამ ერთობა არა გვაქვს.

მოვალ თქვენსა, რადგან თქვენთან ლაპარაკი მიყვარს.

ვერ მოველ თქვენსა, რადგან არა მცალლოდა==მოუტლელიობისგამო ვერ მოველ თქვენსა.

წავიდა იმერეთს, რადგან იქ ცხოვრება მოინდომა==წავიდა იმერეთს იქ ცხოვრების მონდომებისგამო.—სახლი ვერ ავიშენე იმისგამო, რომ მარტო ხელი ვიყავ.

§ 17. დამოკიდ. მიზნის გარემოებითი წინადადება.

მიზნის გარემოებითი წინადადება ხსნის მთავარ წინადა-

დების ზმნას, გამოიცნობის კითხვით რისთვის? რად? და ექვემდებარება მთავარ წინადადებას კავშირებით რათა, რამ. მაგალითები:

მისთვის მიმბარეს სკოლაში, რამ ვისწავლო
მად ვართ კაცად შექმნილნი, რამ გვიყვარდეს ერთმანეთი.
მთაზედ ავიდა, რამ დაათვალიეროს არემარე
რომ სიმართლე გამეგო, გავარჩიე ეს საქმე=სიმართლის
გაგებისთვის გავარჩიე ეს საქმე=სიმართლის გასაგებად გავარჩიე ეს საქმე.

მოვიწვიეთ სანდო კაცნი, რათა ყველა დაჯერებულიყო=ყველას დასაჯერებლად მოვიწვიეთ სანდო კაცნი.

მოველ თქვენსა, რომ გაცნობო ეს სასიხარულო ამბავი=ამ სასიხარულო ამბავის საცნობებლად მოველ მე თქვენსა.

მოდო, რომ გაიხარო.—მოვიდა, რომ ილხინოს.

შენი შვნა. დამოკიდებულ წინადადებების ნაირია აგრეთვე წინადადებანი ზირობითნი და დათმობითნი.

§ 18. პირობითი წინადადება.

პირობითი წინადადება გვიჩვენებს პირობას და იწყების კავშირით თუ, თუკი, თუღა.

თუ თავი შენი შენ გახლავს, ღარიბად არ იხსენიები.

თუ ღხინი გვინდა, ღვთისაგან ქირნიცა შევიწყნაროთა

თუ ყვავი ვარდსა იშოვნის, თავი ბულბული ჰგონცა

თუღა დავრჩე, გმსახურებდე, შენდა მსხვერპლსა შევწირვიდე.

აღთქმას აგისრულებდი იმ შემთხვევაში, თუ პირიანი კაცი ყოფილიყავ.

წამსვე გნახავდი, თუ შენი წერილი მიმელო.

§ 19. წინადადება დათმობითი.

დათმობითი წინადადება იწყება კავშირით თუკი, თუ.

თუმცა ძლიერი კაცი ხარ, მაგრამ ვერ დაგემორჩილები.

თუმცა ჩემზე ნაკლები არ იცი, გარნა ვერ გიჯერებ

ერეკლემ, თუმცა ვერ დასძლია სპარსნი, გარნა შეასუსტა მათი ძალა.

რაც უნდა ძნელი იყოს ეგ საქმე, მაინც უნდა შევესრულოთ.

თუმც შენ სუსტი ხარ, მაინც მე მაჯობებ.

§ 20. სასვენნი ნიშნები.

ძველს ნაწერებში ყოველი სიტყვის (ან წინადადების) შემდეგ დაისმის თითო, ოროლი თუ სამსამი წერტილი; ტაეპის ბოლოს ხშირად ჩნდება ჯგუფი სამსამ, ოთხოთხ წერტილები-სა. ზოგიერთ ხელნაწერში შევხვდებით აგრეთვე მძიმეს (,) , მახვილს ('), კითხვით ნიშანს (?) სიტყვათა გადასაბამს ანუ შემაერთებელ ხაზს, ქარაგმას (^).

ა. მძიმე (,)

მძიმე ჰყოფს ერთმანეთისაგან რამდენიმე ქვემდებარეს ანუ შესმენილს, თუ შეერთებულნი არ არიან კავშირებით და, ანუ, და მანინაც: თუ ეს კავშირები გამეორებულია რამდენიმეჯერ. მაგალ.,

დედა, მამა, დები და ძმები ვსადილობდით ერთად.

მამა გვაკოთხებდა, გვაწერინებდა და გვიხსნიდა.

მოვა ანუ მამა, ანუ დედა, ანუ ჩემი ძმა.

მამა და დედა, დები და ძმანი სწერენ.

მამაცა, დედაცა, დებიც და ძმებიც სწერენ.

მძიმეთი გამოიყოფება მიზროფა, მიზმატი, მაგალ.

აქ მოდი, პეტრე!—წერილი, არჩილ, სუფთად დაწერე! მამა ჩემი, სოფლელი გლეხი, კეთილი კაცი იყო.—თამარ მეფე, როგორც სწერენ მემატთანეები, დიდი ხელმწიფე იყო.

მძიმეთი გამოიყოფება დასამატი წინადადება, თუ მთავარ წინადადების ნაწილებ შორის ჩართულია. მაგალ., წმ. ნინო, რომელმაც ქრისტიანობა მოჰყვ ნა საქართველოს, გარდაიცვალა 14 იანვარს 338 წელს;

მძიმე აცალკევებს ყოველს დამოკიდებულს წინადადებას უმთავრესისაგან:

იქ იყო, საცა გუშინ ვნახე.

მოვიდა ის, ვისაც მოველოდით.

მძიმე დაისმის კავშირების მაგნამ, (=მარამ), კარნა, არა-მეღ, რომ და სხ. წინ მაშინ, როდესაც მიჰყვებიან მთავარ წინადადებას.

გეწვევოდი, მაგრამ არა მცალიან.

ბ) **წერტილ-მძიმე** (;) დაისმის მაშინ, როდესაც პირველ წინადადებით აზრი საკმაოდ არ სრულდება.

ორნი კაცნი მოდიოდეს,

სადაუზნი სადმე გზასა:

უკანამან წინა ნახა

ჩავარდნილი შიგან ქასა;

ზედ მიადგა, ჩაჰყოდა,

სტირს, იძახის ვაგლახ-ვასა (რუსთ.)

ვერ დაიჭირავს სიკვდილსა

გზა ვიწრო, ვერცა კლდოვანი;

მისგან ყოველი გასწორდეს,

სუსტი და ძალგულოვანი;

ბოლოდ შეჰყარნეს მიწამან

ერთგან მოყმე და მხცოვანი (რუსთ.)

გ) **ორ-წერტილი** (:) დაისმის:

საგნის განაწილებაში, მაგალ., დავინახეთ ქალაქი: ტაძრები, სახლები, ბაღები.

ბ) ჩამოთვლაში, მაგალ., მოვედით ოთხნი: მე, ჩემი ძმა, ჩემი და და ბიძაშვილი.

გ) მიზეზის საჩვენებლად, მაგალ., არა მაცვიარა: ღარიბი ვარ.

დ) სხვის სიტყვის წინ: ტყემალმა სთქვა: „მოვალ პირველად; მე ვერა მისწრობს ხილია“.—ვარდსა ჰკითხეს: „ეგზომ ტურ-თა რამან შეგქმნა ტანად, პირად?“

დ) **წერტილი** (.) დაისმის სრულ წინადადებათა შორის.

თუ წინადადებანი შეიცავენ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელს აზრს, მაშინ მათ შორის, წერტილს გარდა, დაისმის ხაზიც (.-).

ყმაწვილები წავიდნენ სკოლაში. მივიდნენ-რა, დაიწყეს სწავლა. შუადღისას ისევ შინ დაბრუნდნენ.

ჩიტი ფრინავს. — ბუზი ბზუის. — ყმაწვილი სწავლობს. — ამირანი გულში მღეროდა: „ყმანო, ბანი მითხარითო“. — იყო არაბეთს როსტევან.

ვ) **განკვირვებითი ნიშანი (!)** დაისმის:

ა) მოწოდებითი სიტყვის შემდეგ: ლევან! მოდი.

ბ) მიმართვაში: წინ წადექია!

გ) შორისდებულში: ახ! ვაჰმე! უიმე!

ვ) **კითხვითი ნიშანი (?)** დაისმის შეკითხვაში: რას ამბობ? ეგ ვინ არის?

ზ) **წინწყლები („“)** შემოესმის სხვის სიტყვას. „ეს საქართველოა!“ ამბობდა ყოველი კაცი.

ც) **ბრჭყალებში (())** ჩაისმის დასამატი სიტყვა ანუ წინადადება. იგი უმთავრეს წინადადებისაგან გამოიყოფება აგრეთვე მძიმეთი, ანუ ხაზით (—). მაგალ., მკელობელი (კოქლი) კაცი მოდიოდა.

თ) **ორი ხაზი (==)** ნიშნავს თანასწორობას. მკელობელი(=კოქლი კაცი) მოდიოდა.

ი) **მრავალწერტილნი (...)** დაისმის მაშინ, როდესაც აზრი დამთავრებული არ არის, ან როდესაც საჭიროა, — აზრს მეტი სიმტკიცე მიეცეს.

უნდა დამეწერა, მაგრამ... ბურთი ჩამჩარეს პირში!

საწერლად ჰქონდა არა მელანი, არამედ... სისხლი.

დ ა მ ა ტ ე ბ ა .

1. პერიოდი.

პერიოდი — ბერძნული სიტყვაა (ჰერი—გარეშემო, გარემო, ვარს, ოდოს—გზა) და ნიშნავს წრეს, გარემოვლას, გარემო-სვლას, შემოფარგვლას.

პერიოდად იწოდება აზრის შემოფარგვლა, აზრის გამოთქმა აღზევებით, ენა-შეგობით და მორკმულად. პერიოდი იგივე ნაკვთია უბნობისა, ნაწერისა, სიტყვისა.

საუბრის, ლაპარაკის, ნაწერის თითოეული ნაკვთი (პერიოდი) შეიცავს ერთს დამთავრებულს აზრს, გამოთქმულს ვრცელ, რთულ და მორკმულ წინადადებით (ანუ წინადადებებით). მიზანი ამგვარ ხელოვნურ, აღზევებულ ენით საუბრისა თუ წერისა ის არის, რომ აზრს მიეცეს უმაღლესი სიმწყობრე შინაგანი და უმაღლესი განვითარება გარეგანი, რათა ამგვარ მწყობრ და მკობილსიტყვაობაში სასურველი შთაბეჭდილება მოახდინოს მსმენელის ანუ მკითხველის გონებასა, გრძნობასა და ყურთასმენაზე.

კაცს შეუძლიან აზრი გამოსთქვას ა) ნაკეთნაკეთად, შემოფარგვლით, პერიოდულად და ბ) ნაწყვეტნაწყვეტ, მარტივად, ე. ი. ცალკეცალკე, დამოუკიდებელ, მოკლე თუ ვრცელ წინადადებებით. მარტივი სიტყვა ადვილად გაირჩევა პერიოდულისაგან. შეადარე:

მარტივი სიტყვა

ჩემი სამშობლო.

მე დავიბადე ხევსურეთში
აქვე გავიზარდე, ვისროლე ისარი
აქვე მყავს დედამა. აქვე არის

პერიოდი

(მკობილსიტყვაობა)

სამშობლო ხევსურისა.

ს ა დ ა ც ვ შობილვარ, გავზრილვარ,
და მისროლია ისარი.
ს ა დ მამა-პაპა მეგულვის,

ჩვენი სანარჩავი. ხვესურეთი
ჩემი სამშობლოა. აქაურს
ჩვეულებებზე ვარ აღზდილი...

იმათი კუბოს ფიცარი,
სადაც სიყრმითვე ვჩვეულვარ,—
ჩემი სამშობლო ის არი.
(რ. ერისთ.).

სადაც დიდებულს მთასა მყინვარსა
ორბნი, არწინი ვერ შეჰხებიან.
სად წვიმა, თოვლნი, ყინულად ქმნილნი,
მზისგან აროდეს არა დნებიან,
სად უდაბურსა მას მყუდროებას
კაცთ ჟრიაბული ვერ შესწვდენია,
სად მეუფება ტეჰა, ქუხილსა,
ყინულს და ქართა მხოლოდ შთენია.—
უწინდელს დროში ღვთისა მოსავთა
გამოუქვაბავთ მუნ მონასტერი.
(ილ. ჭავ.)

პერიოდის სახეობანი. პერიოდს (ნაკვთს) აქვს ორი სახე: ა) მარტივი და ბ) რთული.

მარტივი პერიოდი იყოფება ორ ნაწილად, რომელთაგან ერთი შეადგენს ლოდიკურ ქვემდებარეს და მეორე — ლოდიკურ შესმენილს. მაგალითები:

1. **შოთა რუსთაველი**, რომელმაც თავის ნიჭით განაბრწყინა ქართული ენა და ასახელა ქართველები, კარდაიცვალა, როგორც გვაუწყებს გარდმოცემა, იერუსალიმში.

ამ მარტივ პერიოდის

თემა: შ. რუსთაველი გარდაიცვალა იერუსალიმში.

ლოდიკური ქვემდებარე: შ. რუსთაველი, რომელმაც თავის ნიჭით განაბრწყინა ქართული ენა და ასახელა ქართველები.

ლოდიკური შესმენილი: გარდაიცვალა, როგორც გვაუწყებს გარდმოცემა, იერუსალიმში.

2. მეფე ვახტანგ გორგასალმა, თვისის ნადირობის დროს
531 წელს, მოიწონა-რა აწინდელ ტფილისის ადგილ-მდებ-

რეობა, მისის სიმაგრის გამო, აქაური თბილი გოგირდიანი წყლები (აბანოები), მათ სამკურნალო მნიშვნელობის გამო, დააარსა ახალი სატახტო ქალაქი ტფილისი

განვითარება მარტივ წინადადებისა (თემისა): „მეფე ვახტანგ გორგასალმა დააარსა ტფილისი“:

ვინ? მეფე ვ. გორგასალმა?

რა? დააარსა ტფილისი, ახალი სატახტო ქალაქი

სად? მდ. მტკვრის ორსავე ნაპირზე.

როდის? 531 წელს, თვისის ნადირობის ჟამს.

რათ? მოიწონა-რა აწინდელ ტფილისის ადგილმდებარეობა მისის სიმაგრისგამო; აქაური წყლები (აბანოები) მათ სამკურნალო მნიშვნელობისგამო.

რთული პერიოდი არის განმარტება თემისა ორის ან მეტრს ურთიერთზე დამოკიდებულ აზრის შემწეობით. მაგალ.

1. სწავლა, რომელსაც ელტვის ყოველი ადამიანი, აბედნიერებს კაცს, ვინაითგან იგი აძლევს მას სახსარს უკეთესად მოაწყოს თვისი ცხოვრება.

ამ წინადადების

თემა: რად აბედნიერებს კაცს სწავლა?

აზრები: ა) სწავლა აბედნიერებს კაცს

ბ) იგი აძლევს მას სახსარს უკეთესად მოაწყოს თვისი ცხოვრება.

დამოკ. წინადადება — რომელსაც ელტვის ყოველი ადამიანი შეადგენს პირველი წინადადების განმარტებას.

2. **თემა:** რათ უყვარს კაცს თავისი სამშობლო?

განვითარება ამ თემისა: კაცს, ვინც უნდა იყოს იგი, გლახაკი თუ მდიდარი, რაც უნდა ღარიბი ნათესაობა ჰყვანდეს, რაც უნდა მწირი იყოს მისი ქვეყანა, მაინც უყვარს თვისი სამშობლო, ის ადგილი, საცა ჰმარხიან მისნი წინაპარნი, || ვინაითგან იგი თვითონაც იქვე შობილა, იქვე ტოლამხანაგებში გაზდილა და დავაშეკცებულა, მამის კერის პირას უღბენია თავის თუ თავის დაძმების ქორწილში, აქვე დაუბრდია

თავისი შეილები, და სწამს, რომ თუ აქვე გარდაიცვალა და დაიშარხა, საუკუნოდ განისვენებს თავის წინაპართა საფლავებ შორის.

პერიოდის ნაწილები. პერიოდს (ნაკვთს), რამდენ წინადადებისაგანაც უნდა იყოს შემდგარი, აქვს ორი უმთავრესი ნაწილი, რომელთაგან ერთი შეიცავს დასამტკიცებელ ანუ ასახსნელ (განსამარტებელ) აზრებს, მეორე—დასამტკიცებელს და ამხსნელებს (განმმარტებლებს). იმ ნაწილს, რომელსაც ნაკვთში პირველი ადგილი უკავია, ეწოდება აღსკება, ამადლება, აწება (protasis), იმას კი, რომელსაც მეორე ადგილი—დადაბლება, დაწება (apodosis). ეს აწება-დაწება შეიქმს იმ აზრთა და სიტყვათა წრეს (შემოფარგლოლობას, ფარგალს), რომელსაც, როგორც უკვე ვთქვით, ბერძნულები ეწოდება პერიოდი და რომელსაც ჩვენ ეწოდებთ ნაკვთს (კვეთა—მოჭრა, მოკვეთა, ნაკვეთი—კვეთილი, ნაკვეთი—ნაჭერი). ნაკვთი (საუბარში. ლაპარაკში, წერაში)—პერიოდი.

პერიოდის აწება და დაწება შეიცავენ თითოს ან რამდენ-რამდენიმე წევრებს ანუ წინადადებათ. უწინ ოთხს წევრს სთვლიდნენ პერიოდის საშუალო რიცხვად.

პერიოდი, რომელსაც შეადგენს ორი წევრი (წინადადება), იწოდება დაწვერფანად, რომელსაც შეადგენს სამი წევრი, —სამწვერფანად, რომელსაც შეადგენს ოთხი ან მეტი, —მრავალ-წვერფანად.

აზრის შემოსაფარგლად და გამოსასკვნელად საჭიროა, რომ პერიოდს ჰქონდეს მტკიცე ერთობა, ე. ი. მის შემადგენელს კერძო აზრებს ჰქონდეთ შინაგანი კავშირი უმთავრეს აზრთან, მასთან ერთად შეადგენდენ ერთს მთლიანობას, მისი ნაწილები დალაგდეს ისე, რომ უმთავრეს აზრებმა დაიჭირონ უფრო თვალსაჩინო ადგილი და ერთმანეთს მიჰყვენენ თვისის მეტ-ნაკლებ მნიშვნელობისა-და-გვარად; პერიოდის კილო თანდათან უნდა აღიწოდეს უმწვერვალებობამდე და დასრულდეს

რომელიმე მაღალფარდოვან და კეთილზმოვან სიტყვით, დიდ-
მნიშვნელოვან აზრით.

სხვადასხვაგვარი პერიოდი. რამდენნაირიც არის რთუ-
ლი წინადადება (იხ. ზემო გვ. 144.), იმდენნაირივე არის
პერიოდი. სახელდობრ:

1. **მიზეზითი**, რომელშიაც ერთი უმთავრეს ნაწილთაგა-
ნი არის საფუძველი, მიზეზი, მეორე — შედეგი ამ საფუძველისა,
და ეს ნაწილები უერთდებიან ერთმანეთს კავშირით ვანაათგან,
რამკაუ, ამიტომ — რამ, რადგან — მაშ და სხ. მაგალითი:

ქმარწვილო, იუაუ უცვლელოად

ერთგული შენის ქვეყნისა:

(რამეთუ) იქა ხარ დაბადებული

და იქვე ჩახვალ საფლავსა (ა. ფ—ძე).

ქმარწვილო, იუაუ უცვლელოად

ერთგული შენის ქვეყნისა:

(ვინაითგან) აქ გმირულადა ჩაღვრილა

სისხლი მამა და პაპისა (ა. ფ—ძე).

წართუწირუფვართ, არ განწირუფვართ, —

რადგან თქვენ გპოვეთ მზედ უფლობისა (შავთელი)

მე ჩანგური მასთავის მინდა, რამ სიმართლეს მსახურებდეს,
განამტკიცოს აზრი წმინდა, გულს სიწმინდით ახურვებდეს.

(აკაკი).

2. **პირობითი (თუობითი)** ისეთი პერიოდია, რომლის
ასაწევ (ასამაღლებელ) ნაწილს შეადგენს სათუო (პირობითი)
წინადადება. ამგვარ პერიოდის საგრამატიკო ფორმას შეადგენს
პირობითი კავშირი თუ, რადი — მაშ, და სხ. მაგალითები:

ათასად გვარი დაფასდა,

ათიათასად ზდილობა, —

თუ კაცი თითონ არ არი,

ცუდია გვარიშვილობა (შოთა).

თუ თავი შენი შენ გახლავს, —

(მაშ) ლარიბად არ იხსენები (შოთა)

აუ ქართველმა ერმა გაიღვიძა, აუ საქართველოს მოეფინა განათლება და თუ ქართველმა გვარტომმა შეიგნო ერთობის მნიშვნელობა, ამ ერის წინსვლას ვერავითარი მანვნი ძალა ვეღარ შეაჩერებს.

აუ გინდა, ძმაო, იგემო

ამა ქვეყნისა შვებანი,—

(მაშ) დიდთა საფეროდ მოჰმართე

შენი გულ-სიტყვის ებანი. (ი. ჭავ.)

3. **ზედმიყოლებითი** ეწოდება ისეთ პერიოდს, რომელშია ც ერთსა თუ სხვა და სხვა დროს მომხდარი ამბები წერტილმანეთს მიჰყვებიან რიგრიგისად. ამისთანა პერიოდის საგრამატიკო ფორმად იხმარება: რაჭა—მაშინ, რაგორცკი—იმდროსვე, შემდეგ რაჭა, მაშინვე რაჭა, შემდეგ და სხ.

რას ნაქარმაგვეს მეფენი შეიღნი მე პურად დამესხნეს თურქნი, სპარსნი და არაბნი საზღვართა გარე გამესხნეს, თევზნი ამერთა წყალთაგან იმერთა წყალთა შთამესხნეს,— აწე ამათსა მოქმედსა გულზედან ხელნი დამესხნეს (დავ. აღმ.).

გაზაფხულის თავზედა (რაღის) ხეს ფურცელი გამოუვა, კაცი რომ გაღარიბდება, (მაშინ) თავში ჭკუა გამოუვა.

რას მესამესით თვით მესამესით დაჯდეს განკითხვად სულთა ყოველთა, ოხვირდენ ზღვანი, გრგვინვიდენ ცანი, ზარი გამოჩნდეს ცეცხლთა შემწველთა, მსწრაფლადლა სტვირი, ძნელ დასაყვირი, წარმოადგენდეს სულთა ყოველთა,— მაშინ გაღხინოს, თვით მაგავლინოს თქვენ უოხქნოთა მათ საშვებელთა (შავთელი).

რას ენა შეიღი საზრახელ იყო სულთა ყოველთა: ასურთა, ინდთა, რომთა, და სინდთა, ბერძენთა, სპარსთა, აგ-მაგუგელთა,— მაშინდა ნებროთ, ჭკვით სამისებროთ, გოდოლი ხელოყო შენებად ველთა (შავთელი).

4- **შედარებით** პერიოდში ერთმანეთს ედარება ორი აზრი ანუ სურათი, ერთმანეთის მსგავსი თვისებით ანუ რაოდენობით. საკავშიროებია: რგორც (==ვითა)—ისე (ასე, მსგავს ამისა), რამდენადაც—იმდენად.

ვით შწვანილსა თრთველისაგან,
(ისე) პირსა ფერი მოაკლდების (შოთა)

რგორც მოხვალ სვინაო,

ისე წახვალ შინაო.—

ვითა პეპელა

არხვეს ნელნელა

სპეტაკს შროშანას, ლამაზად ახრილს,

ასე საყურე,

უცხო საყურე

ეთამაშება თავისსა აჩრდილს (ნ. ბარათაშვილი).

რამდენადაც აფასებდე შენს პატიოსნებას, იმდენადვე შეაფასე სხვათა პატიოსნება.

ეგრეთ ინახის ინახის შორის, ვით მზე, სამყარო მანათობელი (შავთ.)

რგორც ქუხს, ისე არა წვიმს.

ვითარ მზესა უძღვნის განთიადის ნათელი, ეგრეთვე სიმშვიდე ყოველსა სიმდაბლესა (პეტრიწი).

რამდენიც შვილი გყვანდეს, იმდენი სახლი აუგე მათ.

წ. **დაპირისპირებით** პერიოდის ერთს ნაწილში გამოითქმის მეორე ნაწილში გამოთქმულ აზრის წინააღმდეგი აზრი. საკავშირო ნაწილებია ხოლო, ჰირიქით, გარნა, მკრამ, და, კი, და სხ. მაგალითი.

აგერა მცხეთაც — სავანე გმირთა,

დიდი აკლდამა დიდის ცხოვრების...

სად პირველ ქართველის მორქმულთა შვილთა

ღრმად წარგეს ძირი თავისუფლების;

სადაც ჰყვარდა ხე ცხოვრებისა,

ქართველის გულიდამ აღმოცენილი,
და წყარო იგი წყაროდ შევებისა
სჩქეჟდა იმ გულით გარდმოდენილი;
სად ის ხე ნაძვის მის სუნნელისა
ჰყვალდა ქართველის წყლულთა კურნებად
და მის-ქვეშ წყარო უკვდავებისა
სცემდა იაზმას ერის ცხოვენებად;
სად იმ ხის წმინდის ფოთოლი, ხილი
საკვდავადც დაქრილს ეკურნებოდა;
სად იმა წყაროს წყლით დაბანილი
ქართველის ტკივილი დაუჩრდებოდა.—

(იქ) აწ აღაზრა სჩქეჟს წყარო ცხოველი,
ხე ცხოვრებისაც იგი დამკვნანა,
და იგი დედაქალაქი ვრცელი
აწ სამიკიტნო დაბად გამხდარა,
ნგრეულან მისნი დიდნი ჰალატნი.
დიდა ცხოვრება მის დაცემულა:
დღეს იმ ცხოვრების წმიდა ალაგნი
შირუტევეთა ქედვით შეგინებულა (ი. კ—ძე).

6. **განყოფილ** პერიოდის საკავშიროებია ანუ — ანუ, კან
— კანა, ჯერ — მერე, ხან — ხან.

ჯერ თავო და თავო,
მერე ცოლო და შვილო.—
ჯერ სწავლა, მერე ხტომა.
ასე, ჩემო მანასეო,
ხან ისეო, ხან ასეო.
ზოგჯერ თქმა სჯობს არათქმასა,
ზოგჯერ თქმითაც დაშავდების.

7. **დათმობით** პერიოდის საკავშიროებია თუმცა, რასა-
კვირველია, ჩართალია, დეკ — მაგრამ, ვთქვათ. ეგრეა — მაგრამ, მიუ-
ხედავად მისა და სხ.

თუმცა შენი ნათქვამი თვით ქეშმარიტებაა, მაგრამ ცუდი არ იქნება ჩვენი აზრიც მოისმინო.

თუმცა აღარ ჰქონდა მკლავებში ღონე, მაინც კი ხელი შემოუბრუნა.

დეე ჯერეთ ჩვენ ვიყვნეთ სუსტნი, დეე ჯერ არ გვქონდეს საკმაო განათლება, დეე ვიყვნეთ მოუწყობელნი, ლარინი,—გაჩნა გულს მაინც არ გაეიტეხთ, რადგან აწვე ვხედავთ ბრწყინვალე მომავლის ნიშნებს.

8. **შეერთებით** პერიოდის საკავშიროებია: და, ცა, ანუ.

რომ დაჩაგრულს მის სიმღერით თვალთ ცრემლები ეშრობოდეს

და მჩაგვრელს კი გულში ძგერით ისარივით ესობოდეს (აკაკი).

გამიქვავდეს მე ეს ენა, თუ რომ ვისმე მივეფერო,
და გამიხსენ ეს მარჯვენა, თუ სიმრულით სიმთ ვაყლერო (აკაკი).

ერთი რამცა, თეთრი რამცა, თეთრად გადაპენტილამცა,
ვინც ამას ვერ გამოიცნობს, ავია და ბეცი რამცა (ანდ.).

ანუ ვის ესმის, ანუ ვის ესმის, და არა იქმნეს განცვიფრებარე!

მჭვრეტნი ვიტყვითა, მჭვრეტნი ვიტყვითა, ანუ თუ სიზმრად
მაოცებარე:

ან უცნაურად, ანუ ცნაურად სოფლისა წყალთა დაშშვენებ არე
(შავთ.).

9. **განმარტებით** პერიოდის საკავშიროებია ისე—რამ, იმდენად—რამ, იმაღ—რამ, აჩა მხოფფ—აჩამედ. მაგალ.

ადიდებული ღიახვი ისე მოდის და მოხუვის, ისე მძლავრად ისვრის ტალღებს და ისეთ-ისეთ დიდრონ ქვებს და კონცხებს მოაგორებს, რამ, გეგონება, ჰლამის მთელი ქვეყანა წალეკოსო.

ადამიანი, საზოგადოდ, იმდენად ხარბია, რომ ანდაზად თქმულა: „კაცის თვალს მარტო სამარე გააძლობსო“.

ისეთი გოდორი დასწანით, რამ თქვენს შვილებს გამოადგეს (ანდ.)

ისეთმა ფურმა დამწიხლოს, რამ ჩემზე მეტს იწველი-
დეს (ანდ.)

ისეთს ნურას იტყვი, რომ მერე სანანური გაგიხდეს (ანდ.)
უკვდავად ჩაითვლება არა მხოლოდ შოთა რუსთაველი, არა-
შეუდ მრავალი სხვა დიდებული მკოლანიც.

10. **მიმართვით** პერიოდის ნიმუში.

შენ გონიერო, გულისხმიერო,
თვით მეცნიერო, მეფევე ძლიერო,
მიუხდომელო, მიუწთომელო,
მიუთხრობელო, წრფელ, სახიერო,
განათლებულო, განახლებულო,
გაბრწყინებულო მზეო ციერო,
გალადებულო, გალომებულო,
კვლავ გოლიათო, გულმომობიერო, —
მე, მონა შენი, მე მონა შენი,

ვგონებ, ყოველნი თქვენთვის შექმნულად (შავთ.).

11. **დამტკიცებითი** პერიოდის ნიმუში:

სადაც ვშობილვარ, გავზრდილვარ და მისროლია ისარი,
სად მამა-პაპა მეგულვის, იმათი კუბოს ფიცარი
სადაც სიყრმითვე ვჩვეულვარ, —
ჩემი სამშობლო ის არი.

II ლექსთაწყობა.

ენამზეობის, ენის კეთილხმოვანების სახსართაგანი, პერიოდს გარდა, არის აგრეთვე ლექსთა წყობა (წყობილსიტყვაობა, შეწყობილი ლექსი)*). სხვა და სხვა ენებში ხერხი ლექსისა სხვადასხვანაირია. ცნობილია სამგვარი ლექსთწყობა: ა) მეტრული, ბ) ტონური და გ) სილაბურა.

მეტრული ლექსთწყობა შეპფერის იმ ენებს, რომლებსაც აქვთ გრძელი და მოკლე ხმოვანი ასოები, ტონური—იმ ენებს, რომლებშიაც ხმის ამაღლება (სიტყვებში) ცვალებადია, სილაბური—იმ ენებს, რომლებშიაც ხმის ამაღლება (სიტყვებში) უცვლებადია.

მეტრული (მეტრან—ზომა) ლექსთწყობა შეესაბამება ძველ ლათინულ და ბერძნულ ენებს, ტონური (ტონან—ხმის ამაღლება, დაკვეთება) რუსულსა და გერმანულს, სილაბური (სილაბან—მარცვალი)—ფრანგულს, პოლონურს და ქართულს.

ხმის ამაღლება. ქართულს ენაში, როგორც უკვე ვთქვი (იხ. § 6), ხმის ამაღლება სიტყვებში მუდამ უცვლელია: ბოლოდგან მეორე ხმოვანზე ორმარცვლოვან სიტყვებში (კაცი, სული) და ბოლოდგან მესამე ხმოვანზე სამ და მრავალმარცვლოვან სიტყვებში (სუფევა, კეთილი, ამაღლება, გარდაწერინება).

ლექსისა თუ წყობილსიტყვაობაშიაც ხმის ამაღლება ადგილს არ იცვლის: მოდის ან შეორე მარცვალზე, ან შესაყზე ბოლოდგან. მაგალითები:

ჰეო მეო, ბეჩავ დემეტრეო,
წმინდა გიორგის კარები როგორ გასტეხეო?

*) ლათინ. *versificatio*—ლექსთ შეწყობა, ლექსთ-ქმნა, გალექსვა, (*versus*—ლექსი, *facere*—კეთება, ქმნა).

დაპკრეს ნალარა, გულნი შეჰზარა
და მტერთ საომრად ჯარნი შეჰყარა:
ხმა ნალარისა, ხმა ეს ბრძოლისა
ვით არ აღგანთებს, გმირო ქართლისა!..

გავლესოთ, ძმებო, ნამგალი,
პური შეგვექმნია სამკალი,
ჯერ „ჰოპუმ“ დავაგუგუნოთ
და მერე „ჰარიჰარალი“! (აკაკი).

მუხლი. ლექსის ყოველი სტრიქონი, ხმის აწევდაწევის მიხედვით, იყოფება ნაწილებად, ყოველს ნაწილს ჰქვიათ **მუხლი** *) და ყოველს მუხლში ხმის ამალღება ხვდება შესაშე ხმოვანს ბოლოდგან. მაგალ.

იყო არაბეთს როსტევან, მეფე ღვთისაგან სვიანი.

ცეზურა. მრავალ მუხლოვან ლექსის კითხვის დროს საჭიროა შეჩერება, ქარის ამოღება. ამ შეჩერებას ჰქვიათ ცეზურა (caesura—განკვეთა). იგივე ლექსი, ცეზურებად გაკვეთილი: გამიქვავდეს მე ეს ენა || თუ რომ ვისმე მივეფერო (აკაკი) მოციმციმდი || მოდა გამომედარე.

შენგან ბნელი || გული გამომიდარე.

რითმი. რითმად იწოდება თანხმოვანება ანუ შეწყობა ლექსის ორის ანუ რამდენიმე სტრიქონის უკანასკნელ სიტყვებისა.

მირბის, მიმაფრენს უგზოუკლოდ ჩემი შერანი,
უკან მომჩხავის თვალბედითი შავი ყოჩანი.
გასწი, მერანო, შენს ჴენებას არ აქვს სამზღვარი
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელღვარი! (ბარათ.)
საიდუმლო ბარათო!

გითხრეს: „ექმენ მარადო

*) რუს. ს ტ ო პ ა, ბერძ. პ უ ს—ფეხი, მუხლი, რომლის ჩაკვრით აღინიშნებოდა მუსიკალური ტაქტი.

სიხარულის მიმნიქედ
და სევდის ფარადო“ (აკაკი).

რამდენნაირია ქართული ლექსი? ქართული ლექსი ხუთ-მარცღოფანზე ნაკლები და ოცმარცღოფანზე მეტი არ არის, და ამ წარცვალთა და ცუჭურის რაოდენობის მიხედვით იგი სხვადასხვა ნაირია, სახელდობრ:

ა. ხუთმარცვლოვანი:

ჟუჟუნა თვალნი	ვიშ, გაზაფხული
გულთა მომკვლელნი	მოდის მართული,
მოცინარობენ;	მოდის და მოაქვს
პაწაწა ტუჩნი,	ცით სიხარული.
ვარდებრ ნაფურცლნი,	ი. ქ.)
ლხენას მოჰბერვენ! (ნ. ბარათ.)	

ბ. ექვსმარცვლოვანი:

ორღანო დაბერა,	მოვეკვდები—ვერ ენახავ
ქნარზედა დამღერა:	კრემლსა მე მშობლიურს,
ფსალმუნნი აღწერა,	მის ნაცვლად ცა ლურჯი
ღმერთს გული აჯერა	დამაფრქვევს ცვარს ციურს.
(დ. გურ.)	(ნ. ბარათ.)

გ. შვიდმარცვლოვანი:

მოდნი ჩემო | ჩანგურო,
მსურს, ისევ გე || მსახურო,
გამღერო სულ | სიმართლე
და ბევრი მო | გამღერო! (აკაკი).

დ. რვეული (8 მარცლ.)

მანისის ვარდმან ფურჩენილმან,
ბეზეკმან, მწვანით მკობილმან... (ა. ქ.).

სიმინდსა თოხნა დავეუწყოთ,
ერთხმად დავძახოთ მუშურნი;
ეგებ მამინ დაგვაფიწყდეს,
რომ გლეხნი ვართ უბედური! (აკაკი).

ზვირთები მოდუდუნებენ,
ქალები ბუჩქნარუბენ,
ხშირნი ლამაზთა კიდეთა
მჩქეფრად მდინარის ქსნისათა (ნ. ბარათ.)

ე. **ფისტიაური** (10 მარცლ.). ათ მარცლოვანს ლექსს
ფისტიაური ეწოდება, თუ აქვს ერთი და იგივე ბოლოშეწყობი-
ბილება (რითმი).

გველების კარი | გაზაფხულისა,
ღროთა ცვალებით | დანერგულისა.
მოგვივალსთ ჟამი | გაზაფხულისა,
თვისთანა მქონე | შეება სრულისა (ა. ქ.).

სევდის ბალს შეველ | შენაღონები.
მოკრეფად მსურდა | ვარდის კონები. (ბესიკ).

ძმაო მკითხველო? || ძმობას გაფიცებ,
კაცი რომ ნახო || შენ დაცემული,
თუ რად დაცვა || მიზეზს ნუ ეძებ!
შენი ვალოა, || შეგტკივდეს გული!.. (აკაკი).

ვ. **წყობილი** (11 მარცლ.)

ნახევარი || ცხოვრების გზა გავლიე,
სიტკობოზედა || მწარე მეტი დავლიე.
არ მშორდება || მწუხარება და ჭირი,
მაგრამ მაინც || სულ ვიცინი, არ ვტირი! (აკაკი).

მიყვარს, მიყვარს | მე ტიკტიკი ჩვილის ყრმის,
მიყვარს სმენა | უცნაურისა მის ხმის,
ოდეს იგი | ენითა სასუფეველის
უაღერსებს | წიაღთა თავის მშობლის (ნ. ბარათ-)
ზ. **თორმეტმარცლოვანი**:

მოწყალების კარო, შენს ზღურბლს მოვეკარო,
უსახლკარო ვარო, ვითხოვ შემიფარო! (დ. გურ.).

ც. **მრჩობლელი** (14 მარცლ.)

არც კაცი ვარგა || რომ ცოცხალი || მკვდარსა ემსგავსოს,

იყოს სოფელში || და სოფლისათვის || არა იზრუნოს
(ნ. ბარათ.).

თ. იამბიკო (14 მარტლ.)

ქალწულმან მარიამ || წმინდად თავი ატარა;
ყოვლის კაის საქმითა || თავი ღმერთსა აუვარა (დ. გურ.)
ეშმაკეულთ ახოსა || ანგელოზმან მნახოსა,
მწეროს ჯვარი ქრისტესი || გულზედ გამომსახოსა,
თვისი მკრელი ლახვარი || ლესოს, გაიმახოსა... (დ. გურ.)

ი. 15 მარტლოვანი:

ძმანო კახელნო | ნამდვილ ქართველნო | მოღბინე სულით
თქვენში აღზდილა | პატარა კახი | მეფედ და გმირად (ნ. ბარ.).

ია. შაირი (16 მარტლ.):

იყო არაბეთს როსტევან || მეფე ღვთისაგან სვიანი
მღალღი, უხვი, მდაბალი || ლაშქარ-მრავალი, ყმიანი (შ. რ.).

მე ჩანგური მისთვის მინდა || რომ სიმართლეს მსახურებდეს,
განამტკიცოს აზრი წმინდა || გულს წრფელად ახურებდეს.
(აკაკი).

თამარ წყნარი შესაწყნარი | ხმა წარწარი, პირმკინარი
მზე მცინარი საჩინარი | წყალი მქნარი მომდინარი
მისთვის ქნარი რა არს ქნარი | არსით მთქნარი, უჩინარი
ვარდ შამბნარი, შამბმალნარი | ლაწე მწყაზარი, შუქ მფანარი.

იბ. მესტირული (16 მარტვლ.)

ნეტავ ქება როგორ ითქმის || ამ თბილის ქალაქისაო,
ზამთარი არის ბროლისა || ზაფხული ზურმუხტისაო...

ივ. ჩახრუხაული (20 მარტლ.)

„ჩახრუხაული“ დაერქვა ჩახრუხაძისებურ ლექსს. ამგვარ ლექსს აქვს სამი ცეზურა, ოთხ თანაბარ ნაწილად იყოფება და ამასთან ორი პირველი ნაწილი ბოლოშეწყობილია (გართმულია). მგოსანი ჩახრუხაძე იყო თანამედროვე თამარ მეფისა და მის შესაქებად დასწერა „თამარიანი“.

მოხვევს ქეთა | ჩახრუხაქეთა | ექო თამარი | მეფე წყლიანსი,
მისი სიმეტე | ბრძენთა სირეტე | თინათინ ვაქო | ბალი წყლიანსი
აეს თინათინ | ნუ ის თინათინ | არაბეთს იყო | სულადიანსი,

ჯერეთ ყმაწვილი || წმინდათ ნაწილი | სამოთხის ვარდი | პი-
რად მზიანი (ჩახრ.)

ძეადამისი | მსგავსად ამისი | ვისცა ეხილვონ | მამცნონ-სად არი?
იღ. **ძაგნაკორული** (20 მარცლ.) (შავთ.)

ძაგნაკორელი იყო მე-XII საუკ. მწერალი დუშეთის მხრის სოფელ
ძაგნაკორადამ. ძაგნაკორელისებრი ლექსი ცეზურით იყოფება ოთხ თა-
ნაბარ ნ.წილად, და მეორე ნაწილია და მეოთხე ნაწილის დაბოლოებანი
შეწყობილნია (ერთნაირ.დ გართმული).

მისაყრ ნობელნი | ძნელსაცნობელნი | სამოთხით ნაძენი |
თვით უდნობელნი

ივ. **შერეული** (ლექსი, რომელშიაც ცეზურა ირევა).

იჯდა ზამთარი | ბროლის ტახტზედა

ხელი ზედ ედვა | ფარ-ხმალ-ლახტზედა;

მზად ყვანდა ლაშქარი—

თოვლ-ყინვა, მას ქარი—

მოსწონდა თავი. (დ. გურამ.).

შენნი მოთქმანი | კაეშნის ხმანი,

ხანცა ოხვრანი | ხანც ამოსკვნანი

წარსულთა დროთა | მოგონებთა | სულს აფიქრებენ (ნ. ბარ.)

შენიშნული შეცოამები:

გვ.	სტრ.	სწერია:	უნდა იყოს:
36	24	ღო მომიტევენ	ღა მომიტევენ
54	18	შეიძლეა	ზეიძლება
55	19	სამიროდისო	სამარადისო
86	1	ყუნა	ჩუნა
	10	გაქოუ	გაქოყ
	11	აქოუ	აქოყ
97	3 (ქვემ.)	გაბემხ	გვაბემხ
99	5 (ქვემ.)	მღგოაიღვარ	დგომიღვარ
108	10	ვხდები	ვზევდები
108	11	ვხდებოდი	ვზევდებოდი
108	14	გავხდი	გავზევდი
142	16	რემდენ	რაზდენ
143	19	საძელი	საბელი.

გრამატიკა 1

I. ეტიმოლოგია.

თ. ჰიზიგელო.	§ 1.	ანბანი	1
	§ 2.	სხვადასხვანაირი ხმები	3
	§ 3.	სიტყვათა შემოკლება და ხმათა შეღვევა	3
	§ 4.	სიტყვათა დაყოფა მარცვლებად	4
	§ 5.	რთული სიტყვები	4
	§ 6.	დასაკვეთი (ხმის ამაღლება)	5
თ. მეორე.	§ 7.	მეტყველების ნაწილები	6
	§ 8.	სახელი ზრებითი. არსება, საგანი	6
	§ 9.	სქესი	7
	§ 10.	არსებით სახელთა შედგენილობა და წარმოება	8
	§ 11.	არსებითი სახელი წარმოსდგება	8
	§ 12.	უმთავრესი საწარმოვო ნიშნები	9
	§ 13.	სახელარსებითის კანკლედობა (ბრუნვა)	15
	§ 14.	ქართ. ენას აქვს ერთი ბრუნვა	16
	§ 15.	სახელარსებითთა ბრუნვის ნიმუში	17
	§ 16.	თანდებულებიანი ბრუნვები	19
	§ 17.	სხვადასხვა სიტყვების კანკლედობა (ბრუნვა)	21
თ. მესამე.	სახელი	ზედშესრული	
	§ 18.	ვითარებითი და დამოკიდებითი ზედშესრულები	25
	§ 19.	ზედშესრულთა წარმოება	28
	§ 20.	ზედშესრულთა ბრუნვა	29
	§ 21.	ხარისხნი	31

თ. მეოთხე.	ნაცვალსახელი.	
	§ 22. სხვადასხვანაირი ნაცვალსახელი ნაცვალსახელის ბრუნვა . . .	35 36
თ. მეხუთე.	რიცხვითი სახელი.	
	§ 23. სხვადასხვანაირი რიცხვითი სა- ხელი	42
	§ 24. რიცხვითი რაოდენობითი . . .	42
	§ 25. რაოდენობითთა წარმოება და ცვლილება	43
	§ 26. რაოდ. რიცხ. სახელებს ეკუთ- ვნიან	45
	§ 27. რიგობითნი რიცხ. სახელნი	46
	§ 28. ზმნისზედითი	46
	§ 29. რიცხ. ზედშესრულები . . .	46
	§ 30. რიცხ. არსებითი სახელები .	47
	§ 31. რიცხ. სახელის ბრუნვა . . .	47
	§ 32. რიცხ. სახელების ხარისხები . ქართული ქორონიკონები და თელა	49 49
თ. მეექვსე.	ზმნა.	
	§ 33. ზმნის დარგი ანუ გვარი . . .	51
	§ 34. სახეობანი	53
	§ 35. ცვლილება	54
	§ 36. დრონი	55
	§ 37. რიცხვი და პირი	57
	§ 38. მიმღეობა	58
	§ 39. დასართავეები	60
	§ 40. შედგენილობა და წარმოება .	62
	§ 41. თავსართი, სუფიქსები და ფეს- ვნი	63
	§ 42. ზმნათა ნიშნები	65
	§ 43. საურთიერთო ტაბულები . . .	66
	§ 44. ზმნის თავსართავეები	68
	§ 45. უღვლილება და დროთა წარ- მოება	70

§ 46.	მოთხრ. დახრის მრ. რიცხ. მე-სამე პირის დაბოლოებანი	73
§ 47.	საკითხები ზმნების უღლოვილებაში	74
§ 48.	არსებითი ზმნების უღლოვილება ა) არსება, ყოფნა	77
	ბ) ქმნა, მყოფობა, გიება	80
§ 49.	უღლოვილება ზმნისა სწავლა, სწავლება	82
50.	უღლოვილება ზმნებისა ყოლა, ქონა	86
§ 51.	უღლოვილება ზმნებისა ღეკა, ჭრა, შშეკა	91
§ 52.	უღლოვილება ზმნისა ბმა	95
§ 53.	უღლოვ. ზმნებისა დანატრება, დატრება, დამღერა, დაუურება	98
§ 54.	უღლოვ. ზმნ. დგომა, წოლა, კადომა, ხტომა	98
§ 55.	უღლოვ. ზმნ. მოსვლა, სვლა, ვლა, რება	102
§ 56.	უღლოვ. ზმნ. რბენა, მორბენა	104
§ 57.	უღლო. ზმნებისა კეთება, ქმნა	106
§ 58.	უღლოვ. მოქმედება-დასაწყის ზმნებისა: ა) დება, ქცევა, ხლომის შემწეობით	108
	ბ) ცემას შემწეობით	110
§ 59.	უღლო. ზმნისა ზლება	111
§ 60.	უღლოვ. ზმნ. აღხმა=ხეება	112
§ 61.	უღლოვ. ზმნ. აღვიარება	113
§ 62.	უღლო. ზმნ. ნდომა, შონდომა	114
§ 63.	უღლოვილება აღწერილობითი	115
§ 64.	უღლოვილება დრონაკლ ზმნებისა	117
§ 65.	უღლოვილება პირნაკლ ზმნებისა	123
თ. მეშვიდე.	ზმნისზედა.	
§ 66.	სხედასხვა ნაირი ზმნისზედები. — ზმნისზედის ხარისხები	124

თ. მერვე. თანდებული.	
§ 67. სხვადასხვანაირი თანდებული .	128
თ. მეცხრე. კავშირი.	
§ 68. სხვადასხვანაირი კავშირები .	131
თ. მათე. შორისდებული.	
§ 69. სხვადასხვანაირი შორისდებული	133

II. სინტაქსი.

§ 1. რა არის სინტაქსი	134
§ 2. სინტაქსი მარტივ წინადადებისა	134
მარტივ წინადადების ნაწილები.	
§ 3. ქვემდებარე	135
§ 4. შესმენილი	136
§ 5. დამატება	138
§ 6. განმარტება	140
§ 7. გარემოებანი	141
§ 8. მიმართვა	143
სინტაქსი რთულ წინადადებისა.	
§ 9. მთავარი და დამოკიდებული წინადადება	143
§ 10. დამოკ. განმარტებითი წინადადება	144
§ 11. დამოკ. დამატებითი წინადადება	145
§ 12. დამოკ. დროს გარემოებითი წინადადება	146
§ 13. დამოკ. ადგილის გარემოებითი წინადადება	147
§ 14. დამოკ. ვითარებითი წინადადება	148
§ 15. ვითარებითი წინადად. შედარებითი	148
§ 16. დამოკ. მიზეზის გარემოებითი წინადად.	149
§ 17. დამოკ. მიზნის გარემოებ. წინადად.	149
§ 18. პირობითი წინადადება	150
§ 19. დათმობითი წინადადება	150
§ 20. სასვენი ნიშნები	151
დამატება. I. ჰერიოდი	154
II. წყობილსიტყვაობა (ლექსთაწყობა)	164
შეცთომები	169

თსსულებანი და გამოცემანი მ. ჯანაშვილისა.

ა. მწერლობა მეათე საუკ.	ფ. 40 კ.
ბ. შოთა რუსთაველი	„ 40 „
გ. ფარს. გორგიჯანიძე და მისნი შრომანი	„ 40 „
დ. საქართველოს გეოგრაფია (ვახუშტისა)	„ 2 მან.
ე. Географія Грузіи (მისივე)	„ 1 „
ვ. Царица Тамара	„ 40 „
ზ. საქართველოს ისტორია, ნაწ. I.	„ 1 მან.
ც. ქართული გრამატიკა	„ 50 „

P. S. თუ უსახსრობამ არ დაგვაბრკოლა, მალე დაგვბეჭდავთ „ქართლის-ცხოვრების“ ახლად აღმოჩენილს უშეს.ნიშნავესს ვარიანტს რომე-
 „ იც 21 წარსულ მაისს პოლკ. ანტონ ი. არჯევანიძის შუამავლობით
 შევიძინეთ მსცოვან მწიგნობრის გივი დივითისძის მაისურაძისაგან. ეს სწო-
 რეთ ის ვარიანტია, რომელიც, ვახუშტის სიტყვით, „აღუწერიათ“ მეფე
 ვახტანგ VI-ის „სახელით“, ხოლო „თვით ვახტანგს არ განუხილავს ვი-
 თარება მისი“. ვარიანტს ახალი ნათელი შეაქვეს ქართულს ისტორიოგრა-
 ფიაში და სავსებით ამტკიცებს იმ აზრს, რომ ვახტანგ მეფეს ტყუილად
 მიაწერდნენ „ქართლის-ცხოვრებ-ს“ შედგენას.